

Френсіс Скотт

Гітцджеральд

Загадкова
історія
Бенджаміна
Баттона

Зарубіжні авторські зібрання

Френсіс Скотт

Тіцджеральд

Загадкова
історія
Бенджаміна
Баттона

Харків
«ФОЛІО»
2019

УДК 821.111(73)

Ф66

Серія «Зарубіжні авторські зібрання»
заснована у 2019 році

Переклад з англійської

В. Р. Дудик

Художник-оформлювач

О. А. Гугалова-Мешкова

Фіцджеральд Ф. С.

Ф66 Загадкова історія Бенджаміна Баттона: оповідання / Френсіс Скотт Фіцджеральд; пер. з англ. В. Р. Дудик; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. — Харків: Фоліо, 2019. — 220 с. — (Зарубіжні авт. зібрання).

ISBN 978-966-03-8797-3.

Френсіс Скотт Фіцджеральд (1896 — 1940) — американський письменник, яскравий представник так званого «втраченого покоління».

Фіцджеральд був культовою фігурою свого часу, зразком «американського щастя». Високий рівень свого життя він забезпечував творчістю — задля гонорарів він писав новели на замовлення фешенебельних журналів. Серед близько 150 майстерно написаних оповідань особливо привертають увагу «Загадкова історія Бенджаміна Баттона», «Коштовний камінь завбільшки з готель “Ріц”», «Багатий хлопець», «Крижана фортеця» та інші, що увійшли в цю збірку. Кожна історія має особливий шарм, настрій, психологізм, несподіваний сюжет.

«Загадкова історія Бенджаміна Баттона» з перших рядків приголомшує читача: 1860 року в Балтиморі народилася дитина, яка має вигляд 70-річного чоловіка і може говорити. Коли «хлопчику» виповнюється 12 років, стає зрозумілим, що він росте «навпаки»...

УДК 821.111(73)

© В. Р. Дудик, переклад українською, 2019

© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє оформлення, 2019

ISBN 978-966-03-8797-3

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2019

Загадкова історія Бенджаміна Баттона

1.

Давним-давно, ще в 1860 році відповідним місцем для народження вважали будинок. Зараз же вищі боги медицини постановили, аби перший крик дитини лунав у стерильній атмосфері клініки — переважно фешенебельної. Тож юні містер та місіс Баттон випередили свою епоху на цілих п'ятдесят років, вирішивши, що їхній малюк повинен народитися саме в лікарні. Чи цей анахронізм мав якийсь значення для дивовижної історії, котру я збираюся оповісти, назавжди залишиться таємницею.

Я розкажу вам про все, що трапилося, а там — вирішуйте самі. У довоєнну епоху подружжя Баттонів займало принадне становище в соціальному та фінансовому плані. Вони ріднилися як із «Тою», так із «Іншою» Сім'єю, що, як відомо кожному південцю, надавало їм високого повноваження входити до кіл багаточисленної аристократії, якою процвітала Конфедерація. Це був їхній перший досвід із чарівною древньою традицією в народжуванні немовлят, тому містер Баттон був справді неспокійний. Він сподівався, що народиться хлопчик, якого відправлять на навчання до Єльського коледжу в Коннектикуті, де навчався він сам протягом чотирьох років, коли його наділили тривіальним прізвиськом — «Чубчик».

Вересневого ранку, освяченого величавою подією, він нервово піднявся з ліжка о шостій, вдягнувся, бездоганно зав'язавши краватку, поспішив до лікарні, аби визначити, чи темрява ночі породила квіт нового життя.

Коли ж йому залишалось приблизно сто кроків до Маріландської приватної клініки для леді та джентельменів,

він побачив містера Кіна, який був їхнім сімейним лікарем. Той тільки-но виходив із головного під'їзду, потираючи руки звичним для нього рухом, ніби миючи їх під краном так, як роблять інші лікарі, що диктує їм неписаний закон їхньої професії.

Містер Роджер Баттон, голова фірми «Роджер Баттон та Ко, гуртова торгівля залізними виробами» рушив наздоганяти лікаря Кіна, забувши про велич джентельмена-південця цього мальовничого періоду.

— Лікарю Кіне, — він вигукнув. — Ох, лікарю Кіне!

Лікар його почув, повернувся й став чекати, спантеличений вираз постав на його різкому «лікарняному» обличчі, тільки-но містер Баттон з'явився біля нього.

— Ну як там? — вимагаючи відповіді й задихаючись, запитав містер Баттон. — Що там? Як там? Це хлопчик? Хто це? Що...

— Майте здоровий глузд, — сказав різко Доктор Кін.

Він здавався дещо роздратованим.

— Дитина народилася? — благав містер Баттон.

Лікар спохмурнів.

— Так, я вважаю... проте в дещо видозміненому стані, — і кинув загадковий погляд на містера Баттона.

— З жінкою все гаразд?

— Так.

— Це дівчинка чи хлопчик?

— Дайте мені спокій, — закричав Доктор Кін в ідеально експресивному роздратуванні. — Я прошу вас піти й побачити це все на власні очі. Гидота! — він випалив останнє слово єдиним поштовхом, потім промимрив: — Чи уявляєте такий випадок, котрий допоміг би моїй професійній репутації? Сталося б таке ще раз, то це б мене зруйнувало. Зруйнувало б кожного.

— Та що ж трапилося? — вражено скрикнув Баттон. — Це трійнята?

— Як би ж то, — різко відповів лікар. — Підіть та подивіться на власні очі. Знайдіть собі іншого лікаря. Я приймав вас на світ, був вашим лікарем протягом сорока років,

та тепер — усе завершено. Не хочу бачити ані вас, ані вашу родину. До побачення!

Потім він різко повернувся й без жодного слова заліз до свого фаєтону, що чекав на нього біля тротуару, та від'їхав у суворій мовчанці. Містер Баттон залишився там й стояв, як окам'янілий — з голови до п'ят. Що за лихо могло статися? Він раптом втратив усе бажання йти до Маріландської приватної клініки для леді й джентельменів, та, трохи повагавшись, все-таки примусив себе піднятися до головного входу лікарні.

Медсестра сиділа за столом у похмурій напівтемряві залу. Червоніючи від сорому, Баттон наблизився до неї.

— Доброго ранку, — поблажливо сказала вона, дивлячись на нього.

— Доброго ранку. Я — містер Баттон.

Медсестра тихо зойкнула.

— Ох, звісно, — закричала вона істерично. — Там на горі, прямо, можете підніматися! — вона вказала напрям, і містер Баттон, вмиваючись потом, невпевнено повернувся та піднявся на другий поверх. У верхньому залі звернувся до іншої медсестри, що з'явилася перед ним із мискою в руках.

— Я — містер Баттон, — він намагався говорити виразно. — Хочу побачити свою...

Дзинь. І миска впала на перший поверх. Медсестра відновила контроль над собою та подивилася на Баттона поглядом, повним щирого презирства.

— Добре, — погодилася вона втихомиреним голосом. — Та якби ж ви знали, в якому ми стані були цього ранку. Це навдивовижу гидко! Репутація нашої клініки померла назавжди...

— Досить! — прохрипів він плаксиво. Я не можу більше це терпіти!

— Ідіть за мною, містере Баттоне.

Він потягнувся за нею. У кінці великого залу вони дісталися кімнати, з якої долинали численні крики, та яка пізніше почала називатися «кімнатою плачу». Вони зайшли.

Стіни були оточені незбагненною кількістю білих колисок, до кожної з яких був прив'язаний ярличок.

— Ну? — задихаючись, промовив містер Баттон. — Де ж мій?

— Тут, — вказала медсестра.

Очі містера Баттона послідували за вказівним пальцем, і ось що він побачив. Огорнутий об'ємною білою ковдрою, якось втиснений нижньою частиною тулуба в колиску, сидів старий чоловік, приблизно сімдесяти років. Його рідке волосся було вибілено сивиною, брудно-попеляста борода виляся й абсурдно коливалася під легким подувом вітерця, що віяв з вікна. Він дивився на містера Баттона затуманеними, зів'ялими очима, в яких ховалося заплутане питання.

— Чи я збожеволів? — випалив містер Баттон, жах якого переростав у гнів. — Це якийсь страшний лікарняний жарт?

— Нам не до жартів, — відповіла суворо медсестра. — І я не знаю, чи ви зійшли з розуму, чи не зійшли, проте це, безперечно, ваша дитина.

Холодний піт знову з'явився на чолі містера Баттона. Він закрив свої очі, і, відкривши їх знову, поглянув ще раз. Це не помилка — на нього дивився сімдесятирічний старець, сімдесятирічне немовля, ноги якого звисали з колиски, в якій він лежав.

Старець безтурботно спостерігав за ними й раптом заговорив хрипучим й древнім голосом:

— Ви мій батько? — запитання вимагало відповіді.

Містер Баттон та медсестра жорстоко глипнули.

— Бо якщо ти мій батько, — продовжив старець крикливо, — то я хочу, аби ти забрав мене з цього місця, чи, зрештою, змусь їх поставити тут зручне крісло.

— Заради Бога, звідки ти прийшов? Хто ти? — у нестямі випалив містер Баттон.

— Я не можу сказати точно — хто я, — проскиглив крикливо, — я тільки нещодавно народився. Але моє прізвище воістину Баттон.

— Ти брешеш! Ти самозванець!

Старець втомлено звернувся до медсестри:

— Ось так вітають новонародженого, — поскаржився слабким голосом. — Чому б вам не сказати йому, що він помиляється?

— Ви помиляєтеся, містере Баттон, — суворо сказала медсестра. — Це — ваша дитина, і ви повинні змиритися з цим. Ми просимо вас забрати його додому, коли це буде можливо — краще найближчими днями.

— Додому? — перепитав містер Баттон недовірливо.

— Так, ми ж не можемо тримати його тут. Ми справді не можемо, розумієте?

— Радий це чути, — проскиглив старець. — Це смішне місце зовсім не підходить для новонародженого, який звук перебувати в тиші. З цими стогонами й криками я не можу й ока зімкнути. Я попросив щось поїсти, — тут його голос піднявся до верескливих ноток протесту, — а вони принесли мені пляшку з молоком!

Містер Баттон опустився на крісло поруч із сином й прикрив обличчя руками.

— Святі небеса! — пробурмотів голосом, повного надмірного жаху. — Що скажуть люди? Що мені робити?

— Ви маєте забрати його додому, — наполягала сестра. — Негайно!

Гротескна картина з жахливою точністю постала в уяві змарнілого чоловіка — картина того, як він проходить переповненими вулицями разом із такою жахливою істотою, що волочиться біля нього.

— Я не можу, я не можу, — простогнав він.

Люди його зупинять, і що він їм скаже? Він має познайомити їх із цим старцем:

— Це мій син, що народився сьогодні зранку.

І потім сивий чоловічок натягне своє покривало на себе, і вони шкандибатимуть, важко проходилимуть повз галасливі крамниці, ринок із рабами, — на хвилюку містер Баттон пристрасно забажав, аби його син був чорним, — проходилимуть повз розкішні будинки-резиденції, повз будинок для престарілих...

— Ну ж бо! Опануйте себе, — наказала медсестра.

— Слухайте, — проголосив раптом старець, — якщо ви думаєте, що я піду додому в цій ковдрі, то ви цілковито помиляєтеся.

— Малята завжди окутані ковдрами.

З навмисним шурхотінням старець дістав малу білу сорочечку.

— Дивіться, — він говорив тремтячим голосом. — Ось це вони приготували для мене.

— Малята завжди таке носять, — відказала буденним тоном медсестра.

— Добре, — сказав старець, — цей малюк постане голим перед вами через дві хвилини. Ця ковдра свербить. Врешті, могли б окутати мене простирадлом.

— Зачекай! Зачекай! — швидко сказав містер Баттон. Він обернувся до медсестри. — Що мені робити?

— Йдіть у місто та купіть вашому синові якийсь одяг.

Голос сина містера Баттона йшов за ним вниз до холу.

— І тростину мені, тату. Я хочу мати тростину.

Містер Баттон дико зачинив за собою двері.

2.

— Доброго ранку, — звернувся нервово містер Баттон до клерка універсальної крамниці Чісапик. — Я хочу купити одяг для своєї дитини.

— Скільки їй років, сер?

— Приблизно шість годин, — відповів містер Баттон без чіткої впевненості. — Вбрання для немовлят продається напроти.

— Я не впевнений, що це те, що мені потрібно. Він — дитина незвичайно великих розмірів. Незвичайно великих.

— У них у наявності найбільші дитячі розміри.

— Де продається одяг для підлітків? — запитав містер Баттон, у відчаї змінюючи основне запитання.

Він відчув, як клерк, мабуть, здогадується про його соромливу таємницю.

— Тут.

— Що ж... — він завагався.

Задум одягти свого сина в чоловічий одяг був огидним. Якби ж то він тільки зміг знайти дуже великий костюм для хлопчика, міг відрізати цю довгу й остогидлу бороду, перефарбувати біле волосся в коричневий тон, це б могло приховати найгірше, повернути частину його самоповаги, не згадуючи вже про репутацію в Балтиморській общині.

Проте, безумно, оглядаючи вітрини з хлопчачим одягом, він виявив, що жодне вбрання не підходить для новонародженого Баттона. Він звинувачував крамниці, звісно, — у таких випадках тільки їх і звинувачують.

— Так скільки років вашому синові, ви казали? — зацікавлено вимагав відповіді клерк.

— Йому шістнадцять.

— Ох, я щиро вибачаюся. Гадав, ви сказали шість годин. Ви знайдете одяг для підлітків у наступному залі.

Містер Баттон сумно повернувся назад. Потім — зупинився, осяяний, і вказав пальцем на одягненого манекена у вітрині крамниці:

— Ось! — вигукнув він. — Я візьму цей костюм, зніміть його з манекена.

Клерк витріщився на нього:

— Як же так, — запротестував він, — це ж не дитячий одяг. Зрештою, якщо й дитячий, то лише для манекена.

— Загорніть це, — наполягав покупець нервово. — Це саме те, що я хочу.

Вражений клерк підкорився такій волі.

Повернувшись у клініку, містер Баттон зайшов у палату й ледь не жбурнув пакетом у сина:

— Тут твій одяг, — відрізав він.

Старець розкрив пакета й сумнівно оглянув вміст.

— Це виглядає доволі смішно, — поскаржився він, — я не хочу вбиратися, як шимпанзе.

— Ти зробив шимпанзе з мене! — шалено вигукнув містер Баттон. — Немає значення, як смішно ти виглядаєш. Одягни це, або ж я... або ж я тебе відлупцюю! — він

неспокійно проковтнув останнє слово, проте відчув, що це саме те, що потрібно сказати.

— Ну добре, тату, — сказав він, гротескно вдаючи синівську повагу. — Ти жив більше, ти знаєш краще. Я покірний твоєму слову.

Після слова «Тату» містер Баттон почав відчувати напруження.

— І поквапся.

— Я намагаюся, тату.

Коли його син одягнувся, містер Баттон похмуро оглянув його. Костюм складався зі шкарпеток у крапочку, рожевих штанів та блузи з білим комірцем. Покриваючи її майже до поясу, довгими хвилями виляся білувата борода. Враження було не з найкращих.

— Зачекай-но!

Містер Баттон схопив хірургічні ножиці й трьома гострими рухами відрізав великий шматок бороди. Та навіть після такої імпровізації ансамблеві бракувало звучання. Густа щетина на підборідді, сумні очі, старі зуби на фоні хлопчачого костюма виглядали досить дивно.

Та містер Баттон, проте, був незворушним і простягнув свою руку:

— Ходімо! — сказав він суворо.

Його син довірливо за неї вхопився.

— Як ти збираєшся мене назвати, татку? — запитав він, як тільки-но вийшли з палати, — допоки ти не придумаєш кращого імені, я буду просто «немовля»?

Містер Баттон пробурчав:

— Я не знаю, — відказав різко. — Гадаю, ми назвемо тебе Мефуселай.

3.

Навіть після того, як новому дитяті з сім'ї Баттонів підрізали й перефарбували волосся в ненатуральний коричневий, як його підборіддя побрили до блиску й одягли

в маленький хлопчачий костюм, зшитий на замовлення кравцем, який не міг прийти до тями, Баттону все ж довелося визнати, що його син був помилкою для родини. Попри свій похилий вік Бенджамін Баттон — так його назвали, відмовившись від слухного, проте такого зухвалого імені Мефуселай — мав п'ять футів вісім дюймів росту. Його одяг цього не приховував так, як і коротке волосся й пофарбовані брови не маскували зів'ялих, сумних та втомлених очей. Няня, котру найняли ще раніше, побачивши таку дитину, покинула дім у стані цілковитого обурення.

Та містер Баттон був непохитний у своєму переконанні. Бенджамін — немовля, немовлям і залишиться. Перш за все він проголосив, якщо Бенджамін не питиме теплого молока, він не отримає нічого, та зрештою його вмовили дозволити синові їсти хліб із маслом, навіть вівсянку. Якось він приніс додому брязкальце й дав його Бенджаміну, наполягаючи, що той повинен бавитися ним, а старець час від часу слухняно собі дзеленчав, не приховуючи нудьги.

Сумніву не було, що брязкальце йому надокучило, і той знайшов інші, більш заспокійливі захоплення, коли залишався на самоті. Наприклад, одного дня містер Баттон виявив, що минулого тижня викурив сигар більше, ніж завжди, та через кілька днів такий феномен був розвіяний, оскільки, неочікувано зайшовши до дитячої кімнати, містер Баттон зустрів там легкий голубоватий дим та Бенджаміна, що з виразом провини на обличчі намагався сховати бичок темної гавайської сигари. Це, звісно, змушувало його вдатися до суворого покарання, та містер Баттон зрозумів, що не здатний керувати цим. Він лише попередив сина, що куріння зможе затримати його ріст.

Якби там не було, Баттон не змінював своєї стратегії виховання. Він купив олов'яних солдатиків, іграшкового потяга, величезних звірів, наповнених ватою, і, для цілковитої ілюзії, створеної власним розумом, пристрасно запитував продавця іграшок про те, чи не злізе фарба з рожевої качки, якщо дитина засуне її до рота. Але, всупереч батьковим старанням, Бенджамінові не було цікаво. Він

волів таємно спускатися чорними сходами вниз й повертатися до дитячої з вкраденим томом Британської енциклопедії, котру зосереджено студював протягом ранку, допоки ватні корови та Ноїв ковчег безпомічно валялися на підлозі. Проти такої зятятості містер Баттон був безсилий.

Народження такої дитини для Балтимора було дивом. Ніхто не знає, якої б халепи зазнали Баттони та їхня рідня, якби не почалася громадянська війна, що відвернула увагу міста до інших речей. Декотрі, незмінно близькі люди, ламали мозок, аби давати ввічливі компліменти батькам, і, зрештою, знайшли геніальний підхід, проголосивши, що малюк нагадує свого дідуся, оскільки, внаслідок старечого слабоумства, їм важко чомусь перечити. Містер та місіс Баттони були не зовсім задоволені, а дідусь Бенджаміна — жахливо ображений.

Бенджамін, покинувши лікарню, приймав життя таким, яким його бачив. Декількох малих хлопців привели до нього, і він попри всі складнощі провів із ними весь вечір, намагаючись гратися вовчиками й шарадами; йому навіть зовсім випадково вдалося розбити вікно на кухні каменем з рогатки — подвиг, який глибоко в душі тішив батька.

Після цього Бенджамін зрозумів, що має розбивати щось щодня, та ці речі він робив лише тому, що їх від нього очікували, і тому, що від природи був чемним.

Коли дід перестав відчувати неприязнь до нього, Бенджамін та цей джентльмен почали віднаходити неймовірне задоволення в спілкуванні один з одним. Вони сиділи годинами, ці двоє, з великою різницею у віці та досвіді, як щирі товариші, втомлено й монотонно обговорювали мізерні події дня. Бенджамінові було з ним легше, аніж із батьками, котрі, здавалося б, відчували страх перед ним і, незважаючи на свій авторитет, часто величали його містером.

Він і сам дивувався, що відрізнявся від інших своєю мудрістю й тілом при народженні та намагався щось знайти в медичних газетах, проте вияснив, що такі випадки науці не відомі. Слухаючи батька, він дійсно пробував гратися з іншими хлопчиками й часто обирав спокій-

ні ігри — футбол надто лякав його, він боявся, що, якщо йому переламать його старечі кістки, то вони вже ніколи не відновляться.

Коли йому виповнилося п'ять років, його відправили в дитячий садочок, де Бенджамін присвятив себе мистецтву наклеювання зеленого папірця на оранжевий, плетінню розмальованих візерунків та виготовленню безкінечних картонних прикрас. Бувало, що він поринав у сон під час таких завдань, і ця звичка дратувала й лякала молоду виховательку. На його щастя, вона поскаржилася батькам, і ті забрали його зі школи. Роджер Баттон розповідав своїм друзям, що вони зрозуміли, що їхній син недостатньо зрілий для цього.

На дванадцятий рік після його народження батьки як-не-як призвичаїлися до нього. Воістину, такою міцною є сила звички, що вони вже не бачили різниці між ним та іншими дітьми, хіба що деколи якась аномалія нагадувала їм про це. Проте, коли минуло кілька тижнів після його дванадцятого дня народження, одного дня Бенджамін, дивлячись на свій відбиток у дзеркалі, здійснив, або ж подумав що здійснив приголомшливе відкриття. Чи його обманювали власні очі, чи його сиве волосся, замасковане фарбою, перетворилося на темно-сіре? Невже сітка зморшок на його обличчі ставала меншою? Хіба шкіра дійсно набула здорового й пружного вигляду, і навіть бліді щоки порум'яніли? Так багато запитань. Зате він запевнився, що більше не сутулиться, і з того часу, як народився, його фізичне здоров'я покращилося.

— Чи може це стати... — подумав, чи, радше, ледь наважився подумати Бенджамін.

Він пішов до батька:

— Я вірис, — рішуче проголосив він. — Я хочу носити довгі штани.

Батько задумався.

— Ну, — врешті, сказав той, — я не знаю. Чотирнадцять — вік, коли носять довгі штани, а тобі тільки дванадцять.

— Але ти мусиш визнати, — запротестував Бенджамін, — що я надто старий для свого віку.

Батько невизначено глянув на нього.

— Я не настільки впевнений у цьому, — сказав. — Я був такого самого росту, як і ти, коли мені виповнилося дванадцять.

Він його обманював — Роджер Баттон вже давно уклав угоду із совістю, аби сліпо вірити в те, що його син — звичайна дитина.

Зрештою, вони уклали компроміс. Бенджаміну прийдеться фарбувати своє волосся. Він буде краще гратися з хлопцями свого віку. Він не одягатиме свої окуляри й не ходитиме з тростиною по вулиці. І внаслідок виконання цих вимог йому таки куплять перший костюм із довгими штанами.

4.

Я не збираюся пересичувати розповідь деталями, описуючи життя Бенджаміна Баттона віком від дванадцяти до двадцяти одного року. Достатньо зазначити, що за цей період він став молодшим. Коли йому виповнилося вісімнадцять, він перестав сутулитися і виглядав як чоловік років п'ятдесяти. Волосся його стало густішим й ледь потемніло, хода була впевненою, голос позбувся надломленого тремтіння й перетворився на здоровий баритон. Тож батько надіслав його до Коннектикуту з метою складання іспитів та вступу в Єльський коледж. Бенджамін здав усе, і його зарахували на перший курс.

Через три дні він отримав повідомлення з канцелярії коледжу від містера Харта. Йому пропонували з'явитися до офісу для узгодження навчального плану. Бенджамін, глянувши в дзеркало, вирішив, що йому потрібно пофарбувати волосся, проте, тривожно переглядаючи вміст у шухлядці письмового столу, зрозумів, що фарби там немає. Потім згадав, що вона закінчилася, і він викинув її геть.

У нього не було вибору. Він повинен з'явитися до канцелярії через п'ять хвилин. Здавалося, на це немає ради, йому залишається йти в такому вигляді. І він пішов.

— Доброго ранку, — сказав ввічливо містер Харт. — Ви, мабуть, прийшли запитати про вашого сина?

— До вашого відома, моє прізвище — Баттон, — почав було говорити Бенджамін, та той одразу ж перебив його.

— Я надзвичайно радий нашій зустрічі, містере Баттон. Я чекаю на вашого сина в будь-який час.

— Це ж я! — випалив з люті Бенджамін. — Я — першокурсник.

— Що?

— Я — першокурсник.

— Ви, мабуть, жартуєте.

— Не зовсім.

Містер Харт спохмурнів й глянув на картку перед ним.

— Тут вказано, що вам вісімнадцять.

— Так і є, — запевнив Бенджамін, ледь заливаючись рум'янцем.

Містер дивився на нього байдужими очима.

— Невже ви очікуєте, що я вам повірю?

Бенджамін теж байдуже всміхнувся.

— Мені вісімнадцять, — повторив він.

Містер Харт суворо вказав на двері:

— Забирайтеся, — сказав. — Забирайтеся з коледжу та покиньте місто, ви — небезпечний безумець.

— Мені вісімнадцять.

Містер Харт відчинив двері.

— Та невже! — він прокричав. — Чоловік у такому віці намагається вступити сюди як першокурсник. Вам вісімнадцять, кажете? Тоді я даю вам вісімнадцять хвилин, аби зникнути з міста.

Бенджамін Баттон покинув кімнату з гідністю, а з півдюжини старшокурсників, що очікували в залі, переслідували його зацікавленим поглядом. Трохи відійшовши, він повернувся й глянув на ошалілого клерка, котрий продовжував стояти біля дверей, та повторив суворим тоном:

— Мені завжди вісімнадцять.

Зграйка старшокурсників заливалася сміхом, коли Бенджамін покидав канцелярію.

Та доля не хотіла відпустити його так легко. Меланхолійно направляючись до залізничного вокзалу, він зрозумів, що його переслідує група, потім — рій, зрештою — величезна маса старшокурсників. Навколо лунали плітки, що безумець склав та пройшов вступні випробування до Єлю й спробував видати себе за вісімнадцятирічного юнака. Коледж тонув у гарячковій пропасниці. Студенти вибігали на вулицю, забуваючи свої капелюхи, футбольна команда покинула гру й приєдналася до юрби, жінки-професори, зі бриликами, що з'їхали на одне вухо, та турнюрами, що змістилися на інший бік, гучними криками переслідували процесію, а навколо послідовно чулися насмішки, що потрапляли в найчутливіше місце Бенджаміна Баттона.

— Він, мабуть, заблуканий єврей!

— Він має готуватися до уроків, у його то віці!

— Ви тільки-но гляньте на молодого й обдарованого!

— Він думав, що це будинок людей похилого віку.

— Їдь до Гарварду!

Бенджамін пришвидшився й незабаром почав бігти. Він їм покаже! Він поїде до Гарварду, і потім вони шкодуватимуть про необачні насмішки!

Безпечно ховаючись у вагоні потяга до Балтимора, він висунув свою голову з вікна.

— Ви всі пошкодуєте! — прокричав він.

— Ха-ха! — старшокурсники вибухнули сміхом. — Ха-ха-ха!

У цей день Єльський коледж припустився найфатальнішої помилки.

5.

У 1880 Бенджамінові Баттону стукнуло двадцять, і його день народження був особливий тим, що він приєднався до батькової фірми «Роджер Баттон і Ко, гуртова торгівля за-

лізними виробами». Це був рік «виходу у світ», бо батько наполіг на тому, аби вони відвідали деякі світські заходи. Зараз Роджерові Баттону було п'ятдесят, і вони все більше й більше підходили одне одному — дійсно, відтоді, як Бенджамін перестав фарбувати волосся (котре все ще, де-не-де, покривалося сивиною) вони виглядали ровесниками й стали схожими один на одного.

Однієї вересневої ночі вони сіли в карету, одягнені у свої фракки, і поїхали на бал до замиської садиби Шевлінів, неподалік від Балтимора. Ця ніч була чарівною. Повний місяць заливав дорогу яскравим сріблястим сяєвом, пізні осінні квіти наповнювали нерухоме повітря блаженним ароматом, ніби пронизуючи його ледь чутним сміхом. Відкриті поля, вкриті яскравою пшеницею, були напівосвітлені, неначе під покровом дня. Здавалося, що ніхто не зможе залишатися байдужим до чистої краси небес, здавалося...

— Велике майбутнє в торгівлі залізними виробами, — казав Роджер Баттон.

Він не був людиною високої натури, його естетичні чуття були на зародковому етапі.

— Старому парубку пізно вчитися новим трюкам, — зауважив глибоко він. — За вами — молодими, енергійними, сповненими життєдайністю — грандіозне майбутнє.

Вогні Шевлінської садиби замайоріли на горизонті, і швидко наполегливі звуки зітхання підкралися до них — це могли б бути вишукані плачі скрипок або ж шелестіння пшениці під срібним місяцем.

Вони зупинилися біля чарівного екіпажа, пасажири якого почали виходити. Спочатку — леді, потім — старший джентльмен, за ними — інша юна леді, прекрасна, як гріх. Бенджамін не міг відвести очей, хімічна реакція, здавалося, розчиняє й видозмінює елементи його тіла. Він зачляк, кров прилила до його щік та чола, йому чулися бряжчання молотків у вухах. Це була перша любов.

Дівчина — тендітна й струнка, із попелястим волоссям, що вилискувало під місяцем, а на веранді під світлом газових ламп забарвилася в колір медової міді. Плечі її були

закутані в іспанську мантилю золотистого відблиску й інтригували темним шовком, розкішні ноги виглядали з-під краю яскравої сукні.

Роджер Баттон прошепотів сину:

— Це, — сказав він, — юна Хільдегарда Монкреф, донька генерала Монкрефа.

Бенджамін холодно кивнув.

— Доволі приваблива, — сказав він байдуже. Та коли темношкірий хлопець відвів коней, він додав: — Тату, ти б не міг нас представити?

Вони наблизилися до групи людей, які оточували міс Монкреф. Підтримуючи давню традицію, вона зробила низький реверанс перед Бенджаміном. Так, він міг запросити її на танець. Він подякував їй та відійшов, хода його була нестійкою.

Час, допоки він чекав на танець, проходив у обтяжливих для нього муках. Він стояв близько до стіни — мовчазний, невидимий, вбивчим поглядом споглядаючи тіла балтиморських юнаків, що з чутливим обожненням всіляко упадали перед Хільдегардою Монкреф. Якими жахливими здавалися вони Бенджаміну, якими молодими вони були. Їхні закручені коричневі вусики викликали в нього відчуття, подібні до процесів неперетравленої їжі в шлунку.

Та коли прийшла його черга, і він закружляв з нею на дзеркальному паркеті під музику сучасного паризького вальсу, його заздрість та тривоги розтанули, як весняний сніг. Осліплений та зачарований, він відчув, що життя тільки-но починається.

— Ви з вашим братом прибули сюди одразу ж після нас, чи не так? — запитала Хільдегарда, дивлячись на нього яскраво-голубими, небесними очима.

Бенджамін не знав, що відповісти. Якщо вона думала, що він — брат свого батька, то чи варто було розповідати правду? Він згадав свою пригоду в Єлі, тож вирішив не робити давніх помилок. Було б неввічливо суперечити леді, було б кримінальним затьмарювати таку витончену подію гротескною історією свого народження. Пізніше, мабуть.

Тож він кивав, посміхався, слухав її та був просто щасливим.

— Мені подобаються чоловіки вашого віку, — сказала йому Хільдегарда. — Юні хлопці такі нерозумні. Вони розповідають про те, скільки шампанського випили в коледжі та скільки грошей втратили, граючи в карти. Чоловіки вашого віку вміють цінувати жінок.

Бенджамін відчув, що готовий зробити їй пропозицію, проте зусиллями волі придушив такий порив.

— Ваш вік — романтичний, — продовжила вона, — п'ятдесят років. У двадцять п'ять чоловіки думають, що знають все, у тридцять — схильні до втоми від надмірної роботи, сорок років — пора довгих історій, слухаючи які можна викурити ящик сигар, шістдесят — ох, шістдесят, це майже сімдесят, проте п'ятдесят — солодкий вік. Мені такі чоловіки до смаку.

«П'ятдесят» здалися Бенджамінові розкішною порою. Він пристрасно жадав завжди мати п'ятдесят.

— Я завжди казала, — продовжувала Хільдегарда, — що я краще вийду заміж за п'ятдесятирічного чоловіка, котрий буде турботливим до мене, аніж за тридцятирічного, котрому буде потрібна моя турбота.

Весь вечір для Бенджаміна забарвився в золотистий серпанок. Хільдегарда протанцювала з ним більше, аніж два танці, і вони вияснили, що їхні погляди на «повсякденну злобу дня» сходяться. Вона погодилася вийти з ним на щонедільну прогулянку й продовжити цю важливу дискусію.

Повертаючись додому вже перед світанком, коли гуділи перші бджоли, а змарнілий місяць виблискував у прохолодній росі, Бенджамін ніби крізь сон чув, як батько говорить про гуртову торгівлю залізними виробами.

— І, як гадаєш, чи є щось краще, аніж молоток та цвяхи? — питався старший Баттон.

— Любов, — відповідав розсіяний Бенджамін.

— Лом? — вигукнув Роджер Баттон, — зараз же закриваємо це питання.

Бенджамін замріяно дивився на батька, допоки небо на заході не наповнилося світлом і допоки у жвавому листі дерева пронизливо не зітхнула іволга.

6.

Коли через півроку оголосили про заручини міс Хільдегарди Монкреф із містером Бенджаміном Баттоном (я кажу «оголосили», бо генерал Монкреф заявив, що радше впаде на свій меч, аніж визнає це правдою), суспільство Балтимора лихоманило. Майже забута історія народження Бенджаміна виплила назовні й розповсюджувалася вітрами в перебільшено вигаданій брехні. Казали всяке: Бенджамін — батько Роджера Баттона, що син насправді — брат батька, який був у в'язниці протягом сорока років, що це — замаскований Джон Вілкес Бут, і, зрештою, що в нього з голови проростає парочка ріг.

У щонедільних додатках до нью-йоркських газет цей випадок теж набув популярності, там містилися цікаві ескізи, що зображали голову Бенджаміна Баттона, схожу то до риби, то до змії, а тіло, зрештою, набуло вигляду твердої міді. Він став знаменитим як Містичний Чоловік з Меріленду. Але справжня історія, як це зазвичай буває, майже нікому не була відомою.

Проте кожен погоджувався з генералом Монкрефом, що для прекрасної дівчини це дорівнювало самогубству — кинутися в обійми до чоловіка, якому майже п'ятдесят. Містер Роджер дарма опублікував сертифікат про народження сина в балтиморській газеті «Полум'я», використовуючи величезний шрифт. Ніхто не повірив йому. Ви могли лише просто глянути на Бенджаміна, і все ставало зрозумілим.

Проте ті двоє, яких ця історія стосувалася найбільше, перебували в спокійному життєвому морі. Величезна тьма історій про її нареченого була настільки фантастичною, що Хільдегарда вперто відмовлялася вірити навіть в одну справжню. Генерал Монкреф дарма вказував їй на високу

смертність серед чоловіків п'ятдесятирічного віку, чи, зрештою, серед чоловіків, що були схожими на п'ятдесятирічних; даремно говорив їй про нестійкість у торгівлі залізними виробами. Хільдегарда вирішила вийти заміж за зрілого чоловіка, що їй, зрештою, зробила...

7.

В одному, щоправда, друзі Хільдегарди Монкреф помилялися. Торгівля залізними виробами швидко процвітала. За п'ятнадцять років, з 1880 року, коли одружився Бенджамін, і до 1895-го, коли його батько вийшов на пенсію, їхній прибуток виріс вдвічі — і це все було величезною заслугою молодшого члена фірми.

Нічого додати, проте Балтиморська спільнота одразу ж прийняла подружжя до свого лона. Навіть старий генерал Монкреф поладнав із зятем, коли Бенджамін виділив тому кошти на видання його дванадцятитомної «Історії Громадянської війни», ідею публікації якої відхилили дев'ятеро відомих видавців.

Та й у самого Бенджаміна за п'ятнадцять років багато чого змінилося. Йому здавалося, що кров тече новою силою у його венах. Втіхою було прокидатися зранку, бадьоро ступати залитими сонцем вулицями, невтомно приймати та відправляти партії молотків і цвяхів. У 1890 році йому вдалося завдати непереможного удару конкурентам: він висунув припущення, що всі цвяхи, які використовуються при забиванні в ящики, що наповнені іншими цвяхами, — є власністю вантажовідправника, — внаслідок чого ця пропозиція набула чинності й була ухвалена верховним суддею Фоссайлом, завдяки чому фірма «Роджер Баттон і Ко» зберегла понад шістьсот цвяхів щорічно.

До того ж Бенджамін усвідомив, що його більше й більше надихають прості щасливі моменти. Завдяки такому прагненню до задоволення він став першим власником автомобіля в Балтиморі. Зустрічаючи Бенджаміна на вулиці,

його однолітки зазвичай заздрісно дивилися на картину, повну здоров'я та життєдайності.

— Він, здається, з роками все стає молодшим, — вони зазначали. І якщо старому Роджерові Баттону, якому було тепер шістьдесят п'ять, із перших літ не вдалося пристойно привітати свого сина, то тепер він спокутував свої гріхи, ледь не поклоняючись йому.

І тут ми змушені підійти до неприємної частини оповіді, про яку слід згадати мимоволі. Була лише одна річ, що хвилювала Бенджаміна Баттона; його перестало вабити до своєї дружини.

У цей час Хільдегарда мала тридцять п'ять років та чотирнадцятилітнього сина Роска. У перші роки їхнього подружнього життя Бенджамін її боготворив. Та час проходив, і її волосся, що вилискувало міддю, набуло неприємного, коричневого відтінку, голубий лазурит очей потьмянів і перетворився на колір дешевої глини — ба більше, найгіршим було те, що вона стала безчуттєвою, надто спокійною, надто безтурботною, надто в'ялою у своїх бажаннях та неперебірливою у своїх смаках. Як наречена, саме вона «витягувала» Бенджаміна на танці та світські обіди — зараз же все стало навпаки. Вона з ним виходила у світ, проте без ентузіазму, поглинена вічно суцєю інерцією, яка одного дня заволодіває нашим життям та залишається з нами до смерті.

Бенджамінове невдоволення зростало. Під час спалаху Іспансько-Американської війни в 1898 році його домівка стала для нього такою холодною, що він вирішив добровільно піти в армію. Використовуючи свої зв'язки в бізнесі, він отримав звання капітана, а проявивши блискучі здібності, був підвищений до чину майора, а потім — підполковника, коли брав участь у відомій битві при Сан-Хуан Хіллі. Він був легко поранений та нагороджений медаллю.

Бенджамін так звик до бурхливого й неспокійного воєнного життя, що не міг його кинути, та справи вимагали його присутності, тож він подав у відставку й повернувся додому. На вокзалі його зустріли звуки урочистого оркестру, що супроводжували до будинку.

8.

Хільдегарда зустрічала його з веранди, розмахуючи великим шовковим прапором, і навіть тоді, коли він поцілував її, тужливе серце відчуло, що ці три роки взяли своє. Це була жінка сорока літ, крізь волосся якої пробивалися слабкі сиві пасма. Її вигляд привів його до відчаю.

Піднявшись у свою кімнату, він подивився на свій відбиток у старому дзеркалі — підійшов ближче й глянув на своє обличчя з тривогою, порівнюючи його з фотографією, зробленою ще до війни.

— Господи! — вигукнув він.

Процес продовжувався. Не було й сумніву, зараз він мав вигляд чоловіка тридцятирічного віку. Замість того, аби відчувати захоплення, стан його погіршився — він невідворотно молодшав. Спочатку ще жевріла надія, що коли фізичний вік дорівнюватиме віку психологічному, то цей гротескний феномен, заплямувавши його народження, припинить свою дію. Він здригнувся. Майбутнє здавалося йому жахливим, страшним.

Коли він спустився вниз, Хільдегарда чекала на нього. Вона здавалася занепокоєною, і він подумав, чи, бува, вона не встигла щось запідозрити. Намагаючись пом'якшити напругу між ними під час обіду, він торкнувся теми, котра його хвилювала, і розпочав бесіду доволі делікатним тоном, як тоді йому здавалося.

— Що ж, — мовив спокійно, — усі кажуть, що я виглядаю молодшим, аніж будь-коли.

Хільдегарда зневажливо глянула на нього. Вона фиркнула.

— Думаєш, тобі є чим вихвалитися?

— Я не вихваляюся, — запевнив її, відчуваючи певну незручність.

Вона знову фиркнула.

— От і чудово, — сказала вона, а через секунду — гадаю, ти знайдеш достатньо сили, аби зупинити це.

— І як мені цьому зарадити? — запитав він вимогливо.

— Я не збираюся сперечатися з тобою, — вона заявила. — Проте для певних речей є шлях правильний та оманливий. Якщо ти вирішив, що ти не такий, як інші, я не зможу тебе зупинити, та я дійсно гадаю, що це не зовсім тактовно з твого боку.

— Але ж, Хільдегардо, я нічого не вдію.

— Вдієш. Ти просто впертий. Думаєш про свою особливість, про те, що завжди таким був та що завжди будеш. Але ж уяви, якби кожен дивився на речі так, як ти, — яким був би світ?

На це безглузде й неспростоване питання Бенджамін не знайшов відповіді, і з цього часу безодня між ними почала глибшати. Він тільки дивувався, чим вона змогла його підкорити.

А тут ще з прищестям нової доби він зрозумів, що потяг до невгамованої пристрасті зростав. Жодні зустрічі в Балтиморі не проходили без нього, він танцював із чарівними, молодими, проте заміжніми жінками, дискутував із красунями, котрі тільки-но починали відвідувати такі вечори, відчуваючи шарм їхнього оточення, допоки його жінка, як вдова, сиділа серед старих дів. Обличчя її віщувало біду, пихате несхвалення, а погляд проводжав його суворим, розгубленим докором.

— Дивіться! — казали люди. — Яка ганьба! Молодий юнак такого віку прив'язаний до сорокап'ятирічної жінки. Він, певно, молодший від неї на двадцять п'ять років.

Вони забули, — люди неминуче забувають, — що в 1880 році їхні матері та татусі говорили те саме про цей нерівноцінний шлюб.

Неприємності, котрі Бенджамінові доводилося терпіти у своїй родині, пом'якшувалися новими захопленнями, котрі в нього з'явилися. Він почав грати у гольф й робив надзвичайні успіхи. Він зацікавився танцями: у 1906 році він став експертом у виконанні «Бостон», у 1908 — впевненим знавцем «Максіксе», а в 1909 йому заздрив кожен юнак у місті, коли той танцював «Касл Волк».

Його популярність, звісно, деякою мірою заважала роботі, та він займався торгівлею залізними виробами майже

двадцять п'ять років і тепер вважав, що зовсім скоро зможе передати цю справу в руки свого сина Роско, який нещодавно закінчив Гарвардський університет.

Його часто плутали з сином. Це викликало в нього вдоволення, він швидко забув той зловіщий страх, що опанував його, коли він повернувся з Іспано-американської війни та почав наївно радіти своїй зовнішності. Та ця солодка омана мала ще неприємний післямак — він ненавидів з'являтися на публіці зі своєю дружиною. Хільдегарді було під п'ятдесят, і він жахливо її соромився.

9.

Одного серпневого дня, 19 року, після того, як фірма «Роджер Баттон і Ко» потрапила до рук молодого Роско Баттона, чоловік, на вигляд якому можна було дати років двадцять, вступив на перший курс Гарвардського університету в Кембриджі. Він не зробив фатальної помилки й промовчав про своє п'ятдесятиріччя, не згадав він і те, що його син закінчив цей університет десять років тому.

Його зарахували, і, майже одразу ж, він опинився серед найобдарованіших студентів класу, частково тому, що здавався трохи старшим, ніж інші першокурсники, яким було приблизно років вісімнадцять.

Та значний успіх йому принесла футбольна гра з Єльським коледжем, в якій він грав так фантастично, із такою жагою, із холодною, безжалісною злістю, що забив сім штрафних і чотирнадцять звичайних м'ячів у ворота суперників, після чого всіх одинадцятьох гравців, що втратили свідомість, винесли з поля. Він став найзнаменитішим у коледжі.

Та, як не дивно, на третьому році навчання йому ледве вдавалося збирати команду. Тренери казали, що він втратив вагу, вони помітили, що він вже не такий високий, як раніше. Він більше не забивав голів, проте його тримали в команді, бо його шалена репутація наводила страх та збен-теження на команду суперників Єля.

У випускному класі він уже не грав у футбол. Він ставав все меншим й слабшим, і одного дня другокурсник звернувся до нього як до вступника, що викликало в Бенджаміна гірку хвилю обурення. Про нього заговорили як про вундеркінда, — старшокурсник, якому не більше шістнадцяти років, — він червонів від земних інтересів своїх одногрупників. Його навчання здавалося йому важким, він відчував, що воно надто ускладнене. Він чув, як однокурсники говорили про підготовчу школу святого Мідаса, котра готує до університету, тому Бенджамін вирішив, що після випуску вступить до цього коледжу, де серед хлопців свого віку буде почуватися більш впевнено.

Після випуску в 1914 він повернувся до Балтимора з Гарвардським дипломом у кишені. Хільдегарда переїхала в Італію, тож Бенджамін жив з їхнім сином, Роско. І хоча останній зустрів батька дуже шанобливо, а, проте, у серці його поселилися байдужість, навіть упереджене відчуття того, що Бенджамін, тиняючись його будинком у незрілій замріяності, тільки заважає йому. Зараз Роско був одружений та займав вигідне становище в спільноті Балтимора, тож жоден скандал, що коріннями сягав його родини, ніяким чином не мав права зруйнувати його репутацію.

Бенджамін, втративши популярність серед молодих красунь та однокурсників, відчував себе самотнім, не рахуючи того, що інколи він перебував у компанії кількох п'ятнадцятирічних хлопців, що жили по сусідству. Думка про вступ до школи святого Мідаса знову повернулася до нього.

— Скажи ж, — сказав він Роско одного дня, — я ж не раз нагадував тобі про те, що хочу піти до підготовчої школи.

— Гаразд, тоді іди, — коротко відповів Роско.

Ця справа була йому неприємною, тож він хотів би уникнути суперечок.

— Я не можу поїхати сам, — сказав Бенджамін безпомічно. Ти повинен мене привозити туди й забирати додому.

— У мене немає на це часу, — різко вигукнув Роско, очі якого звузилися й неприязно дивилися на батька. — Ба більше, — додав, — тобі краще закинути цю думку. Краще зу-

пинитися вчасно. Краще, краще... — він затнувся, обличчя його почервоніло, поки він вимовляв ці слова, — тобі краще повернутися й почати все спочатку. Піти іншим шляхом. Це перейшло всі межі, аби бути жартом. Більше не смішно. Ти краще поведся пристойно!

Бенджамін дивився на нього, й очі його були наповнені слізьми.

— І, ще одна річ, — продовжував Роско, — коли до нас приходять гості, ти повинен називати мене дядьком, — не Роско, а «Дядько», зрозумів? Це виглядає непристойно, коли п'ятнадцятирічний хлопець звертається до мене як до однолітка. Можливо, тобі краще завжди кликати мене «Дядьком», аби ти звик до цього.

І, кинувши різкий погляд на свого батька, Роско відвернувся...

10.

Після закінчення розмови Бенджамін похмуро піднявся догори й подивився на себе в дзеркало. Він не голився вже три місяці, проте не зміг знайти нічого на своєму обличчі, окрім ледь помітного білявого пуху, котрий, здавалося, не потребує втручання ззовні. Коли він повернувся з Гарварду, Роско запропонував йому одягнути окуляри та накладати на щоки бакенбарди, і тоді, на одну хвилю, йому здалося, що комедія його перших років життя повертається. Та щоки під бакенбардами свербіли й, окрім цього, йому було соромно їх носити. Він заплакав, і Роско неохоче зглянувся над ним.

Бенджамін відкрив книгу хлопчачих історій «Бойскауту в Біміні Бей» й почав читати, проте він зрозумів, що в його голові наполегливо кружляють думки про війну. Минулого місяця Америка приєдналася до Союзу, а Бенджамін вирішив завербуватися до війська, та, на жаль, для цього потрібно було мати хоча б шістнадцять, а він виглядав молодшим. Та якби ж він сказав правду, — що йому п'ятдесят сім років, — його однаково не прийняли б.

Тут пролунав стукіт у двері, з'явився дворецький і простягнув листа, адресованого містеру Бенджаміну Баттону, на якому в кутку була офіційна печатка. Той енергійно розірвав конверта й прочитав листа з насолодою. Його повідомляли, що багатьох запасних офіцерів, які перебували на службі в армії під час Іспано-американської війни, можуть знову завербувати з підвищенням у чині; у листі були прикріплені його уповноваження як генерала-бригадира армії Сполучених Штатів та наказ про те, аби Бенджамін негайно прибув до них.

Бенджамін підскочив, тремтячи від нетерпіння. То було те, чого йому найбільше хотілося. Він схопив свою шапку й уже через десять хвилин зайшов у невеличку швейну майстерню на Чарльз-Стріт. Невпевненим дискантом він попросив, аби з нього взяли мірки для уніформи.

— Хочеш погратися в солдатика, синку? — буденно запитав швець.

Бенджамін спалахнув.

— Слухайте, не ваша справа — що я хочу, — злісно промовив. — Моє прізвище — Баттон, я живу на Маунт-Вернон Плейс, так що можете не сумніватися, що я заслуговую на це.

— Що ж, — сказав швець, сумніваючись. — Не ти, так твій батько, гадаю.

Із Бенджаміна зняли мірки, і через тиждень форма була готовою. Найважчим за все було здобуття генеральських знаків відмінності, тому що продавець невтомно запевняв Бенджаміна в тому, що емблема Н. Ц. С. Ф. виглядає нічим не гірше за інших і є невід'ємним атрибутом веселощів у грі.

Не повідомивши Роско, однієї ночі він таємно покинув будинок й потягом доїхав до військового табору в Мосбі, штату Північна Кароліна, де мав прийняти під свою егіду піхотну бригаду. Пекучого квітневого дня він підійшов до входу табору, розплатився з водієм таксі, що привіз його з вокзалу, і звернувся до охоронця воріт.

— Поклич когось, щоб відніс мої речі! — наказав він.

Охоронець глянув на нього з докором.

— Ви тільки-но гляньте, — він зазначав, — а куди це ти, синку, зібрався, одягнувши на себе генеральські штучки?

Бенджамін, ветеран Іспано-американської війни, напустився на нього з вогнем в очах, проте, на жаль, голос його змінював частоти.

— Струнко! — намагався він прогрімити, вдихнувши повітря — та раптом помітив, як охоронець різко став навшпиньки й підніс рушницю вгору. Бенджамін приховав посмішку подяки, та, коли він глянув навкруги, його внутрішнє щастя згасло. Охоронець вітав не його, а імпазантного артилерійського полковника, що наближався верхи на коні.

— Полковнику! — пронизливо крикнув Бенджамін.

Полковник під'їхав ближче, натягнув віжки, глянув на Бенджаміна, а очі його холодно замерхтіли.

— І хто цей хлопчик? — запитав він доброзичливо.

— Прокляття! Я тобі зараз покажу, що це за хлопчик! — вигукнув Бенджамін несамовитим голосом. — Злізай із коня!

Полковник вибухнув сміхом.

— Вам потрібен цей кінь, генерале?

— Ось! — крикнув Бенджамін знеможено. — Читайте!

І він кинув полковнику наказ про свої генеральські уповноваження.

Полковник прочитав це, а його очі ледь не вистрибнули з черепних ям.

— Хто це тобі надіслав? — запитав він та засунув наказ у кишеню.

— Уряд, і ви швидко зможете в цьому переконатися.

— Раз ти пройдеш зі мною, — сказав полковник; на обличчі вималювався вираз збентеження. — Я відведу тебе в головний штаб, там і розберемося. Пройдімо за мною.

Полковник повернув до штабу, тримаючи коня за віжки. У Бенджаміна не було вибору, тому він пішов за ним, намагаючись зберігати почуття самоповаги, тим часом, коли в душі кипіло бажання суворої помсти. Проте помста не здійснилася. Замість цього з'явився Роско, його син, котрий на другий день примчався із Балтимора — злий та навіжений.

Йому довелося кинути важливі справи й прилетіти сюди, аби забрати зі собою сльозливого генерала, уже без уніформи, додому.

11.

У 1920 році в Роско народилося перше немовля. Проте під час святкування з цього приводу ніхто не згадав, що маленький неохайний хлопчисько, років десяти, той, що грається біля будинку з олов'яними солдатиками та дитячим цирком — дідусь новонародженого.

Усім, здавалося, подобалося це свіже, бадьоре обличчя, хоч і позначене ноткою незримої печалі, але для Роско Баттона його присутність була джерелом муки. Якби сказати про це мовою покоління Роско, то він описав би такі справи як «нераціональні».

Він вважав, що батько, відмовляючись вірити у своє «шістдесятиріччя», не поводиться так, як «чоловік стиглої крові», — Роско обожнював цей вираз, — а як хворобливий дикун. Звісно, коли він думав про такі матерії більше, аніж годину, то це доводило його до божевілля. Роско вірив, що енергійні люди довго залишаються молодими, проте все має свою межу, і тепер вона була порушена... порушена... порушена «нераціональним» чином. До цього висновку дійшов Роско.

Прошло п'ять років, і маленький син Роско достатньо підріс, аби гратися з невеличким Бенджаміном під наглядом однієї няньки. Одного дня Роско віддав їх одночасно до дитячого садка, і Бенджамін зрозумів, що гра з маленькими смужками кольорового паперу, вироблення кошиків і ланцюжків та малювання загадкових прекрасних узорів — найзахопливіше заняття на світі. Якимось він нечемно поведився, тому його поставили в куток, і він заплакав, проте зазвичай йому було весело у світлій, залитій сонцем кімнаті, в якій добра рука місіс Бейлі деколи торкалася його скуйовдженого волосся.

Через рік син Роско пішов у перший клас, а Бенджамін залишився в садочку. Він був надзвичайно щасливий. Інколи, коли інші малюки говорили про те, ким вони хочуть бути, як виростуть, похмура тінь перебігала по його лиці, і він своїм дитячим розумом усвідомлював, що є речі, про які він розказати вже не зможе.

Дні монотонно розчинялися. Уже третій рік він ходив у дитячий садок, та тепер Бенджамін був занадто малий, аби бавитися з паперовими смужками. Він плакав, бо інші хлопчики були більші за нього і він боявся їх. Вихователька щось йому говорила, та, хоча він і намагався щось зрозуміти, у нього не виходило.

Його забрали з дитячого садка. Нянька Нана, у своїй накрохмаленій сукні в смужку, стала центром його крихітного світу. Сонячними днями вони гуляли парком; Нана вказувала на велике сіре чудовисько й говорила: «Слон», а Бенджамін повторював це слово за нею, і, коли ввечері його готували до сну, він вголос повторював їй знову й знову: «Слон, слон, слон». Деколи Нана дозволяла йому пострибати на ліжку, і це було дуже весело, тому що, якщо залізти на нього з розмаху, воно тебе відкине, а якщо ти кажеш: «А» поки стрибаєш, то голос дуже цікаво вібрує.

Він любив брати велику тростину, що стояла біля вішалки з капелюхами, і бігати навколо, б'ючи крісла й столи й при цьому вигукуючи: «Бах-бах-бах». Коли приходили гості, старші дами сюсюкалися з ним, і це було йому приємно, а молоді намагалися поцілувати його, та він із нудьгою корився цьому. Коли довгий день закінчувався о п'ятій годині, він піднімався нагору з Наною та отримував порцію вівсянки чи іншої каші з ложечки.

У його дитячих снах не було бурхливих згадок; він не пам'ятав ані про мужні роки в коледжі, ані про вогненні роки спокус, коли він хвилював серця багатьох дівчат. Для нього існувала лише білосніжна, безпечна колиска, Нана, людина, що інколи приходила й дивилася на нього, та величезна оранжева кулька, на яку перед сном вказувала Нана й говорила: «Сонце». Коли воно заходило, він уже спокійно

спав, і не було снів, не було жодних снів, які б його переслідували.

Минуле — як він вів своїх вояків штурмувати Сан-Хуан Хілл; як прожив перші роки після весілля, працюючи до літніх сутінків у втомливому місті заради юної Хільдегарди, яку кохав; як ще перед тим сидів до пізньої ночі, насолоджуючись сигарою разом зі своїм дідусем, у ветхо-похмурому будинку на Монро Стріт — усе те зникло з його пам'яті, подібно миттевому сну та так, ніби цього й ніколи не було. Він не пам'ятав нічого.

Він навіть не знав, яким було молоко, яким його тільки-но нагодували, не помічав, як проходили дні, — існувала лише колисочка та така знайома присутність Нани. А потім він забув про все. Коли хотів їсти, то лише плакав — та й по всьому. Він ще дихав крізь ночі й дні, що топилися одне за одним, він налякано слухав м'які бурмотання й буркотіння, що лунали зверху, і слабким чуттям розрізняв запахи, світло та тіні.

Потім настала цілковита темрява. Біла колисочка й похмурі лица, що висіли над ним, теплий, солодкий аромат молока — усе те назавжди розчинилося у вічності.

Коштовний камінь
завбільшки
з готель «Ріц»

1.

Джон Т. Енгер належав до сім'ї, яка була вже добре знаною протягом декількох поколінь у Гадесі — маленькому містечку, розташованому над річкою Міссісіпі. Батько Джона в гарячих дебатах рік за роком ставав чемпіоном серед аматорів-гравців у гольф; місіс Енгер із виразом «від коробок до ліжечок» славилася своїми політичними промовами; а молодий Джон Т. Енгер, якому тільки-но виповнилося шістнадцять, перетанцював усі останні нью-йоркські танці ще до того, як змінив короткі штани на брюки. І тепер він покидав рідний дім — ще й на тривалий час. Поклоніння перед освітою в Новій Англії отруювало всі провінційні містечка, щорічно забиравало найрозумніших молодиків, а тепер заволоділо й батьками Джона. Їхній син повинен навчатися в школі святого Мідаса, поблизу Бостона, а Гадес — надто малий, аби виховувати їхнього любого й обдарованого сина.

Якщо ви коли-небудь були в Гадесі, то вам відомо, що назви найсучасніших підготовчих шкіл та коледжів нічого не значать для жителів містечка. Мешканці міста зовсім не знають про світ, в якому існують, хоч і роблять вигляд, ніби розуміються в моді, манерах та літературних смаках, та все це — викривлені чутки; і, якщо певний святковий захід у Гадесі вважається вишуканим, то для чиказької м'ясної принцеси він залишиться «можливо, трішечки пісним».

Джон Т. Енгер уже майже виїжджав із дому. Місіс Енгер, із властиво нестримною материнською чутливістю, до тріску наповнила його валізи лляними костюмами та електричними вентиляторами, а містер Енгер вручив синові азбестовий гаманець, що рвався від значної кількості грошей.

— Пам'ятай, тобі тут завжди раді, — сказав він. — Можеш не сумніватися, що родинне вогнище завжди горітиме для тебе.

— Я знаю, — хрипко відказав Джон.

— Не забувай — хто ти та звідки прийшов, — пишався, продовжував батько, — і ти не зможеш вчинити ніякої шкоди, бо ти — Енгер із Гадеса.

Тож юнак та старий чоловік потисли руки один одному, і Джон вийшов із дому, ледь стримуючи сльози. Через десять хвилин він перейшов межу міста й зупинився, аби востаннє глянути назад. Консервативне вікторіанське кредо над воротами здавалося йому вдивовижу привабливим. Його батько час від часу намагався змінити його на щось більш енергійне та жваве на кшталт: «У Гадесі — Твоє Майбутнє», чи простіше «Запрошуємо» та викарбувати надпис над зображенням сердечного рукостискання у світлі електричних ламп. Старе кредо, на думку містера Едгера, справляло депресивне враження, та зараз...

Тож перед тим, як рішуче повернути своє обличчя до мети, Джон кинув прощальний погляд, і в цей момент йому здалося, що проти неба вогні Гадеса — повні теплої та пристрасної краси.

Школа святого Мідаса розташована недалеко від Бостона, на «роллс-ройсі» туди можна добратися за півгодини. Точної відстані не знає ніхто, бо хіба що Джон Т. Енгер прибув туди в такому авто. Школа святого Мідаса — найдорожча та найбільш привілейована підготовча школа для хлопців у цілому світі.

Перші два роки навчання для Джона пройшли успішно. Батьки всіх юнаків були «валютними королями», тож Джон проводив літні канікули на дорогих курортах. Поки всі хлопці, яких він відвідав, здавалися йому не схожими один на одного, то їхні батьки були всі однаковими, і своїм юнацьким розумом він намагався збагнути, у чому причина такої тотожності. Коли він розповідав їм про свою домівку, вони весело питали: «Там дуже спекотно?», тоді Джон натягав на обличчя ледь помітну копію усмішки й відповідав: «Авжеж, достатньо». Його відповіді були б щирішими, якби

не кожен запитував про це, а ще разом із тим питанням чергувалося наступне: «Достатньо вам цієї спеки?», яке він ненавидів ще більше.

Посеред другого року навчання в класі Джона з'явився спокійний, привабливий хлопчик — Персі Вашингтон. Новоприбулий мав вишукані манери та хороший одяг, що було винятковим явищем навіть для школи святого Мідаса, та, проте, деякі невідомі причини тримали його осторонь від інших хлопців. Єдиним приятелем для нього став Джон Т. Енгер, та навіть із ним він був не цілком відкритим та уникав розмов про домівку та родину. Те, що він багатий, було зрозуміло й без слів, та окрім своїх гіпотез, Джон більше нічого не знав про товариша, тому, коли Персі запросив його провести літо в нього «На Заході», Енгер, очікуючи, що його допитливість буде щедро винагороджена, погодився без вагань.

Вперше, коли вони опинилися в потягу, Персі, зрештою, став балакучим. Одного дня, коли вони обідали у вагоні-ресторані й говорили про недосконалі характери хлопців зі школи, Персі раптом змінив свій тон й зробив різке зауваження:

— Мій батько, — сказав він, — найбагатша людина світу.

— Ого, — ввічливо вигукнув Джон. Він не міг вигадати жодної іншої відповіді на таке впевнене твердження. Він подумав, що добре було б сказати: «Це надзвичайно прекрасно», та фраза прозвучала б якось фальшиво, і тут із нього ледь не вилетіло: «Дійсно?», та він стримався, так як Персі міг неправильно його зрозуміти. А такі приголомшливі твердження навряд чи вимагали питань.

— Надміру, найбагатший, — повторив Персі.

— Я прочитав у «Світовому альманасі», — почав він, — що в Америці є один чоловік, рівень доходу за рік якого перевищує п'ять мільйонів, та чотири, що за рік мають більше, аніж три, та...

— Це майже дещиця, — губи Персі напівскривилися у зневазі. — Дешеві капіталісти, дрібна фінансова сушка, жалюгідні купці та кредитори. Мій батько зміг би купити їх за півціни, і ніхто б цього й не помітив.

— Та як йому вдається...

— Не реєструвати свій податок на прибуток? Та легко. Він його просто не сплачує. Зрештою, можливо, якийсь мізерний відсоток, що зовсім не відповідає його щорічному доходу.

— Він дійсно багата людина, — легко сказав Джон. — Я радий. Люблю заможних людей. Чим багатший, тим і кращий, — вираз пристрасної щирості з'явився на його похмурому обличчі. — Минулого Великодня я гостював у Шнліцер-Мерфі. У Віван Шнліцер-Мерфі є рубіни, завбільшки з куряче яйце, та сафіри, схожі на кулі з внутрішніми вогнями...

— Я люблю коштовності, — жваво погодився Персі. — Звісно, я не хотів, аби в школі про це знали, проте в мене є власна колекція, котру я збирав замість марок.

— І діаманти, — енергійно продовжував Джон. — У Шнліцер-Мерфі є такі великі діаманти, як волоські горіхи.

— Це — дріб'язок, — Персі нахилився вперед й знизив голос до шепоту. — Абсолютно ніщо. Мій батько володіє діамантом більшим, аніж готель Ріц.

2.

Сонце Монтани лежало поміж двох гір, як гігантський набряк, темні артерії якого отруювали небо. На неосяжній піднебесній відстані причаїлося містечко Фіш — маленьке, понуре та давним-давно забуте. Люди казали, що в цьому містечку жило дванадцятєро темних й загадкових душ, яких породила на світ якась таємна всюдисуща сила. Вони вже давно стали окремою расою, ці дванадцятєро в містечку Фіш, і, як деякі види, що були зачаті несвідомою природою, були нею ж і кинуті у світ для боротьби та вимирання.

З-під фіолетового набряку, там, на горизонті, ланцюгом підкрадалися дванадцятєро рухливих вогнів, що позбавили землю пустки, і дванадцятєро душ Фіша зібралися в ніші залізничної станції, як марево, аби глянути на семигодинний трансконтинентальний експрес із Чикаго. Приблизно

шість разів на рік трансконтинентальний експрес, ніби за невідомим наказом, зупинявся біля містечка Фіш, і тоді з потяга вилізав силует чи два, вміщався на візок, що з'являвся з сутінок й від'їжджав у бік жилавого заходу. Спостереження за цим безглуздим й абсурдним явищем для духів Фіша перетворилося на ритуальну дію. Дивитися — і більш нічого; жодна жива думка не змушувала їх дивуватися чи роздумувати над релігійністю цих містичних відвідувань. Та духи Фіша були по той бік релігії, — навіть найсміливіші та найбільш неприборкані доктрини християнства не змогли закріпитися на голій скелі, — тут не було жертovníка, священика чи жертви; лише кожного разу, о сьомій — тихі зібрання в ніші залізничної станції, братство, що піднімало вгору молитву туги, блідого здивування.

Червеневого надвечір'я Великий Провідник, якому поклонялися жителі містечка, — жителі, які не мислили свого життя без вибору небесного наставника, — постановив, що о сьомій годині в містечку Фіш цей потяг скине людський (чи не людський) вантаж. Проїшло дві хвилини по сьомій, і Персі Вашингтон та Джон Т. Енгер висадилися з вагона, швидко пройшли повз зачаровані, широко розкриті гарячкові очі дванадцятьох душ Фіша, залізли у візок, що, очевидно, з'явився нізвідки, і поїхали геть.

Через півгодини, коли сутінки згорнулися в темряву, мовчазний негр, що правив віжками, гукнув незрозумілому силуету, що рухався попереду. У відповідь на крик ця тінь направила на них блискучий диск, що вдивлявся на них отруйним поглядом бездонної ночі. Вони під'їжджали ближче, і Джон швидко зрозумів, що це — заднє світло величезного автомобіля, найбільшого та найчарівнішого за всі автомобілі, які він коли-небудь бачив. Корпус його з блискучого металу — багатший, аніж нікель й світліший, ніж срібло, втулка коліс — оббита мерехтливими зеленими й жовтими геометричними фігурами. Джон не наважився розгадати, чи це було скло, чи коштовні камені.

Два негри, одягнені в блискучі лівреї, які можна було побачити лише на картинах королівської процесії в Лондоні, виструнчились біля автомобіля й привітали двох юнаків,

котрі висадилися з візка, незрозумілою мовою, яку гість не зрозумів би, та яка, здавалося, є відокремленою гілкою південноафриканського діалекту.

— Заходь, — сказав Персі своєму другу, коли їхні валізи закинули на чорний дах лімузину. — Вибач, що тобі довелося їхати в цьому візку, проте, сам знаєш, це авто не мають бачити пасажери потяга чи нещасні жителі-селюки Фіша.

— Чорт забери! Яка краля! — вигукнув Джон, побачивши інтер'єр автомобіля.

Оббивка складалася з численних, витончених гобеленів, затканих шовком, зшитих коштовностями та прикрасами, що слугували фоном для золотої парчі. Двоє крісел, в які блаженно осіли хлопці, були покриті тканиною, що нагадувала оксамит, проте здавалася пошитою з незліченних кольорових кінчиків пір'я страуса.

— Яка ж бо краля! — захоплено вигукнув Джон ще раз.

— Та ну! — розсміявся Персі. — Це старий мотлох, що використовується як фургон.

Вони вже спокійно плинули серед темряви до розвалини між двох гір.

— Ми будемо на місці через півтори години, — сказав Персі, глянувши на годинника, — Мушу тебе запевнити, що раніше ти ніколи не бачив такого, та й навряд чи побачиш.

Якби авто якоюсь мірою могло би бути показником того, що Джон побачить, то він, звісно, приготувався б до таких приголомшливих оглядин. Наївна набожність, в якій жили жителі Гадеса, вимагала гарячого поклоніння й поваги до багатств, що було одним із параграфів до їхньої віри. Якби Джон відчув щось інше замість сліпої покори перед золотим ідолом, то його батьки відвернулися б від нього, звинувачуючи його в жахливому богохульстві.

Вони вже дісталися западини між двох гір і, в'їхавши сюди, відчули, що дорога стає більш кам'янистою.

— Якби сюди заглянув місяць, ти б побачив, що ми зараз — у глибокій ущелині, — сказав Персі, намагаючись пильно розгледіти краєвиди. Він промовив декілька слів у мікрофон, і лакей одразу ж включив прожектор; величезний промінь прокотився пагорбами. — Бачиш, тут лише

камені. Звичайне авто розлетілося б на шматки за якихось півгодини. Справді, тут можна їхати лише в танку, якщо не знаєш дороги. Відчуваєш, зараз ми піднімаємося.

Шлях дійсно круто йшов догори, і через декілька хвилин, коли авто піднялося на вершину, хлопці вхопили блідий проблиск місяця, що тільки-но виріс на горизонті. Раптом автомобіль зупинився, і з темряви з'явилося декілька фігур — знову темношкірі раби. Двох юнаків ще раз привітали тим малозрозумілим діалектом; потім негри взялися до роботи навколо лімузина, і в одну хвилину чотири величезних канати, що звисали згори, зачепили гачками втулки яскраво прикрашених коліс. Після гучного «Хея-ях!» Джон відчув, що машина поволі піднімається з землі все вище, — вздовж найвищих скель з обох боків, — і вище допоки перед ним не відкрилася звивиста освітлена місяцем долина, яка цілковито відрізнялася від щойно побачених громіздких скель. Тільки з одного боку перед ними ще була скеля, та раптом усі вони зчезли.

Було очевидно, що їх перенесли через надзвичайно гігантський кам'яний клинок, що перекривав ущелину. Через хвилину вони вже опускалися вниз і врешті з легким стуком приземлилися на рівну поверхню.

— Найгірше — позаду, — сказав Персі, притуляючись до скла. — Залишилося всього-на-всього п'ять миль, і цей дворядний брусок до самого кінця — наша дорога. Наші володіння. Тут закінчуються Сполучені Штати, як каже батько.

— Ми в Канаді?

— Ні. Ми в центрі Монтанських скель. Та зараз ти перебуваєш на тих п'яти квадратних милях, які ще ніколи не були вимірянні.

— Чому ж так? Вони забули про них?

— Ні, — сказав, всміхаючись, Персі, — вони намагалися зробити це тричі. Першого разу дід підкупив цілий департамент штату, який займався такими вимірами; наступного — для нього підробили офіційні карти Сполучених Штатів, що дозволило відстрочити термін виміру на п'ятнадцять років. Останній раз був найважчий. Батько влаштував так, що їхні компаси потрапили в сильне штучно створене

магнітне поле. За його замовленням був виготовлений комплект вимірювальних інструментів із мізерно невловимим дефектом, а це давало змогу нашій території залишатися недоступною; зрештою, ці інструменти замінили на справжні, ті, якими проводилося вимірювання. Окрім цього, довелося змінити напрям річкової течії та збудувати на її берегах копію містечка, яке всі бачать й думають, що це — місто, розташоване далі десятима милями вздовж долини. Батька лякає лише одна річ, — завершував він, — річ, яку можна використати для того, аби нас віднайти.

— І що це?

Персі прошепотів:

— Аероплани, — видихнув він. Ми володіємо численною протиавіаційною зброєю, і дотепер у нас виходило справлятися з проблемою, хоча бували й смертельні випадки, є чимало ув'язнених. Не те щоб це нас із батьком хвилювало, знаєш, але таке засмучує маму та дівчат, тим більше, залишається ймовірність того, що одного разу ми з цим не впораємося.

Уривки й шматки ввічливих шиншилових хмар у небесному сьайві ковзали по зеленому місяці, немов перламутрові шовки, що вилискують перед обличчям татарського хана. Джону здавалося, що зараз — день, і що над ним у повітрі плавають юнаки, заливаючи його релігійними брошурами та медичними патентованими циркулярами, із їхнім посланням до зневірених, ув'язнених скелями, селищ. Йому здавалося, що юнаки виглядають крізь хмари й вдивляються, вдивляються в те, що там далі, що це за в'язниця, в яку посадять Джона. А що буде потім? Чи будуть вони приречені для приземлення якимось підступним пристроєм, чи будуть мучитися патентованими брошурами й циркулярами аж до судного дня, чи, можливо, якщо втечуть із паски, то раптовий клубок диму й різкий вибух пошматованих небес скинуть їх, знесилених, до землі, що змусить впасти у відчай маму й сестер Персі. Джон струснув головою, і примара пустого сміху тихо виплила з-під його напіврозкритих губ. Який розпач там прихований? І яке доброчесне спаплюження чинить химерний король Крез? Що це за жахлива й золота містерія?

Шиншилові хмари пропливали повз. Ніч у Монтані була такою світлою, як день. Цегляна дорога легко тулилася до величезних шин, що продовжували мерехтити, як сяйво місячного озера. На хвильку вони опинилися в темряві соснового гаю, що манив прохолодою та свіжо-гострим ароматом, потім вони опинилися на широкій алеї, що переходила в галявину, і вигук захоплення, що вирвався з уст Джона, одночасно пролунав разом із лаконічним виразом «Ми вже вдома» Персі.

Освітлений вогнями зірок, витончений замок здіймався над берегами озера, перламутровим сяєвом мармуру досягав середини прилеглої гори, а потім — розчинявся в траві, ідеальній симетрії, напівпрозорій жіночій слабкості й густій темряві соснового бору. Численні вежі, чіткі узорі похилих парпетів, вирізьблене диво безконечних жовтих вікон у формі овалу, семикутника й трикутника золотого світла, тремтлива ніжність перехресних площин із блискучих зірок й голубих тіней — завібривали одним музичним акордом всередині Джона. На верхівці однієї із веж, найвищої, наймасивнішої, якийсь механізм зовнішнього світла створював ефект мінливого казкового королівства — і Джон зі захопленням дивився вгору, а звідти, у пишноті рококо, випиналися звуки слабких млявих скрипок, яких раніше він ніколи ще не чув. За мить автомобіль зупинився перед високими мармуровими сходами, навколо яких нічне повітря втягувало духмяні аромати квіток. На верхньому майданчику безшумно розкрилися масивні двері, бурштинове світло залило темряву, вимальовуючи витончений силует, і жінка з високо підібраним волоссям вийшла назустріч, простягаючи до них руки.

— Мамо, — сказав Персі, — познайомся. Це мій друг, Джон Енгер із Гадеса.

Після цього Джон згадував ту першу ніч з її приголомшливими, численними кольорами, швидкими чуттєвими враженнями, музикою ніжних голосів, сповнених любові, із її бентежною мовою, мерехтінням та тінями, із тими рухами й обличчями. Там був світловолосий чоловік, що стояв і пив напій із кришталю наперстка на золотому стеблі,

напій, що переливався яскравіше, ніж барви веселки. Там була дівчина з квітковим обличчям, одягнена, як Титанія — із вплетеними у волосся смарагдами. Там була кімната, де стіни з суцільного, м'якого золота піддавалися силі його рук, і була кімната, схожа до уявлень Платона про таємну в'язницю: стеля, підлога, стіни — усе було оздоблене міцною товщиною алмазів, камінням різної товщини та форми, так що освічена високими фіолетовими лампами по кутках кімната сліпила очі білим блиском, який зрівняється лише з саявом, яке існує за межами людського бажання та мрій.

Юнаки бродили лабіринтами цих кімнат. Інколи підлога під їхніми ногами спалахувала діамантовими узорами, підсвіченими знизу, що варварськи суперечили одне одному, і відтінками пастельно-ніжними, і відтінками білосніжної цнотливості, або ж витонченими й заплутаними кольорами мозаїки, яку вивезли з мечеті Адріатичного моря. Інколи під товстим шаром кришталю шалено кружляла смарагдова чи голуба вода, наповнена кольоровими рибками й широкими веселковими водоростями. Потім вони ступали по хутрі різноманітної текстури чи коридорами кольору блідої слонової кістки, безперервно, нібито підлога була вирізана з гігантського бивня часів вимерлих динозаврів до зародження людства.

Раптом — туманний перехід, і вони опинилися в їдальні, де кожна тарілка складалася з двох майже непомітних шарів твердого алмазу, між яких загадковим чином був вставлений смарагд — вирізаний шматочок зеленого повітря. Музика, простора й ненав'язлива, лилася далекими коридорами — крісло, на якому сидів Джон, крилате й підступно вигнуте для його спини, здавалося, поглинуло й перемогло його, як тільки той випив першу склянку портвейну. Він намагався сонно відповідати на питання, що ставили йому, та м'ятежна розкіш, що вхопила його тіло, підсилювала відчуття сонливості: коштовності, тканини, вина, метали — розпливалися перед очима солодким туманом...

— Так, — відповідав він, намагаючись бути ввічливим, — там дійсно достатньо спекотно.

Він спромігся додати до відповіді примарну усмішку; потім, без жодного руху опору, здавалося, виплив геть, залишаючи холодний десерт, як рожеву мрію... Його здолав сон.

Коли він прокинувся, то знав, що пройшло декілька годин. Він був у величезній кімнаті, стіни якої — вироблені з чорного дерева, тьмяне освітлення було надто слабким і надто невловимим, аби називатися світлом. Молодий господар стояв біля нього.

— Ти заснув одразу ж за вечерею, — сказав Персі. — Я теж ледь не заснув — це неначе подарунок розкоші після важкого року навчання. Прислуга переодягла й помила тебе, поки ти спав.

— Це ліжко, чи хмари? — зітхнув Джон. — Персі, Персі, перед тим, як ти підеш, я б хотів вибачитися.

— За що?

— За те, що сумнівався, коли ти сказав, що володієш таким величезним алмазом, як готель «Ріц».

Персі посміхнувся.

— Я так і знав, що ти мені не повіриш. Це гора, ти розумієш?

— Яка гора?

— Гора, на якій здіймається замок. Гора як така не надто велика. Та, якщо не рахувати приблизно п'ятнадцяти метрів дерену й гравію, то нижче — суцільний алмаз. Один суцільний камінь об'ємом кубічної милі без жодної тріщини. Ти мене слухаєш? Скажи щось...

Та Джон Т. Енгер знову заснув.

3.

Ранок. Як тільки він прокинувся, то відчув ще кризь легку сонливість, що із появою сонячного проміння кімната раптом стала щільнішою. Панель із чорного дерева однієї зі стін від'їхала убік, відкриваючи шлях світлу й залишаючи його опочивальню напіввідкриту до нового дня. Великий негр у білій уніформі стояв біля його ліжка.

— Доброго вечора, — простогнав Джон, намагаючись вивести свою голову з диких тенет.

— Доброго ранку, сер. Ви готові прийняти ванну, сер? Ох, не піднімайтеся, я покладу вас сам, але потрібно, аби ви розстебнули піжаму. От і все. Щиро вдячний, сер.

Джон тихо лежав, поки з нього знімали піжаму — він був задоволений та вражений; він очікував, що цей турботливий чорний Гаргантюа понесе його, як дитячко, на руках, та нічого подібного не трапилося; він раптом відчув, що ліжко трохи нахилилося і його, наляканого, почало нести в напрямку стіни, та, діставшись туди, драпірування розступилося й ще приблизно два метри його котило по ворсистому нахилу, а вже після того — ніжно вкинуло до води, температура якої відповідала температурі тіла.

Він подивився назад. Доріжка, по якій він скотився, беззвучно згорнулася назад. Його перенесли в інші покої, і він сидів в осілій ванні так, що його голова була трохи вище, аніж підлога. Навколо стін кімнати, боків і дна самої ванни розташовувався голубий акваріум, і, дивлячись крізь кристальну поверхню, на якій він сидів, Джон бачив рухливих рибок серед бурштинових вогнів. Ті байдуже ковзали навіть повз витягнуті ноги, бо були відокремлені від нього шаром кристалу. Над головою крізь зеленувато-морське скло спускалося світло.

— Я гадаю, сер, сьогодні зранку вам сподобається гаряча рожева вода з пінним кремом, і, можливо, холодна соляна вода на завершення процедури.

Негр стояв поруч із ним.

— Гарзд, — погодився Джон, безглуздо посміхаючись, — як вам завгодно.

Йому здавалося, що ідея замовлення ванни за власним мізерним смаком є надто педантичною, і навіть жалюгідною.

Негр натиснув кнопку, і теплий дощ полився, ніби з небес, проте насправді через секунду Джон зрозумів, що це був своєрідний механізм фонтана, розташованого біля нього. Вода перетворилася на світло-рожеву, і струмені рідкого мила бризнули з чотирьох мініатюрних голів моржа, розташованих по кутках ванни. Через хвилину дюжина

маленьких весел-коліс, закріплених по боках купелі, спінили суміш в яскраву веселку рожевої піни, яка лагідно, зі смачним блиском, ніжно окутала його, вибухаючи сонячними, рожевими бульбашками.

— Можна включити проектувальний апарат, сер? — шанобливо запропонував темношкірий. — Сьогодні тут є хороша одночастинна комедія, а, якщо бажаєте, може швидко вкласти туди шматок серйозного фільму.

— Ні, дякую, — відповів Джон ввічливо, проте твердо. Він аж надто насолоджувався ванною, аби бажати якогось іншого втручання. Проте воно прийшло. Через хвилину він вже захоплено прислухався до звуків флейт, що долинали нізвідки, флейт, що стікали мелодією водоспаду, прохолодного й зеленого, як ця кімната. На їхньому фоні звучало пінисте пікколо, гра якого була трепетнішою, аніж мереживо піни, що огортала й чарувала його.

Опісля холодної соляної води й бадьорого, свіжого душу, його окутали махровим халатом і, на канані, покритою такою ж тканиною, тіло його втирали оліями, спиртом й прянощами. Потім його посадили в чутливе крісло, погодили й зробили зачіску.

— Містер Персі чекає у вашій вітальні, — сказав негр, коли всі дії були завершені. — Мене звати Гігсум, сер. У мої обов'язки входить догляд за містером Енгером щоранку.

Джон вийшов у жваву, освітлену сонцем вітальню, де на нього чекав сніданок та Персі, одягнений в розкішні білі бриджі. Він кутив, сидячи в м'якому кріслі.

4.

Ось історія сім'ї Вашингтонів, яку Персі накидав Джонів за сніданком.

Батько теперішнього містера Вашингтона був вірджинцем, прямим нащадком Джорджа Вашингтона і лордом Балтимор. Громадянську війну він закінчив у чині двадцятип'ятилітнього полковника, що мав негідну плантацію й тисячу доларів золотом.

Фіц-Норман Колпелер Вашингтон, як насправді звали молодого полковника, вирішив передати маєток молодшому братові, а сам — вирушити на Захід. Він відібрав два десятки найвірніших рабів, які, звісно, поклонялися йому, і купив двадцять п'ять квитків на Захід, де мав намір придбати землю на імена рабів і завести ранчо з вівцями та рогатою худобою.

Він пробув у Монтані менше ніж місяць, а справи його, звісно, не покращилися, та він наткнувся на грандіозне відкриття. Якось він поїхав у гори й загубився там, і, блукаючи цілий день, відчув несамопитий голод. Прадід не взяв зі собою зброї, тому погнався за білкою голіруч, і, переслідуючи її, помітив, що вона несе щось яскраве в роті. Перед тим, як зникнути в дуплі, (бо Велике Пророцтво було проти того, аби білкою втамовували голод) вона впустила свою ношу. Фіц-Норман присів на землю, аби обдумати своє становище, та раптом його очі помітили щось блискуче на траві. Через десять секунд він остаточно втратив апетит, проте заробив сто тисяч доларів. Білка, що з тривожною наполегливістю відмовлялася перетворюватися в їжу, зробила йому величезний подарунок у вигляді ідеального діаманта.

Пізно́ї ночі він дістався до табору, а через дванадцять годин всі його раби повернулися до дупла тієї білки й шалено копали схил, що містився біля її житла. Фіц-Норман сказав їм, що відкрив тут склад штучних діамантів, й оскільки жоден із них ніколи не бачив дорогоцінного каменя, вони безсумнівно повірили йому. Коли він усвідомив усе значення такої знахідки, то був вражений. Уся гора була суцільним діамантом. Нічого іншого, окрім твердого діаманту. Він наповнив чотири сідлових мішки блискучими зразками й на коні помчався в Сент-Пол. Там йому вдалося збути півдюжини маленьких діамантів, та коли він показав свій великий камінець, комірник зомлів, а Фіца-Нормана арештували як порушника громадського спокою. Він втік з в'язниці й сів у потяг до Нью-Йорка, де продав кілька середніх камінців й отримав за них приблизно двісті тисяч доларів золотом. Та продемонструвати інші виняткові коштовності він не наважився й вирішив покинути Нью-Йорк — якраз вчасно. Всеохопне збудження запанувало в ювелірних колах,

що викликане було не стільки розмірами діамантів, скільки загадковим джерелом їхньої появи в місті. Ходили дикі плітки, що діамантові жили виявлено в горах Кетскіл, на береговій лінії Джерсі, на Лонг-Айленді, під Вашингтон-сквер. Із Нью-Йорка почали щогодинно відходити потяги, які прямували в такі приміські Ельдорадо й були повністю набиті чоловіками з кирками й лопатами. А тим часом молодий Фіц-Норман повертався до Монтани.

До кінця наступного тижня він виміряв, що діамант у горі приблизно дорівнював усім іншим діамантам, існування яких було відоме на світі. Проте оцінити його шляхом звичайних розрахунків було неможливо, оскільки він був суцільним, і якби він запропонував його на продаж, то це не лише б викликало кризу на світовому ринку, а й при умові, що ціна росла б так, як зазвичай, залежно від величини каменю, в арифметичній прогресії — у світі не вистачило б золота, аби купити й десяту частину діамантової гори. Та й що робити з алмазом такої величини?

Це становище було чарівно безпомічним. З одного боку, він був найбагатшою людиною, та все ж, хіба йому нічого не належало? Якби його таємниця розкрилася, то невідомо, до яких заходів вдався би уряд, аби запобігти краху на золотому й коштовному ринках. Вони могли негайно забрати заявку й установити монополію.

Вибору не було. Він повинен таємно продавати свою гору. Він послав на Північ за своїм молодшим братом і поставив його наглядачем над рабами, які навіть не підозрювали, що рабство вже скасували. Аби їх запевнити, він прочитав їм власноруч створений наказ, в якому повідомлялося, що генерал Форрест реорганізував розколену армію Півдня й завдав нищівної поразки мешканцям Півночі в одній детально спланованій битві. Негри наївно йому повірили. Вони дійшли висновку, що така декларація є хорошим знаком й негайно виконали свої примітивні обряди.

Фіц-Норман відправився закордон, маючи при собі сто тисяч доларів й дві валізи, наповнені невідшліфованими діамантами різних видів. Він відплив до Росії на китайській джонці й через шість місяців після того, як покинув

Монтану, опинився в Санкт-Петербурзі. Він винайняв непомітну квартиру й одразу ж викликав придворного ювеліра, повідомляючи, що має діаманта для самого царя. Він прожив у Санкт-Петербурзі два тижні, постійно перебуваючи в небезпеці та можливості бути вбитим, часто перебираючись з одного житла в інше. За весь час перебування в російській столиці він відвідав свої скрині всього-на-всього три чи чотири рази.

Його ледве відпустили в Індію, проте він був змушений дати клятву повернутися через рік, маючи при собі ще більші й чарівніші діаманти. Та перед тим, як він поїхав, придворний скарбничий поклав для нього в американські банки п'ятнадцять мільйонів доларів — на чотири вигаданих ним псевдоніми.

Він повернувся до Америки в 1868 році, подорожуючи понад два роки. Предок відвідав столиці двадцяти двох країн і розмовляв із п'ятьма імператорами, одинадцятьма королями, трьома принцями, шахом, ханом та султаном. До того часу Фіц-Норман оцінював свої статки сумою в один мільярд доларів. Лиш одна причина заважала йому повністю розкрити таємницю. Варто було якомусь великому діаманту з'явитися в центрі уваги публіки на тиждень, люди починали створювати скандали, любовні перипетії, революції та війни, що залишалися нерозв'язаними ще з часів першої Вавилонської імперії.

З 1870-го й аж до його смерті, що наступила в 1900-му році, життя Фіц-Нормана Вашингтона стало епічною поемою, писаною золотим пером. Були й, звісно, незначні події: він ухилився від топографічних вимірювань, одружився з однією леді-вірджинкою, з якою виховав єдиного сина; а ще серія нещасливих обставин просто змусила його до вбивства рідного брата, доленосна звичка якого напиватися до нерозсудливої маячні кілька разів загрожувала їхній безпеці. Та, у цілому, лише декілька смертей заплямували ці щасливі роки багатства й прогресу.

Незадовго до смерті він змінив свою політику, і все своє величезне багатство, окрім, хіба що, кількох мільйонів доларів, використав на купівлю гуртом рідкісних металів, які й

помістив у безпечні сховища банків по цілому світу, зареєструвавши їх як антикварні дрібнички. Його син, Бреддок Тарлтон Вашингтон доклав до цієї справи ще більшого розмаху. Метали були переплавлені в найрідкісніший із хімічних елементів — радій, так що еквівалент мільярда доларів помістився золотом у скриньку не більшу від коробки сигар.

Коли після смерті Фіца-Нормана минуло три роки, його син, Бреддок вирішив згорнути справу батька. Спадок, що вони разом із батьком перейняли від гори, ще не піддавався точному обчисленню. Він вів записну книжку, де шифрував приблизну кількість радію в кожному з тисячі банків та, опікуючись ними, реєстрував прізвища, під якими зберігався цей статок. Потім він зробив дуже просту річ — запечатав джерело отримання коштовностей.

Він просто його закрити. Те, що подарувала гора, мало забезпечити незрівнянну розкіш усім майбутнім поколінням Вашингтонів. Єдиною турботою тепер залишалося зберігання таємниці, аби можлива паніка, що стосувалася такого відкриття, була придушена й, разом з усіма аукціонерами світу, не довела до повного зубожіння.

Такою була сім'я, куди завітав Джон Т. Енгер. Це була історія, яку він почув зранку після свого приїзду у вітальні зі сріблястими стінами.

5.

Після сніданку Джон вийшов через величезний мармуровий портал й із цікавістю розглянув краєвиди перед собою. Уся долина, від початку діамантової гори до крутої гранітної скелі в п'ятьох милях звідси, видавала подих золотого серпанку, що бездіяльно завис над витонченими широкими газонами, озерами та садами. Тут і там скупчення в'язів створювало делікатну тінь гаїв, що дивно відрізнялося від міцної маси соснового лісу, який утримував пагорби в лещатах смарагдово-голубої темряви. Дивлячись на все це, Джон помітив за півмилі від замку трьох молодих оленів, які самотньою шеренгою вийшли з однієї зграї й із

грайливою незграбністю зникли в темно-смуғастій напів-світлій гушавині. Джон не здивувався б, якби побачив фавна, що бігає з сопілкою серед дерев та намагається спіймати рожевощоку німфу з розкуйовдженим золотим волоссям, що мелькає між смарагдовим листям зелені.

У такій холоднокровній надії він спустився мармуровими сходами, порушуючи слабкий сон двох вівчарок, що лежали внизу, і направився доріжкою, викладеною білими й голубими цеглинками, здавалося, що веде в нікуди.

Він перебував у стані блаженства. У цьому й проявляється щастя й непридатність молодості — вона ніколи не може жити в теперішньому, а завжди вимірює дні у власному блискучо-примарному майбутньому — у квітах та золоті, дівчатах та зірках, які тільки залишаються прообразами й пророцтвами цієї незрівнянної, недосяжної юнацької мрії.

Джон плавно повернув за куток, де густі кущі троянд наповнювали повітря важким ароматом, і перейшов через парк до дерев, під якими виднівся клаптик моху. Він ніколи не лежав на мохові, тому хотів перевірити, чи справедливо використовують порівняння з м'якістю, коли говорять про мох. І тут він побачив дівчину, що йшла по траві прямо до нього. Вона була наймилішим створінням, котре йому коли-небудь зустрічалося.

Вона — одягнена в білу коротку сукню, що ледве прикривала її коліна, та вінок із резеди, прикрашений голубими смужками сапфіру, що зв'язували її волосся. Її босі рожеві ноги розбризкували крапельки роси при ходьбі. Дівчина була молодшою за Джона — не більше шістнадцяти.

— Привіт, — ніжно сказала вона, — я — Кісмін.

Та для Джона вона була вже чимось більшим, аніж Кісмін. Він підійшов до неї обережно, важко ступаючи, аби не натрапити на її босі ступні.

— Ти ще мене не бачив, — вимовив її лагідний голос. Її голубі очі додали: «І багато втратив» — Минулого вечора ти зустрів мою сестру Жасмін. Я отруїлася салатом-латуком, — продовжив її ніжний голос, а її очі приховали: «І коли я хвора, то дуже мила, і коли ні — теж».

«Ти справила на мене величезне враження», — ці слова промайнули в очах Джона, — і я не настільки дурний, аби цього не помічати».

— Як ти почуваєшся? — промовив його голос. — Сподіваюся, тобі краще цього ранку, — «люба», — трепетно засіяло в його очах.

Джон спостеріг, що вони вже йдуть вздовж стежки. На її запрошення вони сіли разом на мох, м'якість якого йому так і не вдалося визначити.

Він упереджено ставився до жінок. Єдиний недолік, — товста щиколотка, хриплий голос, скляний погляд, — і жінка ставала для нього огидною. І тут, вперше за все свого життя, перед ним була дівчина, що здавалася втіленням фізичного ідеалу.

— Ти зі Сходу? — запитала Кісмін із чарівливим захопленням.

— Ні, — просто відповів Джон. — Я із Гадеса.

Чи це вона ніколи не чула про Гадес, чи не могла придумати щось приємне у відповідь, то й далі не запитувала про це місто.

— Цієї осені я поїду до школи, на Захід. Як гадаєш, мені там сподобається? Я збираюся в Нью-Йорк до місис Балдж. Там дуже суворі правила, та вихідні я буду проводити вдома, із батьками, у нашому нью-йоркському будинку, бо батько чув, що дівчата там повинні гуляти одна з одною, попарно.

— Твій батько хоче пишатися тобою, — зауважив Джон.

— Так, — відповіла вона, а очі її замайоріли вогнем величі. — Жоден із нас ніколи не був принижений. Батько каже, що ніколи й не будемо. Яюсь, коли моя сестра Жасмін була маленькою дівчинкою, вона штовхнула його зі сходів, а він простовстав та пошкунтильгав геть. Мама була трішки вражена, — продовжила Кісмін, — коли вона почула, що ти зі... — сам знаєш звідки. Вона сказала, що коли була юною леді, та потім... як бачиш, вона — іспанка й дуже консервативна.

— Ти багато часу тут проводиш? — запитав Джон, приховуючи той факт, що він був дещо ображений її словами.

Це здавалося неввічливим натяком на його провінціалізм.

— Персі, я і Жасмін тут кожного літа, та наступного Жасмін збирається до Ньюпорта. Вона виїжджає до Лондона після цієї осені. Її представлять при дворі.

— Чи знаєш ти, — нерішуче почав Джон, — що ти — більш сучасна, аніж здавалася на перший погляд?

— Ох, ні, я не така, — вигукнула вона з поспіхом. — Я б так не вважала. Гадаю, що сучасні молоді люди жажливо подібні, чи не так? А я — не всі, справді. Якщо ти не погодишся зі мною, я почну плакати.

Вона була такою засмученою, що губа її почала тремтіти. Джон запротестував:

— Я мав на увазі дещо інше. Я сказав це, аби подразнити тебе.

— Я б не заперечувала, якби дійсно такою була, — наполегливо говорила вона, — та це — не я. Я дуже невинна й ніжна. Я ніколи не палю, ніколи не п'ю і не читаю нічого, окрім поезії. Я майже не розумію математики чи хімії. Я одягаюся дуже просто, точніше, моє єдине вбрання — сукня. Я гадаю, сучасність — це остання річ, якою ти можеш мене наділити. Я вірю, що дівчата мають проводити свої молоді роки з користю.

— Я теж такої думки, — щиро відповів Джон.

Кісмін знову розвеселилася. Вона йому всміхнулася, і новонароджена сльоза скотилася з краєчка її голубого ока.

— Ти мені подобаєшся, — прошепотіла вона довірливо. — Ти збираєшся провести весь свій час із Персі, допоки тут, чи й побудеш трішки зі мною? Просто подумай. Я — чисте повітря. За все своє життя я ніколи не мала любовних стосунків. Мені не дозволяли залишатися з хлопцями наодинці — лише з Персі. Я вибігла сюди, у цей гайок, сподіваючись наздогнати тебе, аби навколо не було ані душі.

Джон відчув визнання, він встав й низько вклонився, від попереку, так, як його вчили в танцювальній школі Гадеса.

— Нам краще зараз піти, — солодко сказала Кісмін. — Я маю бути біля мами об одинадцятій. Ти навіть не попросив дозволу мене поцілувати. Я думала, що хлопці зараз це роблять постійно.

Джон гордовито випрямився.

— Декотрі з них просять, — він відповів, — та не я. Дівчата не поводять себе так у нас, у Гадесі.

Пліч-о-пліч вони повернулися назад до будинку.

6.

Джон стояв навпроти містера Бреддока Вашингтона й дивився на нього крізь яскраве сонячне проміння. Старшому чоловіку було біля сорока, обличчя — горде, пусте, очі — розумні, тіло — міцне. Щоранку від нього пахло конями, найкращими конями. Він тримав просту палицю з сірої берези та з єдиним великим опалом на держаку. Разом із Персі вони демонстрували околиці Джону.

— Тут живуть раби.

Його палиця вказала на мармурову аркаду, що тягнулася зліва від них вздовж пагорбу та була оздобою благодатного готичного стилю.

— За роки юнацтва я був втягнений у період абсурдного ідеалізму, що відволікало мене від практичної справи всього життя. Протягом цього часу вони жили в розкоші. Наприклад, я наділив кожную родину ванною з черепиці.

— Дозволю собі припустити, — привабливо всміхаючись, наважився сказати Джон, — що вони використовували ванні кімнати для збереження вугілля. Так якось сказав мені містер Шнліцер-Мерфі.

— Переконання містера Шнліцера-Мерфі дещо неважливі, дозволю припустити собі, — холодно перебив Бреддок Вашингтон. — Мої раби не зберігають вугілля у своїх ваннах. Вони повинні були митися щодня, що вони й робили. Якби вони не слухалися, я б міг призначити їм шампунь із сульфатної кислоти. Я скасував прийняття ванн через зовсім іншу причину. Частина з них застуджувалася й помирала. Вода може бути шкідливою для певних рас, вона може слугувати для них у якості напою.

Джон всміхнувся і вирішив кивнути головою в знак того, що тверезо погоджується з ним. У присутності Бреддока Вашингтона йому було моторошно.

— Усі ці негри — потомки тих, кого мій батько забрав зі собою на Північ. Їх приблизно двісті п'ятдесят. Ви помічаєте, що вони так довго жили осібно від світу, що їхній рідний діалект перетворився в майже незрозумілу мову. Деяких ми навчали англійської — мого секретаря та двох чи трьох домашніх слуг. Це — корт для гольфу, — продовжував він, тільки-но вони ступили на холодну оксамитну траву. — Як бачите — рівна поверхня, жодного каменя, жодної нерівності чи небезпеки.

Він вдоволено всміхнувся Джонові.

— Багато народу в клітці, батьку? — раптом запитав Персі.

Бреддок Вашингтон спіткнувся й дозволив собі сказати лихе слівце.

— На одного менше, аніж повинно бути, — похмуро випалив він і через секунду додав, — у нас проблеми.

— Мама мені розповіла, — вигукнув Персі, — що італійський вчитель...

— Жахлива помилка, — злісно сказав Бреддок Вашингтон. — Та, звісно, є хороший шанс, аби його схопити. Можливо, він помер десь у хащах чи звалився зі скелі. Та й навіть якщо він знайшов вихід, завжди є можливість того, що йому не повірять. Немає значення, бо я найняв із дві дюжини чоловіків, що шукають його у різних містечках навколо.

— Є якісь успіхи?

— Невеликі. Чотирнадцятеро з них доклали моему агенту, що кожен вбив людину, що відповідала його опису, та, можливо, кожен із них очікував на винагороду.

Він замовчав. Вони підійшли до глибокої западини в землі, величиною з карусель й прикритою міцними залізними ґратами. Бреддок Вашингтон кивком голови підкликав Джона й вказав своєю тростиною вниз, крізь ґрати. Джон підійшов до краю й поглянув туди. Раптом його вуха атакував дикий шум знизу.

— Ласкаво запрошуємо до Пекла.

— Привіт, хлопче, як дихається?

— Привіт, скинь мені мотузку!

— На тобі давнього пончика, приятелю, чи, може хочеш парочку несвіжих сендвічів?

— Друже, якщо ти скинеш вниз цього хлопця, то побачиш сцену швидкого зникнення.

— Дай йому за мене в пику.

Там було надто темно, аби точно побачити, що коїться внизу, та Джон зміг зрозуміти, що за неотесаним оптимізмом й міцною життєдайністю оцінок, за голосом, що лунав звідти, приховувався типовий середньостатистичний темпераментний американець. Потім містер Вашингтон протягнув тростину й натиснув на кнопку в траві. Сцена під ними спалахнула яскравим кольором.

— Перед нами — декілька пригодницьких моряків, які мали нещастя спізнати Ельдорадо, — зазначив він.

Внизу під ногами в них розкрилася величезна яма, що мала форму чаші. Стіни були крутими й частково відшліфовані склом, а на тій злегка увігнутій поверхні стояло приблизно дві сотні чоловіків, одягнених в напівкостюми, півуніформи — авіатори. Їхні обличчя — освітлені гнівом, злістю, відчаєм, цинічним гумором, вкриті довгими старими бородами. Та за винятком декількох із них, що відчутно занепади, вони здавалися ситими й достатньо здоровими.

Бреддок Вашингтон підсунув садовий стілець до краю ями й всівся на нього.

— Що ж, як поживаєте, хлопці?— запитав добродушно.

Хор ненависті, до якого приєдналися всі, окрім кількох надто пригнічених, піднявся до сонячного повітря, проте Бреддок Вашингтон слухав його з бездушним спокоєм. Коли останнє відлуння зникло в ямі, він заговорив ще раз:

— Чи думали ви над тим, як знайти шлях визволення?

Звідусіль до них пролунали вигуки.

— Ми вирішили залишитися тут в ім'я любові.

— Заберіть нас звідси, і ми знайдемо шлях істинний!

Бреддон Вашингтон дочекався цілковитої тиші, потім промовив:

— Я вже говорив вам, ви мені тут не потрібні. Во славу неба, волів би вас ніколи не бачити. Ваша власна допитливість принесла вас сюди, і, якщо ви зможете подумати над варіантами визволення, що захистить мене та ваші інтереси, я із задоволенням розгляну їх. Та чим більше ви

обмежуватимете свої зусилля, копаючи тунелі, — так, я знаю про ще один, розпочатий, — найближчим часом ви точно не здобудете волю. Вам не так тут складно, як ви це вдаєте, — зі всіма стогонами за сім'єю та домом. Якби ви були людьми, що аж надто хвилюються за свою родину, то ніколи б не взялися за авіацію.

Високий чоловік вийшов наперед й підняв свою руку, аби привернути увагу викрадача, виявляючи бажання щось сказати.

— Дозвольте поставити вам кілька запитань, — він крикнув. — Ви вдаєте з себе справедливу людину.

— Який абсурд. Яка людина в такому становищі змогла би бути справедливою? З таким успіхом ви можете говорити про справедливість голодного до шматка стейку.

Після такого різкого спостереження голови багатьох похилилися, та високий чоловік продовжив говорити:

— Гарзд! — він прокричав. — Ми вже сперечалися на цю тему раніше. Ви не філантроп, і ви — не справедлива людина, та ви — людина, зрештою, й у вас є можливість поставити себе на наше місце, аби подумати як... як... як...

— Як що? — холодно запитав Вашингтон.

— Як безвідповідально...

— Не для мене.

— Гарзд... як жорстоко...

— Ми це вже проходили. Жорстокість не існує тоді, коли діє закон самозбереження. Ви — солдати, і ви це знаєте. Спробуй ще.

— Гарзд, тоді — це безглуздо.

— Так, — відмітив Вашингтон, — я погоджуюся. Та подумайте над іншими варіантами. Я вже пропонував усім вам, чи кільком із вас — безболісну смерть, за бажанням. Я пропонував викрасти ваших жінок, дітей та матерів й кинути сюди. Я б збільшив вашу домівку, годував би та одягав би вас решту всього життя. Якби був якийсь метод, що викликає вічну амнезію, я б прооперував й випустив би вас за межі моїх володінь. Та більше ідей у мене немає.

— Як щодо того, аби повірити нам, що ми не донесемо на вас? — закричав котрийсь.

— Ви ж не пропонуєте цю ідею серйозно? — запитав Вашингтон із виразом зневаги на обличчі. — Я визволив звідси одного чоловіка для моєї доньки, аби він навчав її італійської мови. Минулого тижня він втік.

Дикі крики радості раптово вирвалися з горла ув'язнених, і почалося пекельне голосіння. В'язні загарцювали, весело й скажено крутилися один з одним у раптовому апофеозі тваринного духу. Вони навіть забігали догори по скляних стінках, наскільки могли, і з'їжджали вниз на природніх подушках своїх тіл. Високий чоловік розпочав пісню, до якої приєдналися всі:

*Ох, ми повісимо кайзера
На гнилій яблуні.*

Бреддок Вашингтон сидів у непереможному мовчанні, допоки не стихла пісня.

— Бачите, — виголосив він, коли нарешті вдалося придбати клаптика уваги. — Я не бажаю вам зла. Я хочу, аби ви насолоджувалися. Ось чому я й не розповів усієї історії. Чоловік, ох, як його звали? Крітчелло? — був застрелений моїми агентами чотирнадцять разів.

Не здогадуючись, що агенти стріляли в чотирнадцятьох різних людей, вони затихли в цю ж хвилину.

— Немає значення, — крикнув Вашингтон із дещицею люті, — бо він намагався втекти. А ви й досі очікуєте від мене пошуку шляхів порятунку після цієї витівки?

І знову зринули вибухи проклять.

— Звісно!

— А ваша донька не хотіла б вивчити китайську?

— Ей, я можу говорити італійською. Моя мати була емігранткою.

— Можливо, їй підійшла б «ню-йоркська»?

— Якщо вона така маленька, з великими голубими очима, я можу навчити її набагато корисніших речей, аніж італійської мови.

— Я знаю кілька ірландських пісень.

Містер Вашингтон раптом дотягнув тростиною до кнопки у траві й натиснув на неї. Картина внизу померкла,

і лише чорна паща, похмуро вкрита чорними зубами решітки нагадувала про страждання.

— Ей! — одинокий голос долинув з ями, — і ти навіть не благословиш нас?

Та містер Вашингтон, слідуючи за двома хлопцями, уже дійшов до дев'ятого отвору тенісного корту, так, ніби та яма з її живою землею була лише небезпекою для поля, котру вони здолали з легкістю та спокоєм.

7.

Липень під укриттям діамантової гори був місяцем холодних ночей та теплих, яскравих днів. Джон та Кісмін закохалися. Він навіть не підозрював, що маленький золотий м'яч із надписом: «За Бога, за батьківщину, за святого Мідаса», що він подарував їй, — на платиновому ланцюжку відпочиває на її грудях. Та це було саме так. А вона, натомість, навіть не підозрювала, що великий сапфір, що висковзнув із її волосся, Джон надійно сховав у своїй скриньці для коштовностей.

Якось, одного пізнього вечора, коли в музичній кімнаті, оббитій горностаєвими шнурками в рубінах, панувала тиша, вони провели цілу годину разом. Він взяв її за руку, а вона подивилася на нього так, що він вголос прошепотів її ім'я. Вона прихилилася до нього, потім — зникла:

— Ти сказав Кісмін? — запитала вона м'яко, чи...¹

Вона хотіла знати достеменно. Гадала, що він переплутав слова.

Ніхто з них ще ніколи не цілувався, та через годину це здавалося, не має жодного значення.

Вечір танув. Цієї ночі, коли останній подих музики вже розчинився в найвищій вежі, двоє закоханих лежали без сну, щасливо пригадуючи всі окремі події дня. Вони вирішили, що незабаром одружаться.

¹ «Кісмін» звучить як «kiss me» (англ.) — поцілуй мене.

Кожного дня містер Вашингтон та двоє юнаків ходили на полювання та риболовлю в глибокі ліси, деколи грали в гольф навколо снодійного корту — в якому Джон дипломатично дозволяв перемогти своєму господареві, чи плавали в гірській прохолоді озер. Джон зрозумів, що містер Вашингтон дещо вимоглива персона, що він зовсім не цікавиться нічийми ідеями й переживаннями, окрім власних. Місіс Вашингтон постійно була відчуженою й стриманою. Вона, безсумнівно, відчувала байдужість до своїх доньок, та цілковито була поглинена своїм сином Персі, з яким за обідом підтримувала безконечні бесіди на швидкій іспанській.

Жасмін, старша донька, зовнішньо нагадувала Кісмін, за винятком того, що в неї були великі руки й великі, трішки криві ноги, проте повністю відрізнялася характером. Її улюбленими книгами були ті, де розповідалося про бідних дівчат, які підтримували господарство й турбувалися про своїх самотніх татусів. Від Кісмін Джон почув, що Жасмін ніяк не могла відійти від шоку й розчарування, які спричинило закінчення світової війни, бо в цей час вона збиралася їхати в Європу в ролі експерта військових крамниць. Дівчина навіть тяжко занедужала на деякий час, тож Бреддок Вашингтон зробив декілька дій, аби спричинити нову війну на Балканах, та вона побачила фотографію декількох поранених солдатів і втратила зацікавлення до будь-якого кровопролиття. Та Персі й Кісмін, здавалося, успадкували від батька пихатість у всій її величі. Крізь кожну їхню думку майорили послідовні й стримані відтінки егоїзму.

Джон був зачарований дивами замку та долини. Бреддок Вашингтон, як розказав йому Персі, наказав викрасти садівника, архітектора, художника-декоратора й французького поета-декадента, що залишився в спадок з минулого століття. Він найняв велику кількість рабів для того, аби полонені могли розпоряджатися ними, як завгодно, і пообіцяв постачати їм будь-які матеріали, що тільки може запропонувати світ. Він залишив їх на поталу розроблення власних ідей. Та кожен зрозумів свою безпорадність. Поет-декадент

розпочав оплакувати свій сум за весняними бульварами, виговорював туманні фрази про прянощі, мавп та слонову кістку, що зовсім не мало якоїсь практичної цінності. Художник-декоратор, зі свого боку, прагнув розробити з всієї долини серію трюків та сенсаційних ефектів, що незабаром швидко би втомило Вашингтонів. Архітектор так само, як і садівник, мислив подібними шаблонами: це вони зроблять схожим на те, а те — на це.

Та врешті їм вдалося розв'язати проблему самим, майже без втручання — одного ранку після проведеної спільної ночі в самотній кімнатці вони збожеволіли, намагаючись знайти спільне рішення щодо розташування фонтана. Зараз вони ув'язнені в комфортній психіатричній клініці у Вестпорті, Коннектикуті.

— Та, — з цікавістю розпитував Джон, — хто ж розробив план ваших прекрасних віталень, залів, коридорів та ванних кімнат?

— Що ж, — відповідав Персі, — соромно зізнаватися, проте до цього причетний один тип із фільму. Він був єдиним чоловіком, який звик гратися нескінченною сумою грошей, хоча запихав серветку за комірць і не вмів читати-писати.

Коли серпень розчинявся за обрієм, Джон починав шкодувати за тим, що скоро повинен повертатися до школи. Вони з Кісмін вирішили втекти наступного червня.

— Як же ж дивовижно було б одружитися тут, — зізнавалася Кісмін, — та, проте, я б ніколи не отримала батьківського благословення заручитися з тобою. Найкращим рішенням буде втеча. У нашу епоху американським багатіям вкрай важко виходити заміж — вони вічно змушені надсилати оголошення до преси, повідомляючи про те, що наречена одягне «рештки» давніх перлин й старого мережива, які колись носила імператриця Євгенія.

— Я знаю, — розпалено погоджувався Джон. — Коли я гостював у Шнліцер-Мерфі, найстарша донька, Гвендоліна, вийшла заміж за чоловіка, батько якого володів половиною Західної Вірджинії. Вона написала додому про свій важкий тягар, котрий змушена була нести через його зарплату банківського клерка, а на завершення додала: «Дякуючи Богу,

у будь-якому разі, я маю чотирьох служниць, що трохи полегшують мої страждання».

— Яка нісенітниця, — говорила Кісмін. — Подумати б тільки, що мільйони й мільйони простих людей виживають і з двома наймитами.

Якось, одного пізнього серпневого ранку, випадкові слова Кісмін вкинули Джона в стан жаху й цілковито змінили подальші події.

Вони ховалися у своєму улюбленому ліску, і, роблячи передихи між поцілунками, Джонови вдавалося заповнювати їх романтичними пророцтвами, які, на його гадку, дарували смак пристрасті їхнім стосункам.

— Інколи, я думаю, що ми ніколи не одружимося, — сумно сказав він. — Ти — надто багата, надто недоступна. Ти відрізняєшся від інших заможних дівчат, і доля в тебе має бути іншою. А я маю одружитися з донькою якогось продавця гуртовими залізними виробами з Омахи й вдоволюватися її півмільйоном.

— Я знала доньку продавця залізними виробами, — зауважила Кісмін. — Не думаю, що ти б відчув до неї щось особливе. Вона була подругою моєї сестри, якось навідала нас.

— То у вас бували й інші гості? — здивовано вигукнув Джон.

Кісмін, здавалося, шкодувала про сказане.

— Ох, так, — швидко відказала, — лише декілька.

— Але ж твій батько хіба не боявся, що вони розкриють таємницю?

— Деякою мірою, хіба що, — вона відповіла. — Ти не проти поговорити про щось приємніше?

Проте зацікавленість Джона зростала.

— Про щось приємніше? — вимагав він. — А що в цьому неприємного? Вони були неприємними дівчатами?

На його превеликий подив, Кісмін почала скиглити.

— Так і цьому ж і вся п-проблема. Я т-так п-прив'язалася до деяких. А Жасмін продовжува-ала запрошувати їх всеод-дно. Я не могла з-зрозум-м-міти цього.

Темна підозра зародилася в серці Джона.

— Ти маєш на увазі, що вони виказували таємницю, і тоді твій батько їх — знищував?

— Гірше... — вона прошепотіла розбито. — У батька не було вибору спочатку, а Жасмін усе писала й писала їм, а їм було тут так добре!

Горе її поглинуло.

Приголомшений жахом цього відкриття, Джон сидів із відвислою щелепою, відчуваючи, як нерви його тіла здригалися, ніби налякані горобці, що сиділи на його хребті.

— Ну от, я розповіла тобі, а повинна була мовчати, — сказала вона, несподівано заспокоюючись й витираючи свої очі кольору похмурого неба.

— Ти хочеш сказати, що твій батько вбивав їх перед тим, як вони виїжджали звідси?

Вона кивнула.

— Зазвичай у серпні чи раннього вересня. Нам, звісно, хочеться спочатку отримати більше насолоди з їхньої присутності.

— Як огидно! Як... чому... схоже, я зйду з розуму. Ти справді зізнаєшся в тому, що...

— Так, — перебила Кісмін, піднімаючи плечі. — Ми не можемо ув'язнювати їх у тій ямі як авіаторів, що було би для нас цілковитою мукою щодня. Та зазвичай заради нас це робилося раніше, ніж ми очікували, аби уникнути прощальних сцен.

— Тож ви їх вбивали! Господи! — кричав Джон.

— Це було безболісно. Їх отруювали під час сну, а їхнім родинам завжди повідомляли, що вони померли від скарлатини в Бьютте.

— Але ж я не можу зрозуміти, чому ви продовжували їх запрошувати!

— Я не запрошувала, — злісно випалила Кісмін. — Я ніколи нікого не запрошувала. Жасмін запрошувала. І вони завжди розважалися на повну. Жасмін перед їхньою смертю дарувала їм прекрасні маленькі подарунки. Я, мабуть, теж буду когось запрошувати — звикну до цього, зрештою. Ми просто не можемо дозволити такій неминучій дурничці, як смерть, ставати на шляху миттєвої насолоди, допоки ми

живемо. Подумай-но тільки, яка самотність панувала б тут, якби ми нікого не запрошували. Татку й мамі теж довелося пожертвувати своїми найкращими друзями.

— І що, — звинувачув її Джон, — ти дозволяла мені клястися в коханні й удавала, що закохана в мене, говорила про весілля, але весь час ти прекрасно усвідомлювала, що я не виберуся звідси живим...

— Ні, — запротестувала вона гаряче. — Усе вже не так. Це було спочатку. Ти вже був тут, я не могла цьому зарадити й думала, що твої останні дні будуть для нас прекрасними. Та потім я закохалася у тебе, і... і я чесно жалію, що тебе збираються... збираються усунути. Але це краще... краще тебе усунути, лиш би ти не цілував інших дівчат.

— Та невже? — ще більше з люттю закричав Джон.

— Набагато краще. Окрім цього, я завжди чула, що дівчина відчуває себе щасливішою з чоловіком, який, вона знає, ніколи їй не дістанеться. Святі небеса, чому я тобі це кажу? Я, мабуть, зіпсувала тобі все враження, яке ти отримав тут. Ми й справді дійсно насолоджуємося речами, про тлінність яких не знаємо. Впевнена, це тебе дещо засмутило.

— Ох, ти впевнена? Засмутило? — голос Джона затремтів від безпорадності. — З мене достатньо. Якщо в тебе не залишилося жодної гордості чи краплі почуття пристойності, що ти заводиш таємний роман з хлопцем, який майже труп, то я більше нічого не хочу від тебе!

— Ти не труп! — запротестувала вона з жахом. — Ти не труп. Не можу повірити, що ти сказав, що я цілувалася з трупом!

— Нічого подібного я не говорив.

— Ти сказав. Ти сказав це! Я цілувалася з трупом!

— Я не говорив!

Їхні голоси зростали, проте несподівана з'ява змусила їх затихнути. У їхньому напрямку вздовж стежки почулися кроки, і через хвилю крізь кущі троянд з'явився Бреддок Вашингтон, розумний погляд якого на прекрасно байдужому обличчі прямо втупився в них.

— Хто цілується з трупом?— вимогливо запитав він з очевидним несхваленням.

— Ніхто, — швидко відповіла Кісмін. — Ми просто жартували.

— А чим ви тут двоє займаєтеся?— продовжив свій допит Бреддок.— Кісмін, ти маєш читати або грати в гольф із сестрою. Йди читати! Йди грати в гольф! Щоб і духу твого тут не було, коли я загляну сюди.

Потім він вклонився Джонові й вийшов на стежку.

— Бачиш? — сказала Кісмін роздратовано, коли батько вже не зміг їх чути. — Ти все зіпсував! Ми можемо вже ніколи не зустрітись. Він не дозволить бачитись із тобою. Він тебе отруїть, якщо дізнається, що ми закохані.

— Ми більше не пара, — скрикнув Джон сердито, — тож він може цим не перейматися. Навіть більше, ти теж забудь про мене, бо я не збираюся більше залишатися тут. Через шість годин я опинюся по інший бік гір, навіть якщо прийдеться прогризати коридори, а там — на Схід. Тепер вони стояли один навпроти одного, і після останніх слів Кісмін підійшла ближче й взяла його під руку.

— Я піду з тобою.

— Ти, мабуть, збожеволіла.

— Звісно я піду! — перервала його нетерпляче.

— Ти дійсно не повинна тікати зі мною. Ти...

— Дуже добре, — швидко сказала вона, — зараз ми надоженомо батька й поговоримо з ним.

Переможений, Джон намагався видавити з себе жалюгідну посмішку.

— Дуже добре, люба, — з блідою й невпевненою ніжністю погодився він, — ми поїдемо разом.

Його любов до неї знову повернулася й безтурботно поселилася глибоко в серці. Вона все ще його дівчина — вона хотіла піти з ним й розділити його небезпеку. Він обійняв її й пристрасно поцілував. Зрештою, вона його любить, вона дійсно врятувала його.

Направляючись до замку, вони вдвох обговорювали план дій. Оскільки Бреддок Вашингтон побачив їх разом, вони вирішили втекти наступної ночі. Однак за обідом у Джона пересихало в роті й він був настільки спустошений й знервований, що ледь не вдавився великою ложкою пави-

чевого супу. Довелося віднести його в блакитно-соболеву карткову кімнату, де один із нижчих слуг поколотив його по спині, на радість Персі, який у той час заливався сміхом.

9.

Далеко за північ тіло Джона відчуло нервові посіпування, і він одразу ж сів на ліжку, вдивляючись у завіси сну, що окутували кімнату. Крізь квадрати голубої темряви, що були відкритими вікнами, він чув слабкий далекосяжний звук, віднесений вітрами перед тим, як усвідомити його в похмурій пам'яті з колискових снів. Та раптом незрозумілий шум опинився ближче, одразу ж біля його кімнати – клацання дверної ручки, кроки, шепіт — він достоту не міг зрозуміти; тяжке відчуття тривоги огорнуло його живіт, він болісно напружився від несподіваного звуку, по тілу пробігли мурашки. Потім одна зі завіс, здавалося, розчинилася, і хлопець побачив темний силует, що стояв за дверима, силует, що тьмяно освітлювався і ховався в нічній млі, силует, що втискався у волокна драпірування й здавався спотвореним, як відбиток на мокрому склі.

Зненацька в раптовому пориві страху чи відваги Джон натиснув на кнопку біля ліжка, і вже наступної секунди опинився в зеленій ванні, до половини наповненій холодною водою, від чого повністю прокинувся.

Він вистрибнув звідти, і, залишаючи важкі цівки води позаду себе, що стікали з вологої піжами, побіг до аквамаринових дверей, які, він знав, ведуть до коридору кольору слонової кістки на другому поверсі. Двері відкрилися безшумно.

Єдина червона лампа, яка величним розсіюванням обпікала величезне склепіння над різьбленими сходами, освітлювала простір їдкою красою. На хвильку Джон завагався, зачарований мовчазною розкішшю, що оточила його, затиснула в гігантських складках й обрисах світла, яке відтіняло маленьку тремтливу тінь на підлозі зі слонової кістки. Потім одночасно сталися дві події. Двері його

вітальні різко розкрилися, і три оголених негри ввалилися в зал. Охоплений диким страхом, Джон хитнувся в бік східців, та з протилежного боку коридору від'їхали інші двері, і силует Бреддока Вашингтона з'явився в кабіні освітленого ліфта. Він був одягнений у хутряне пальто, взутий у високі черевики для верхової їзди, над якими проливалось сяйво складок його рожевої піжами.

Троє негрів, яких Джон ніколи ще не бачив, і, які, можливо, спалахнуло в його думках, є професійними катами, застигли без жодного поруху біля Джона й в очікуванні повернулися до чоловіка в ліфті, який владно наказав:

— Сюди! Усі троє! Негайно!

За одну мить троє негрів вскочили в кабінку, видовжені промені світла розчинилися, бо двері ліфта причинилися, і Джон залишився сам. Він знесилено опустився на білосніжну сходинку.

Було зрозуміло, що сталося щось дивовижне, щось таке, що, зрештою, хоч на хвилю відклало його мізерну смерть. Що трапилося? Може, негри підняли повстання? Може, авіатори силою виламали залізні ґрати? Чи дух містечка Фіш сліпо спіткнувся об пагорби й хмуру, безрадісно споглядав на барвисті долини? Джон не знав. Він почув слабкий шум повітря після того, як піднявся, і через хвилю опустився ліфт. Можливо, що Персі спішить на допомогу батьку, і Джонови спало на думку, що зараз — найкраща можливість знайти Кісмін і спланувати швидку втечу. Він почекав, допоки шум ліфта цілковито не розчиниться в часі; нічна прохолода пробиралася тремтінням крізь його мокру піжаму, тож він повернувся до своєї кімнати й швидко одягнувся. Потім у злеті піднявся догори по сходах й повернув до коридору, встеленого російським соболем, що вів до кімнати Кісмін.

Двері до її покоїв розчинилися, і лампи освітили силует Кісмін, одягнуену в ангорове кімоно. Вона стояла біля вікна, і, здавалося, прислухалася до чогось, тож коли Джон беззвучно зайшов, вона повернулася до нього.

— Ох, це ти! — прошепотіла вона, ступаючи до нього через кімнату. — Ти їх чув?

— Я чув прислугу твого батька в моїй...

— Ні, — перервала його схвильовано. — Аероплани!

— Аероплани? Мабуть, це вони мене розбудили.

— Їх тут, зрештою, багатою. Я бачила одного навпроти місяця, кілька хвилин тому. Вартовий біля скелі вистрілив із рушниці, тому батько прокинувся. Ще трішки, і ми відкриємо по них вогонь.

— Вони прилетіли не випадково?

— Так, це — італієць, котрий втік...

Одночасно з її останніми словами кризь відчинене вікно послідовно наростав різкий шум. Кісмін закричала, тремтливими руками схопила монетку з коробки на комоді й підбігла до однієї з електричних ламп. У цей момент у замку запанувала темрява — вона влаштувала коротке замикання.

— Йдемо! — крикнула вона Джону, — ми піднінемося на дах у саду й будемо дивитися звідти!

Закутавшись у пальто, вона взяла його за руку, і вони навпомацки вибралися з кімнати. До ліфта, що піднімався на вежу, залишався єдиний крок, і як тільки вона натиснула кнопку й кабінка кинулася догори, він обійняв її серед цієї темряви та поцілував. Нарешті романтика осягнула Джона Т. Енгера. Хвилиною пізніше вони забралися на зірково-перламутрову платформу. Високо над ними ковзали рої хмар, що одягали й роздягали похмурий місяць, крутилися в постійному вирі присмертні темно-крилаті тільця. Звідти та звідси в долині спалахували вогні, що намагалися їх досягнути, і потім здіймалися різкі вибухи. Кісмін із радістю плескала в долоні, проте захоплення швидко змінилося на переляк, коли аероплани, заздалегідь пускаючи сигнали, почали метати вибухівку, і вся долина перетворилася на картину глибокого ехо та блідо-мертвого вогню.

Незадовго вся сила аеропланів спрямувалася на ті місця, де розташовувалася зенітна артилерія, й одна із них одразу ж зменшилася до горстки тьмяного попелу, що розлітався кризь напівзотлілий сад і кущі троянд.

— Кісмін, — благов Джон, — ти будеш щасливою, коли дізнаєшся про те, що ця атака розпочалася саме тоді, коли мене збиралися вбити. Якби я не почув вистрілу охоронця з рушниці на вході, то зараз був би мертвий...

— Я тебе не чую! — кричала Кісмін, захоплена картиною вибухів. — Тобі слід говорити гучніше!

— Я кажу, — заволав Джон, — що нам краще піти звідси перед тим, як вони почнуть обстрілювати замок.

Раптом уся тераса, де жили раби, розірвалася на шматки, струмінь полум'я вирвався з-під колонади, і громіздкі уламки мармуру розлетілися до країв самого озера.

— Разом із рабами померло п'ятдесят тисяч доларів, — плакала Кісмін, — за довоєнними цінами. Ось як американці цінують право власності.

Джон знову докладав зусиль, аби змусити її втекти. Приціл аеропланів із кожною хвилиною ставав усе точнішим, і лише дві зенітні рушніці продовжували відповідати тим самим. Було зрозуміло, що гарнізон, оточений вогнем, довше не протягне.

— Пішли! — закричав Джон, потягнувши Кісмін за руку, — ми мусимо. Ти розумієш, що ці авіатори без жодних питань тебе вб'ють, коли знайдуть?

Вона врешті погодилася.

— Ми повинні розбудити Жасмін! — сказала вона, коли вони вже спішили до ліфта. Потім інфантильно додала: — Ми будемо жебраками, чи не так? Як люди з книжок. І я житиму в притулку й буду повністю вільна. Воля та бідність! Як кумедно! — вона зупинилася й протягнула свої губи для солодкого поцілунку.

— Це неможливо, — відповів він похмуро, — і люди це давно зрозуміли. І я б обрав волю замість бідності. На всякий випадок раджу тобі пересипати коштовності зі скриньки в кишені.

Через десять хвилин темному коридорі дві дівчини зустріли Джона, і всі спустилися на перший поверх замку. Востаннє проходячи повз величність й пишноту залів, вони зупинилися на терасі, лише на хвилину, дивлячись на те, як палахкотять галереї негрів й догорають до тла два аероплани, що впали на інший берег озера. Самотня гармата все ще продовжувала стійко тримати оборону, а зловмисники, здавалося, боялися опуститися нижче, проте по колу кида-

ли свої пекельні бомби, в очікуванні випадкового пострілу, який знищить цю Ефіопську бригаду.

Джон та сестри спустилися вниз мармуровими східцями, різко повернули вліво й почали підніматися вузькою стежкою, що виляса, як змія навколо діамантової гори. Кісмін знала місце в густому лісі, де можна було сховатися й поспостерігати за долиною в її нічній агонії, зрештою, потім — втекти, коли того вимагатиме ситуація, по таємній стежці, прокладеній у скелі вздовж водостоку.

10.

Була вже третя ночі, коли вони прибули у свою схованку. Лагідна й флегматична Жасмін одразу ж заснула, прихилившись до стовбура великого дерева, коли Джон і Кісмін сиділи, обіймалися й споглядали за відчайдушними приливами й відпливами смертельної битви серед руїн, які ще зранку були садом. Приблизно о четвертій ранку остання гармата гучним брязкотом вийшла з ладу, м'яко випускаючи пломінь червоного диму. Крізь низько опущений місяць вони бачили, як летючі тіла танцювали близько до землі. Коли аероплани переконуються, що обложені володіння вже не мають сили для війни, тоді вони приземляться й оманливо мерехтливому королівству Вашингтонів прийде кінець.

З припиненням вогнемету долина поринула в тишу. Уламки двох аеропланів світилися в траві, як очі підступного хижака. Замок стояв у темряві й мовчанці, без світла — такий прекрасний уночі, як і при сьйві сонця, а вгорі сухе рокотання Німезиди сповнювало повітря жалісливим голосінням. Джон помітив, що Кісмін, як і її сестра, міцно спить.

Було вже далеко за четверту, коли він усвідомив, що чує кроки вздовж тієї стежки, на якій вони нещодавно ступали, і він, затамувавши подих, став чекати, допоки чоловік, володар цих звуків, промине їхню таємну місцину для спостереження. Зараз повітря окутали порухи не людського походження, і роса стала холодною — Джон зрозумів, що скоро прийде світанок. Він почекав, допоки кроки не віддалилися

на безпечну відстань і не затихли. Тоді він рушив за ними. На півшляху до крутої вершини дерева почали зникати й перед ним розкинулася нерухома скеля, що покривала діамантову гору. Перед тим, як дійти до каміння, він уповільнив хід, бо тваринне чуття запевняло, що там, на вершині, було щось живе. Прийшовши до високої брили, він обережно висунув голову за її край. Його допитливість була втамована. Ось що він побачив.

Проти сірого неба, у байдужій мовчанці вимальовувався силует нерухомого Бреддока Вашингтона. Коли на сході замерехтіла зірка, випускаючи яскраво зелені промені до землі, крізь світло самотня фігура, здавалося, злилася з новим днем.

Допоки Джон дивився, його господар так і продовжував стояти в заціпенінні, дещо втаємничений у неземному спогляданні; потім подав знак, і негри присіли, аби підняти тягар, котрий лежав між ними. Тим часом, коли вони важко здіймалися, перший жовтавий промінь сонця пробився крізь безконечні грані величезного й витончено вирізьбленого діаманта, запалало біле сяйво, яке розлилося навкруги сліпучо вранішньою зіркою. Через такий тягар страждальці на секунду захиталися — та потім їхні здоровенні м'язи напружилися, затверділи під мокрою блискучою шкірою, і троє людей знову нерухомо застигли у своїй безсилій поразці перед небом.

Після того біла людина підняла свою голову й повільно здійняла руки у владному жесті, нібито взиваючи до величезної юрби, аби та почула проповідь, — та юрби не було, лише надмірна мовчанка гір й небес, що тільки-но порушилася слабеньким співом птахів серед дерев. Чоловік на вершині скелі почав говорити — непереможно, хоч і мова була його важкою.

— Ти, там, що на горі...! — закричав він тремтливим голосом. — Ти, там... — він змовк, а руки його ще не опускалися, голова уважно витягнулася, нібито в очікуванні відповіді.

Джон напружено дивився, чи хтось не спускається з гори, та там життя людське було відсутнє. Було лише небо й нашішкуваті звуки флейтового вітру серед вершин лісу. Мож-

ливо, Вашингтон молився? На секунду Джон здивувався. Та така ілюзія зникла, бо щось дивне в його суцільній людській подобі суперечило всім молитвам.

— Ти, нагорі!

Голос ставав міцнішим й впевненішим. Це не були благання про рятунок. Те, що спочатку нагадувало молитву, переросло у зв'язчу холоднокровність.

— Ти, що нагорі... — слова почали швидко метатися, одне за іншим, зливаючись у незрозумілу промову.

Джон слухав, затамувавши подих, лапаючи уривки фраз звідси й звідти, допоки голос не переривався, звучав знову, і знову затихав — то владний і провокативний, то сповнений сліпою, незрозумілою байдужістю. В єдиного слухача зародилася підозра, а коли та підтвердилася, по всіх його артеріях розлився скажений потік крові. Бреддок Вашингтон пропонував Богу жертву!

Саме так, сумніву й бути не могло. Діамант у руках його рабів був високою платою, обіцянкою дати ще.

Через деякий час Джон відчув сенс його хаотичних фраз. Прометей Заможній взивав до пам'яті минулих жертвоприношень, забутих ритуалів й молитов, що відійшли у вічність ще до народження Христа. Спочатку його промова торкалася згадки дарів, які його Божественність зволила прийняти від людей — великі храми, що рятували міста від нужди, мирра й золото, життя народів, прекрасні жінки та переможені армії, діти й королеви, лісні та польові тварини, вівці та кози, врожаї та міста, усі завойовані території, що офірувалися в спокусі й крові заради його благословення, купуючи дороге милосердя й спокуту, звільняючись від гніву Всевишнього — і зараз він, Бреддок Вашингтон, імператор діамантів, король і жрець золотої доби, священнослужитель багатств й розкоші, офірує дар, про який і не мріяли жодні королі, офірує не в покорі, а в гордості.

Він подарує Богу, уже вдаючись до подробиць говорив пророк, найвеличніший діамант на світі. Цей камінь матиме граней більше, аніж дерево — листя, водночас його ідеальна форма буде не більшою за розмір комахи. Багато людей трудитиметься над ним віками. Його розташують під

величезним куполом із кованого золота, прикрашеного не-ймовірним різьбленням й обладнаного воротами з опалу й невідшліфованого сапфіру. В середині нього видовбають каплицю, оснащену вітварем із перламутрового, розщепленого й мінливого радію, котрий палитиме очі ідолопоклонників, що відірвуться від молитов, і на вітварі цьому для втіхи його Величності пускатимуть кровопролиття. І жертву Всевишній обере сам, навіть якщо офірою стане найвеличніший й наймогутніший чоловік на планеті.

Натомість він просить лише про одне, а Богові це зробити так просто: щоб все стало, як було вчора, у цю ж годину, і щоб так залишалося назавжди. Так просто! Скажімо, хай небеса відкриються, поглинаючи цих людей з їхніми аеропланами, і потім зімкнуться знову. Хай воскреснуть його раби — живі й здорові.

Для нього ще ніколи не існувало когось, кого він так потребував: для мольби та благань.

Він сумнівався лиш у тому, чи його жертва достатньо велика. Звісно, у Бога є своя ціна. Бог сотворений у людській подобі, тож сказано: Всевишній повинен мати свою ціну. А дар, що він пропонує — рідкісний: ніяких храмів, будівництво яких поглинає численні роки, жодних пірамід, зведених десятками тисячами робітників, у Бреддока є своя піраміда та свій храм.

Тут він змовк. Такою була його пропозиція. Уся обіцяне буде втілено до деталей, і немає нічого вульгарного в його твердженні, що для такої дрібнички, ціна більш, ніж достатня. Він визначав, чи його Величність прийме, чи відмовиться від такої офіри.

Оскільки його промова завершувалася, фрази ставали уривчастими, короткими й неточними, його тіло, здавалося, випрямалося, аби вхопити найменший порух чи шепіт життя в просторах навколо нього. Коли він говорив, волосся його посивіло, і зараз він підняв голову вище, до небес, як пророк сивих часів — мудрий у своїй безумності.

Джонові, що споглядав це в запаморочливій втісі, здавалося, що все навколо нього стає якимось незбагненим. На хвилю небо потьмяніло, раптовий шум почувся в по-

риві вітру, звук далеких труб, зітхання, як шелест величнього шовкового одіяння, — на деякий час уся природа стала учасницею тьмяної сутички; пташині співи щезли, дерева притихли, і далеко за горою пролунав гуркіт пригнічено зловісного грому.

І на тому все завершилося. Вздовж високої трави долини шепіт вітру навічно стих. Світанок і новий день повернулися на своє місце, і далекосяжне сонце кидало гарячі промінці золотистого туману, що освітлювали яскраві шляхи перед ними. Листя сміялося на сонці, і його сміх трусився кожною гілочкою, яка здавалася схожою на школи для дівчаток у казковій країні. Бог відмовився від офіри.

Ще хвилину Джон споглядав тріумф дня. Потім, обернувшись, він помітив дивні вібрації біля озера, і знову — ще менші коливання, ніби танець золотистих ангелів, які спустилися з хмар. Аероплани сідали на землю.

Джон зістрибнув із брили й кинувся вниз до групки дерев, де, прокинувшись, дві дівчини чекали на нього. Кісмін підстрибнула, коштовності задзеленчали в її кишені, як і мовчазне питання на розкритих губах, та Джон відчував, що для розмов уже немає часу. Вони повинні втекти з гори, чим швидше — тим краще. Він взяв дівчат за руки, і всі разом почали тихо ступати поміж стовбурів дерев, омитих світлом і висхідним туманом. Позаду них, із долини, не чулося жодного звуку, окрім хіба що далекого голосіння павичів й чарівних ранкових зітхань.

Пройшовши з півмилі, вони оминули парк і вступили на вузьку стежку, яка вела на наступний перевал. На вершині пагорба вони зупинилися й подивилися назад. Очі їхні осягали схил, який тільки-но покинули: вони були пригнічені темним передчуттям неминучого трагізму.

Чіткість неба розмилася, і біловолосий чоловік повільно спускався з крутої гори, а за ним — двоє величезних і безсердечних негрів, які несли свій тягар, що вилискував й світився під сонцем. На півшляху до них приєдналися дві інші фігури — Джон розгледів, що це була місіс Вашингтон із сином, рука якого підтримувала матір. Авіатори вже вийшли з кабін на широкий газон перед замком, і, з рушницями в руках, однією лінією пробіралися вздовж алмазної гори.

Та несподівано група з п'ятьох, очолювана батьком й поглинена увагою спостерігачів, зупинилася біля схилу скелі. Раби нахилилися й відчинили якісь потаємні двері, що з'явилися всередині гори. Туди опустилися всі — біловолосий чоловік, потім його жінка з сином, і, нарешті, два негри, у зачісках котрих ще встигли замерехтїти коштовності на сонці перед тим, як потаємний вхід опустився й поглинув всіх.

Кісмін стиснула руку Джона.

— Ні, — дико прокричала вона, — куди вони йдуть? Що вони будуть робити?

— Можливо, це підземний шлях для втечі...

Тихе скиглення обидвох перервало його фразу.

— Як ти не розумієш? — істерично схлипнула Кісмін. — Гора — замінована!

Не встигла вона й сказати, як Джон приклав руки до своїх очей, аби захистити їх. Перед ними вся поверхня гори раптово перетворилася на сліпучо-червону пожежу, яка з'явилася крізь покривало дерену, мов світло лампи крізь підставлену долоню. Цей нестерпний блиск продовжувався з хвилину, а потім раптом зник, як спопеліла нитка, відкриваючи чорну пустиню, що повільно парувала голубим димом, який стирав усю пам'ять про розквіт й людську гріховність. Від авіаторів не залишилося ані крові, ані кісток — їх поглинуло повністю, як і тих п'ятеро душ, що зникли всередині гори.

Одночасно почався великий землетрус і замок повністю злетів у повітря, вибухнувши племінками частинками, що піднялися й наполовину зібралися в димову завісу, опущену в брижі озера. Вогню не було — дим розсіяно змішався з промінням; ще декілька хвилин великий шар мармурового пилу здіймався над громіздкою безформною масою, що колись була будинком коштовностей. Усе втихло, і троє в долині залишилися на самоті.

11.

На заході Джон зі своїми супутницями дісталися до великого схилу, що позначав межі володінь Вашингтона, й оглянулися назад: у сутінках долина лежала спокійною та

миловидною. Вони присіли, аби закінчити трапезу, яку Жасмін взяла зі собою в кошику.

— Ось! — сказала вона й розстелила на каменях скатертину, акуратно склавши сендвічі. — Вони виглядають спокусливо, чи не так? Я завжди знала, що на природі їжа смакує більше.

— З цієї фразою, — додала Кісмін, — Жасмін вступає до класу буржуазії.

— Зараз, — енергійно сказав Джон, — відкрийте свої кишені й подивіться, які коштовності ви захопили з собою. Якщо ви зробили вдалий вибір, то нас трьох чекає комфортне життя до кінця днів.

Слухняна Кісмін поклала руку в кишеню й дістала звідти два чарівних та блискучих камінці.

— Непогано, — вигукнув захоплено Джон. — Вони — не дуже великі, та... зачекай! — вираз його обличчя змінився, коли він підніс один камінець, аби розгледіти його на сонці. — Це не діаманти! Що ж трапилося?

— Святий Боже! — вигукнула Кісмін, здивувавшись. — Яка ж я нерозумна!

— Це штучні камінці, — спалахнув Джон.

— Я знаю, — вона вибухнула сміхом. — Я відсунула не ту шухлядку. Вони були прикрасами для сукні колишньої подруги Жасмін. Я вмовила її віддати ці камінці в обмін на діаманти. Раніше я ніколи не бачила нічого, окрім діамантів.

— І це все, що ти схопила?

— Боюся, що так, — вона мрійливо торкнулася до камінців. — Думаю, що ці подобаються мені більше. Я трішки втомилася від діамантів.

— Чудесно, — похмуро відказав Джон. — Доведеться нам жити в Гадесі. І ти до старості розповідатимеш неймовірні байки жінкам про те, що ти відсунула неправильну шухлядку. На жаль, чекова книжка твого батька знищена разом із ним.

— Гаразд, а що не так із Гадесом?

— Коли я повернуся додому з жінкою свого віку, батько позбавить мене спадку, «шпурне гарячим вугіллям» — як висловлюються в Гадесі.

Жасмін порушила мовчанку.

— Я люблю прання, — сказала вона швидко, — я завжди самостійно прала носові хустинки. Я займатимуся пранням й підтримуватиму вас обох.

— У вас, у Гадесі, є пралі? — невинно запитала Кісмін.

— Звісно, — відповів Джон. — Як і в будь-якому місті.

— Я гадала, що там надто спекотно, аби носити якийсь одяг.

Джон всміхнувся.

— Спробуй! — запропонував він. — Вони виженуть тебе з міста, не встигнеш ти й з'явитися в такому вигляді.

— А тато там буде? — вона запитала.

Джон здивовано повернувся до неї.

— Твій батько мертвий, — відповів він похмуро. — І що йому робити в Гадесі? Ти переплутала його з іншим місцем, яке вже зникло давним-давно.

Після вечері вони згорнули скатертину й розкрили покривало для ночівлі.

— Який сон! — зітхнула Кісмін, спостерігаючи за зірками. — Як незвично — бути бідною нареченою й лише в єдиній сукні. Під зірками... — продовжувала вона. — Я ніколи не помічала зірок. Я завжди собі думала, що це — великі діаманти, які належать єдиному Творцю. Зараз вони мене лякають. Вони змушують мене гадати, що вся молодість, усе моє життя було сном.

— Це був сон, — швидко відказав Джон. — Кожна молодість — це сон, особлива форма божевілля.

— Як прекрасно бути безтямною!

— Я ж говорив тобі, — похмуро відповів Джон. — Та зараз я не впевнений. У будь-якому разі, дозволь кохання між нами існувати рік чи більше. Любов — це фікція божественного сп'яніння, котрим впиваються всі. Це — діаманти всього світу, діаманти й, можливо, нікчемний дар розчарування. Що ж, схильність до цього в мене є, та нічого особливого вона не вартує, — він здригнувся. — Підтягни комірець свого пальта, маленька дівчинко, ніч — прохолодна, ти застудишся. Найбільшим гріхом Творця була свідомість. Загубімося хоч на кілька годин.

І, загорнувшись у покривало, він заснув.

«Багатий хлопець»

Енсона Хантера й представити його як іноземця, що дозволить вперто дотримуватися своєї ідеї. І, якщо я хоч на хвилину прийму його, — то втрачу, — мені нічого не вдасться показати, окрім абсурдного фільму.

II

Енсон був найстаршим із шістьох дітей, яким одного дня довелося б розділити суму в п'ятнадцять мільйонів доларів. Він досягнув свідомого віку, здається, коли йому виповнилося сім, ще тоді, як на початку століття сміливі юні жінки вже мчали вздовж П'ятої авеню в електромобілях. Тими днями в них із братом була англійська гувернантка, вимова якої була точною й чіткою, тож ці двоє наслідували її — слова й фрази були чіткими й точними, а не бігали, стрибаючи, як наші. Мовлення їхнє не було схоже на мовлення інших англійських дітей і перейняло своєрідний акцент, присутній сучасному світському нью-йоркському суспільству.

Влітку всіх шістьох перевозили з будинку на 71 Авеню до великого маєтку на півночі Коннектикуту. Це місце не було сучасним — батько Енсона довго відкладав знайомство дітей із такою стороною життя. Він був людиною, яка дещо перевищувала свій суспільний прошарок, стан, що формував нью-йоркське суспільство, був кращим за цей вік снобізму й надмірної вульгарності Позолоченої доби. Він прагнув, аби його сини навчилися звичок зосередження, мали міцну статуру й вирости моральними, успішними чоловіками. Разом із жінкою вони прискіпливо приглядали за ними до того часу, поки двоє старших не пішли до школи, та в громіздких маєтках це доволі складно. Набагато простіше доглядати за дітьми в маленьких чи середніх будівлях, в яких пройшла моя юність — я ніколи не виходив за межі почутого голосу матері, її присутності, її схвалення чи нарікань.

Вперше відчуття своєї переваги до Енсона прийшло тоді, коли той усвідомив різницю в ставленні до себе міських жителів. Батьки хлопчиків, з якими грався Енсон, завжди запитували його про сім'ю й невтомно раділи, коли їхніх

дітей запрошували в маєток Хантера. Він сприймав це як звичну річ, і дух драгівливості, що переслідував компанії, в яких він був аутсайдером, чи то через гроші, позицію, авторитет — залишався з ним протягом усього життя. Він нехтував боротьбою за авторитет, бо очікував, що він і так без зусиль дістанеться йому, а коли цього не ставалося, то замикався в родинному колі. Сім'ї йому було достатньо, на Сході гроші й досі вважалися чимось феодальним, тим, що об'єднує рід. На снобістському Заході гроші ділили сім'ї на суспільні групи.

У вісімнадцять Енсон відправився в Нью-Гейвен — високий парубок міцної статури, із бездоганно здоровим кольором обличчя, що дістався йому в спадок від правильного способу життя в шкільні роки. Волосся в нього було світле й неслухняне, ніс — із горбинкою, і ці дві особливості відділяли його від звання «красеня», та він володів впевненою харизмою й певною безцеремонністю. І коли він проходив вулицею повз людей із вищого рангу суспільства, то останні без слів знали, що це — багатій, і що він навчається в одній із найпрестижніших шкіл. Та попри ці переваги в коледжі він не став успішним учнем — незалежність сприймалася як егоїзм, а відмова прийняти стандарти Єлю, до яких ставилися в сліпому трепеті, принижувала тих, хто намагався їм відповідати. Тож незадовго до того, як стати випускником, він почав зміщувати центр свого життя до Нью-Йорка.

Нью-Йорк для нього був домівкою — тут і нього був власний будинок із «прислугами, яких ви не знайдете більш ніде», і завдяки його гумору та точній здатності вирішувати будь-які справи, він швидко опинився в центрі: вечірки дебютанток, правильний світ чоловічих клубів, випадкові буйні веселощі з витонченими дівчатами — такого в Нью-Гейвені не існувало. Його прагнення були досить-таки традиційні — вони навіть включали бездоганну рутину весілля, та вони відрізнялися від більшості юнацьких поривань тим, що не затуманювали йому голову так званим молодечим ідеалізмом й небесною ілюзорністю. Без застереження Енсон приймав світ грандіозного багатства й високої екстравагантності, світ розлучень і марноти марнот,

снобізму й привілеї. Життя більшості з нас завершиться компромісом, його ж — у компромісі починалося.

Я зустрів його вперше пізнього літа 1917 року, коли він щойно покинув Єль і, як усі інші, був втягнений в істерію війни. У синьо-зеленій формі воєнно-морської авіації він прибув до Пенсаколи, де готельні оркестри грали «Вибах, люба», а ми, молоді офіцери, танцювали з дівчатами. Він подобався всім, і, хоча й волочився із п'яничками й не вважався вправним пілотом, навіть інструктори відносилися до нього з повагою. Він завжди провадив довгі балачки своїм впевненим, логічним голосом — балачки, котрі завершувалися тим, що той витягував себе, а частіше, й іншого офіцера з навислого конфлікту. Товариський, непристойний, шалено жадібний до задоволень закохався в консервативну, радше, пристойну дівчину, від чого ми отетеріли.

Її звали Паула Леджендр, темноволоса серйозна красуня родом із Каліфорнії. Її сім'я володіла зимовою резиденцією десь за межами міста, і наперекір своїй манірності вона була надзвичайно популярною. Існує ціла категорія чоловіків, егоїзм яких не в змозі витримувати жіночий гумор. Та Енсон не належав до тієї категорії, і я не міг зрозуміти його жаги до її «відвертості» — однієї з найголовніших рис її характеру, бо дещо гострий і саркастичний темперамент юнака якось не ладнав із цим.

Так чи інакше, але вони закохалися — і за її правилами. Він більше не приєднувався до нічних посиденьок у барі Де Сота, і, де б їх разом не бачили, вони завжди були втягнені в довгу, серйозну розмову, що, мабуть, тривала вже кілька тижнів. Набагато пізніше він розповів мені, що ці розмови не стосувалися чогось конкретного, а склалися з наївних і навіть безглузких фраз, емоційний зміст яких поступово зростав не зі слів, а з величної серйозності, з якою ті вимовлялися. Це було подібно гіпнозу. Часом його переривали, даючи місце цьому слабкому гумору, який ми називаємо веселощами; та на самоті бесіди продовжувалися — суворі, стримані й інтимні, аби віднайти в кожному злитті єдності думки й чуття. Вони обурювалися, коли їх відволікали, не відповідали на комічність життя, навіть на помірний

цинізм своїх сучасників. Вони були щасливими лише тоді, коли говорили, а в тій серйозності купалися, як в янтарному теплі відкритого вогнища. Ближче до кінця виникла пауза, яка їх не обурювала, — ця пауза переростала в пристрасть.

Дивно, однак Енсон так, як і вона, був захоплений діалогами, надмірно схвильований ними, та водночас зі свого боку він усвідомлював своє лукавство, а з її — необлудну щирість. Спочатку він зневажав її емоційну наївність, проте з його любов'ю вона ставала глибшою та розквітала, так що зневаги більше й не було. Він відчував, що коли вступить до теплого, безпечного життя Паули, то буде щасливим. Довгі приготування до бесід виключали будь-які обмеження, і він навчив її тому, чого дізнався від інших, авантюричних жінок, а це збурювало в ній воістину священний трепет. Одного вечора, після танців, вони вирішили одружитися, і про це дівчина написала довгого листа матері. Наступного дня Паула розповіла йому про своє багатство, бо в спадок їй дісталось понад мільйон доларів.

III

Про них можна було б сказати: «Ніхто з нас немає нічого: ми багаті в бідності своїй», та, на щастя, вони були багаті. Це дало їм схоже відчуття авантюризму. Та все ж тоді, коли Енсон мав виїжджати у квітні й Паула разом із матір'ю супроводжувала його на Північ, положення й статки його родини безмірно її вразили. Спочатку наодинці з Енсоном у його кімнатах, в яких він грався ще хлопчиком, вона переповнювалася приємним відчуттям комфорту й турботи. Фотокартки Енсона в шапочці випускника початкової школи, Енсона верхи, разом із колишньою дівчиною з давно забутого містичного літа, Енсона в парубочій команді бояринів та серед подруг нареченої на якомусь весіллі змусили її відчути заздрість того минулого життя, яке було наповнене не нею, тож його владна персона, здавалося, настільки ввібрала й уособлювала такі спогади, що вона одухотворилася одержимою ідеєю вийти за нього заміж й повернутися до Пенсаколи вже його дружиною.

Та про негайне весілля можна було забути, навіть заручини повинні залишатися таємницею до закінчення війни. Коли вона усвідомила, що в них залишалося лише два дні до його повернення на фронт, її невдоволення кристалізувалося в намір зробити так, аби він відчував таку саму жагу, як і вона. Вони їхали на вечерю за місто, тож вона вирішила кинути виклик цієї ночі.

З ними в «Ріці» деякий час проживала кузина Паули — закрита, похмура дівчина, яка хоч і любила свою двоюрідну сестру, проте дещо заздрила їй вдалим заручинам. Поки Паула, запізнившись, одягалася, кузина, яку ніхто не запросив на вечерю, піймала Енсона в маленькій вітальні готелю.

Енсон зустрівся з друзями о п'ятій і протягом години напивався з ними. Він покинув клуб Єлю у визначений час, і водій матері підвіз юнака до «Ріцу», та, проте, стійкість до алкоголю у спекотній, натопленій вітальні перетворилася на раптове сп'яніння. Він усвідомив це, хоча одночасно перебував у стані вдоволення й сорому.

Кузині Паули було двадцять п'ять, проте вона залишалася незвично наївною, і спочатку не могла збагнути, що відбувається. Вона ніколи раніше не бачила Енсона та здивувалася, коли той пробурмотів якісь невиразні фрази й ледь не промахнувся, сідаючи на стільця. Допоки не з'явилася Паула, до неї так і не дійшло, що аромат, який вона сприйняла за запах свіжо-чистої форми, насправді був запахом віскі. Та Паула це сприйняла відразу ж, тільки-но зайшла; прагненням дівчини залишилося забрати Енсона геть, допоки його не побачила її матір. Кузина прочитала це в погляді двоюрідної сестри.

Коли Паула та Енсон спустилися до лімузина, то знайшли там двох сплячих чоловіків — це були його друзі, з якими він пив в Єльському клубі, котрі теж збиралися на вечірку. Він повністю забув про те, що вони в авто. По дорозі до Хемпстеда вони прокинулися й співали. Деякі пісні були вульгарні, і, хоч Паула намагалася примиритися із фактом того, що Енсон дозволяє собі незначні словесні грубощі, її губи стискалися із соромом й огидою.

Схвильована й засоромлена кузина повернулася в готель, обдумала okazji і потім зайшла в спальню місіс Леджендр зі словами:

— Хіба він не кумедний?

— Хто кумедний?

— Хто? Містер Хантер. Він здається смішним.

Місіс Леджендр подивилася на неї дещо суворо.

— Як це, кумедний?

— Ну, він сказав, що він — француз, а я не знала, що він француз.

— Нісенітниця. Ти, мабуть, неправильно зрозуміла, — вона посміхнулася. — Це, неодмінно, був жарт.

Та кузина вперто покачала головою.

— Та ні, він сказав, що виріс у Франції. Говорив про те, що не володіє англійською, і ось чому не може перекинутися кількома фразами. І він дійсно не міг!

Місіс Леджендр із нетерпінням обернулася якраз у той момент, коли кузина додала в задумі:

— Мабуть, він просто напився, — і вийшла з кімнати.

Захоплива розповідь була правдивою. Енсон зрозумів, що не може контролювати свій голос, і віднайшов незвичайний вихід, оголосивши, що не говорить англійською. Багато років потому він любив розповідати цю частину історії, і кожного разу вона завершувалася нестримним реготом, що викликав у нього згадку про ці події.

Протягом години місіс Леджендр п'ять разів намагалася додзвонитися до Хемпстеда. І коли вона досягла своєї мети, довелося чекати ще десять хвилин, допоки в слухавці не пролунав голос Паули.

— Кузина Джо сказала мені, що Джон — захмелілий.

— Ох, ні...

— Ох, так. Кузина Джо каже, що він був п'яний, що він говорив їй, нібито виріс у Франції, що ледь не упав, сідаючи в крісло й поведився так, ніби був дійсно нетверезим. Я не хочу, аби ти поверталася додому з ним.

— Мамо, із ним все добре. Будь ласка, не хвилюйся через...

— Але я занепокоєна. Гадаю, це безмірно жадливо. Я хочу, аби ти пообіцяла мені не приходити з ним додому.

— Я все виправлю, мамо...
— Я не хочу бачити його разом із тобою в будинку.
— Гарзд, мамо. До побачення.
— Будь обережна, Пауло, і попроси когось, аби тебе провів.

Паула поволі відсунула слухавку від вуха й повісила її. Обличчя спалахнуло безнадійною тривогою. Енсон спав мертвим сном в одній зі спочивалень нагорі, поки вечера внизу невтішно підходила до завершення.

Година їзди трохи протверезила юнака, — його поява була вже й не такою славетною, — і Паула сподівалася, що вечір ще не зіпсований після всього, та два необачні коктейлі перед самою вечерею привели до остаточної катастрофи. Його розмови були грубими й образливими протягом п'ятнадцяти хвилин, а потім він тихо сповз під стіл, зовсім як п'яниця на старій репродукції, та на відміну від репродукції в цій ситуації нічого кумедного не було. Жодна з присутніх дівчат не оскаржила такий вибрик, це породжувало лише мовчанку. Його дядько й двоє інших чоловіків віднесли його наверх, і тільки після того Паула подзвонила додому.

Через годину Енсон прокинувся в тумані нервової агонії, крізь який він після певного часу відчув присутність свого дядька Роберта, який стояв за дверима.

— Я запитав, тобі краще?
— Що?
— Тобі покращало, хлопче?
— Я відчуваю себе жахливо, — відповів Енсон.
— Я дещо маю для тебе, якщо ти зможеш це проковтнути, то неодмінно заснеш.

З важкими зусиллями Енсон висунув ноги з ліжка й ступив на поверхню.

— Зі мною все добре, — сказав він глухо.
— Розслабся.
— Я думаю, що шклянка бренджі допоможе спуститися вниз.
— Ох, ні...
— Так, мені дпмже лиш це. А зараз — все добре. Гадаю, я в...

— Вони впевнені, що на тебе погано вплинула погода, — сказав його дядько зневажливо. — Та не хвилюйся про це. Шуйлер взагалі не з'явився. Він заснув одразу ж у роздягальні клубу Лінкс.

Байдужий до будь-якої думки, окрім думки Паули, Енсон все-таки прагнув врятувати залишки того вечора, проте після холодного душу він зрозумів, що більшість гостей уже покинула будинок. Паула негайно встала, аби піти додому.

У лімузині давня серйозна розмова продовжилася. Вона знала, що він деколи випиває, приймала це, проте ніколи не очікувала, що трапиться щось подібне — зрештою, їй здавалося, що вони не підходять один одному. Їхні уявлення про життя надто різняться, і тому подібне. Коли вона закінчила говорити, надійшла черга Енсона, і його зауваги були достатньо обдуманими й тверезими. Потім Паула сказала, що їй ще раз необхідно все обдумати, вона не зможе прийняти рішення сьогодні й вона не злиться, їй просто дуже шкода. Вона не дозволить йому зайти в готель разом із нею, проте перед тим, як вийти з машини, вона нахилилась і безрадісно поцілувала його в щоку.

Насупного дня Енсон довго говорив із місіс Леджендр, допоки Паула сиділа мовчки й слухала. Вони вирішили, що Паулі необхідно трохи часу, аби порозмірковувати над ситуацією, що сталася, і пізніше, коли матір й донька знайдуть найкраще рішення, вони вирушать за Енсоном до Пенсаколи. Зі свого боку Енсон, з відчуттям власної гідності, щиро покаявся — на цьому все скінчилося; маючи в руках всі карти місіс Леджендр була не в змозі встановити йому свої умови. Він нічого не пообіцяв, зовсім не покаявся, тільки виголосив декілька глибокосяжних фраз про життя, що в підсумку радше дозволило йому відчути власні моральні привілеї. Через три тижні, коли вони приїхали на Північ, ні Енсон, насолоджуючись, ані Паула, у своєму щасті від возз'єднання, не усвідомлювали, що психологічний момент був втрачений назавжди.

IV

Він зневажав її та одночасно приваблював, при цьому наповнював тривогою. Спонтелічена такою сумішшю його рішучості й вседозволеності, ніжності й цинізму, — невідповідністю, що для її простого розуму були не підвладні, — Паула звикла думати про нього як про двох різних особистостей. Коли вони були наодинці — на формальній вечірці чи разом із підлеглими, вона відчувала непереможну гордість у його міцній, привабливій присутності, у його опікунському, дбайливому чутті й розумі. В іншій компанії їй було важко, коли здатність спрощувати витончений снобізм показувала істинне обличчя. А це обличчя було вульгарне, наповнене простацьким гумором і безрозсудною жагою до задоволення. Тимчасово її розум втікав від цього, навіть привів до короткого таємного роману з колишнім шанувальником, але безрезультативно. Після чотирьох місяців у полоні життєдайної енергії Енсона всі інші здавалися його блідою подобою.

У липні він отримав наказ поїхати за кордон, і їхні ніжність та жага досягли апогею. Паула стрімголов обдумувала організацію майбутнього весілля — та незабаром вирішила відмовитися від цього лише тому, що до його дихання знову долучалися запахи коктейлів, а думки про веселощі хворобливо наповнювали душу горем. Після його від'їзду Паула писала йому довгі листи, повні скорботи за днями любові, які проминули в очікуванні. У серпні літак Енсона розбився над Північним морем. Після ночі, проведеної у воді, його з пневмонією знайшов екіпаж есмінця й відправив до лікарні, перемир'я підписали тоді, коли він опинився вдома.

Потім, коли вони отримали ще одну можливість бути разом без перешкод, загадкові зіткнення їхніх темпераментів спалахнули знову, спотворюючи їхні поцілунки й висушуючи сльози, роблячи їхні голоси менш гучними, змушуючи діалоги їхніх сердець звучати інтимніше, допоки давні довгі бесіди залишалися лише в листах, далекоюсяжних. Одного ранку біля маєтку Хантерів репортер світської хроніки протягом двох годин чекав на новину підтвердження

їхніх заручин. Незважаючи на заперечення Енсона, першим абзацом у статті було: «Їх постійно помічають разом, у Саутгемптоні, Гот-Спрінгс й Туркседо-Парк». Та серйозні розмови перетворилися в безвихідні, довготривалі сварки, і роман ледь не завершився. Енсон звик напиватися й навіть запізнився на власні заручини, а Паула тим часом вимагала відмінного ставлення до себе. Його відчай був безнадійний перед чуттям власної гордості й знанням про свою персону: заручини остаточно зірвалися.

«Люба.... — так тепер починалися його листи, — моя любове, коли я прокинувся сьогодні посеред ночі й усвідомив, що все закінчено, то захотів померти. Я не можу жити далі. Можливо, якщо ми зустрінемося цього літа, то зможемо ще раз поговорити й прийняти інше рішення — ми були такі схвильовані й сумні того дня, і я не відчуваю, що проживу життя без тебе. Ти говориш про інших людей. Та чи ти не розумієш, що для мене немає нікого, окрім тебе...»

Оскільки Паула подорожувала Заходом, то інколи згадувала своїх залицяльників, аби здивувати Енсона. Та Енсон був надто кмітливим, аби дивуватися. Коли він зустрічав якесь чоловіче ім'я в її листах, то відчував впевненість й дешифрував зневаги — він завжди був вищим за це все. Та все ж він продовжував сподіватися, що одного дня вони одружаться.

Тим часом Енсон із завзяттям поринув у весь рух й блиск задоволень післявоєнного Нью-Йорка, вступив у маклерську контору, приєднався до півдюжини клубів, танцював допізна й існував у трьох світах — своєму власному, світі молодості, випускників Єлю й тій частині світу, що сягала Бродвею. Та при цьому він завжди проходив крізь ту восьмигодинну, вдумливу рутину, що присвячував роботі на Волл Стріт, де синтез зв'язків його впливової сім'ї, його гострий розум й надмір справжньої фізичної енергії швидко просунули його вперед. Він володів таким рідкісним розумом, що проникав усюди; деколи міг з'явитися в офісі таким бадьорим, хоч і спав менш як годину, та такі випадки були рідкісними. Тож на початку 1920-тих рівень його доходу, включаючи податки, перевищував дванадцять тисяч доларів.

Оскільки традиції Єлю відходили в минуле, він ставав все більше й більше відомою особистістю серед однокласників у Нью-Йорку, популярнішим, аніж був у коледжі. Він жив у величезному будинку й мав всі можливості для введення інших молодиків в інші грандіозні будинки. Ба більше, його життя здавалося безпечним, коли їхнє переважно лише кволо починалося. Вони зверталися до нього за підтримкою, відчуваючи при цьому втіху, а Енсон із готовністю їм відповідав, відчуваючи насолоду в допомозі іншим й у вирішенні їхніх турбот.

Зараз у листах Паули не було чоловічих імен, та нотка ніжності лунала крізь них, чого не було раніше. Від деяких джерел він дізнався, що в неї з'явився серйозний шанувальник, Лоуелл Таер, бостонець, багатій, і хоч він був впевнений у тому, що вона все ще його любила, йому довелося змиритися, що одного дня він остаточно її втратить. За винятком однієї жалюгідної доби, вона не була в Нью-Йорку майже п'ять місяців, і через те, що поширювалися плітки, у нього виросло непереборно тривожне бажання побачити її. У лютому він взяв відпустку й вирушив до Флориди.

Палм-Біч розкішно й широко розкинувся між блискучим сапфіром озера Верт, надщербленого з різних сторін закорених човників-будинків, надзвичайним бірюзовим берегом Атлантичного океану. Великі готелі «Брейкерс» та «Роял Пойнсіана» здіймалися як близнюки над сонячним піском, а навколо них зібралися клуб «Денсінг Глейд», будинок азартних ігор «Бредлі» й дюжина фешенебельних крамничок, ціни яких утричі перевищували нью-йоркські. По ґратчастій веранді готелю «Брейкерс» дві сотні юних дів робили крок вправо, потім — вліво, крутилися, а потім — ковзали, використовуючи те, що в художній гімнастиці ознаменоване «подвійним кроком», тоді як дві тисячі дзвінких brasлетів на двох тисячах рук рухалися то вверх, то вниз.

У клубі «Еверглейдс» після приходу темряви Паула, Лоуел Таер, Енсон й ще один випадковий незнайомець грали в бридж. Енсону здавалося, що її добре, серйозне обличчя було блідим й засмученим. До цього часу він знав її близько десь три роки, а подорожувала вона — чотири чи п'ять.

- Дві піки.
- Сигарету? Ох, вибачте. Пас.
- Пас.
- Я подвоюю три піки.

У кімнаті, наповненій димом, було безліч столів для бриджу. Погляд Енсона зупинився на Паулі й наполегливо затримався навіть тоді, коли Таер його помітив.

— Ставки? — розсіяно запитав він.

«Троянда на площі Вашингтона», — заспівала молодь, розташувавшись у кутках,-

«Тут в'яну у підвалі,
З повітрям, та у ямі...»

Дим лежав широкими смугами, наче туман, і, коли відкривалися двері, то наповнював кімнату напівпрозорими містичними силуетами. Маленькі сяючі очі блукали поміж столиків, шукаючи серед англійців духа містера Конана Дойля, а ті, у вестибюлі готелю, вдавали вигляд, що вони англійці, як і справжні англійці.

«Ти б взяв ножа і мене зрізав»

«...мене зрізав»

...зрізав».

Після закінчення гри Паула раптом встала й заговорила до Енсона напруженим, низьким голосом. Вони налякано глянули на Лоуела Таера й попрямували до дверей, спустились довгими кам'яними східцями, і через хвилину вже гуляли вздовж місячного пляжу, тримаючись за руки.

— Люба, люба... — у темряві вони бездумно й пристрасно обійнялися... А потім Паула відхилилася назад, аби дозволити його устам сказати те, що вона завжди хотіла почути — бо відчувала ці фрази під час поцілунку... Потім відвернулася знову, прислухаючись, та він притягнув її ближче, і тоді вона усвідомила, що він не сказав нічого, окрім: «Люба! Люба!» цим глибоким й розчарованим шепотом, від якого їй завжди хотілося плакати. Принижено й слухняно все її нутро кричало до нього й сльози полилися її обличчям, та серце продовжувало кричати: «Попроси мене, ох, любий Енсоне, попроси!»

— Пауло... Пауло!

Слова скрутили душу, наче руки, й Енсон, відчуваючи її тремор, зрозумів, що емоцій достатньо. Йому більше нічого не треба говорити, втягувати їхні долі в абстрактні загадки, що не мають практичного ґрунту. Чому він повинен щось казати, якщо може просто обіймати її — а навіщо марнувати час, чекати ще рік чи вічність? Він роздумував про них, про неї більше, аніж про себе. На хвилю, коли вона раптово сказала, що має повертатися до готелю, він засумнівався, спочатку думаючи, що «Це нарешті та мить», а потім: «Ні, я почекаю, однаково вона — моя...»

Він забув, що Паула була надто втомлена напругою цих трьох років. Її настрій назавжди розчинився в просторах ночі.

Наступного ранку він повернувся до Нью-Йорка, наповнений тривожним відчуттям незадоволення. У машині на нього очікувала чарівна дебютантка, з якою вже протягом двох днів вони разом обідали й вечеряли. Спочатку він розповів їй про Паулу й вигадав якусь езотеричну несумісність, що розділила їхні серця. Дівчина була дикою, пристрасною й довірливою до Енсонових лестощів. Як солдат Кіплінга, він міг заволодіти нею, не діставшись і Нью-Йорка, та, на щастя, він був тверезим й тримав себе під контролем. Пізніше, у квітні, без попередження, він отримав телеграму з Бар-Харбор, в якій Паула повідомляла про свої заручини з Лоуелом Таером, про те, що вони негайно одружаться в Бостоні. І те, у що він ніколи не міг повірити, врешті-решт остаточно сталося.

У той ранок Енсон перепив віскі й пішов в офіс, аби цілковито заповнити себе безперервною роботою — він боявся, що може статися, коли він зупиниться. Увечері, як і завжди, «вийшов у світ», нічого не розказуючи про те, що відбулося; він поводився щиросердно, весело й ставився до всіх з увагою. Та одному він не міг зарадити — протягом трьох днів, у будь-якому місці, у будь-якому товаристві, він неочікувано схилив свою голову на руки й плакав, як малюк.

У 1922 році, коли Енсон разом із молодшим партнером поїхав за кордон, аби вивчити деякі лондонські рахунки, по-дорож посприяла тому, що його взяли у фірму. Зараз йому було двадцять сім, він трішки погладшав, проте не втратив колишньої сили й, наділений манерами, виглядав досвідченішим, аніж інші. Люди молодші та старші любили цього хлопця й довіряли йому, матері були спокійними, коли їхні доньки опинялися під його заступництвом, завдяки вмінню Енсона ставити себе на один рівень разом із найстаршими та найконсервативнішими людьми у будь-якому товаристві. «Ви і я, — ніби говорив він, — ми єдині. Ми ж це розуміємо».

У нього були інтуїтивні й радше добросовісні знання про чоловічі та жіночі недоліки, і, як священик, він більше піклувався про зовнішній образ. Кожного недільного ранку, за традицією, він проводив уроки в сучасній недільній школі — навіть якщо холодний душ і швидка зміна костюму на суворий піджак було єдиним, що відділяло його від попередньої бурхливої ночі. Якось декілька дітей, об'єднані взаємним чуттям, пересіли з переднього на останній ряд. Він часто оповідав про цю оказію, і, як зазвичай, його нагороджували веселим реготом.

Після смерті батька він практично став головою родини й узяв на себе відповідальність за майбутнє молодших дітей. Через деякі складнощі його влада не поширювалася на батьківські володіння, які належали його дядьку, Роберту, який брав участь у кінних перегонах, за своєю натурою був добрим, проте мав шалену пристрасть до алкоголю.

Дядько Роберт та його дружина Една ще з юності добре ладнали з Енсоном, і як господарі були вельми розчаровані, коли таланти племінника не знайшли власного вираження. Він навернув його до міського клубу, до якого в Америці вступити було майже неможливо — туди могли приєднатися члени, сім'ї яких «допомагали в розбудові Нью-Йорка» (чи, іншими словами, були багатіями ще до 1880 року). Після того, як Енсона зробили учасником цього клубу, він

знехтував можливістю на користь клубу Єлю, і дядько Роберт із цього приводу викликав його на серйозну розмову. Коли ж Енсон остаточно відхилив пропозицію вступити до лав Роберта Хантерса, до плеяди консервативної й дещо занедбаної маклерської контори, то їхні стосунки значно погіршилися. Як початковий вчитель, котрий навчив його всього, що знає сам, дядько висковзнув з Енсонового життя.

У його житті було так багато друзів, що всі вони постійно користалися його незвичайною опікою, і навряд чи знайшовся би хтось, хто б не був засоромлений його вульгарними балачками чи його звичкою напиватися де й коли завгодно. Його роздратовували похибки інших, а до своїх недоліків він ставився з гумором. Розповідаючи про незвичайні речі, що траплялися з ним, він завжди заражав сміхом інших.

Тієї весни я працював у Нью-Йорку й часто зустрічався з ним за обідом в Єльському клубі, членство в якому, за тимчасовою відсутністю власного клубу, мені забезпечував мій університет. Я прочитав про весілля Паули й одного ранку, коли запитав про неї, почув його розповідь. Після цього він неодноразово запрошував мене на сімейні вечери до свого будинку й поводився так, ніби якась спорідненість існувала між нами, і завдяки його переконливості я теж перейнявся такими відчуттями.

Попри те, що йому довіряли матері, я зрозумів, що його покровительське ставлення до деяких дівчат дещо відрізняється. Усе залежало від самої дівчини — якщо вона приховувала невизначеність, їй самій доводилося піклуватися про себе, навіть якщо поруч був він.

— Життя, — любив він пояснювати, — зробило з мене циніка.

У поняття «життя» він вкладав «Паулу». Інколи, коли він напивався, у його голові все змішувалося, і він думав, що вона безсердечно його покинула.

Такий «цинізм», чи радше усвідомлення, що легкодоступні дівчата не варті уваги, привів його до романтичних стосунків з Доллі Каргер. За ці роки той роман не був єдиним, однак уразив його до глибини душі, що мало визначний вплив на подальше сприйняття життя.

Доллі була донькою горезвісного публіциста, який завдяки одруженню став відомим. Сама вона виросла в Молодшій Лізі, дебютувала в «Плазі» й вступила в Жіночу Асамблею, і лише незначна кількість старовинних родин, до яких належали Хантери, могла засумніватися в тому, чи їй насправді належала така слава, бо її світлини так часто зустрічалися в газетах, що провокували надмірну увагу, на яку більше заслуговували інші дівчата. Темноволоса, з яскраво-червоними губами й рожевим, невинним рум'янцем, котрий вона приховувала шаром світлої пудри після першого року виходу в світ. Рожевощокість тоді не була в моді, усі мліли від Вікторіанської блідості. Вона носила суворий чорний костюм й стояла, запхнувши руки в кишені, трохи подавшись вперед, а на обличчі її завжди вимальовувалося легке презирство. Вона витончено танцювала, понад усе, що вона любила, танці були її одержимістю, навіть фліртувати їй не вдавалося так вишукано. З десяти років вона завжди закохувалася, і зазвичай без взаємності. А ті, хто її любили, а таких було чимало, набридали їй швидко, одразу ж після першого побачення, та, незважаючи на всі невдачі, вона зберігала тепло свого серця відкритим. Коли вона їх зустрічала, то завжди давала інший шанс, деколи — успішний, частіше ж це було фіаско.

Їй і ніколи не приходило в голову, що в тій погоні за ідеалом було щось таке, що об'єднувало тих, котрі відмовлялися її любити, – вони відчували її слабкість, млявість не в надмірності емоцій, а в невмінні ними керувати. Енсон осягнув це вже при першій зустрічі, коли не пройшло й місяця після весілля Паули. Він тоді багато напивався й вдав вигляд, нібито закоханий у неї. Потім він жорстоко її покинув та забув — і того ж дня він заволодів великими просторами її серця.

Як і інші дівчата того часу, Доллі була запальною й божевільно нестримною. Відсутність традиційної моралі в покоління, трохи старшого за неї, було простим наслідком післявоєнного прагнення позбавитися від консервативних манер, а Доллі була одночасно і старшою, і розкутішою, а в Енсона вона зустріла ті дві крайності, які завжди шукають

емоційно незрілі жінки — небажання коритися слабкостям в суміші з сильною опікою. У його натурі вона відчула і характер сибарита, і рішучу незламність стоїка — а ці дві риси задовольняли всі потреби її природи.

Вона розуміла, що це буде складно, проте помилялася в причині — думала, що Енсон та його родина очікують більш грандіозного весілля, та вона негайно ж припустила, що її перевагою буде її байдужість до його алкогольної залежності.

Вони зустрілися на великому балу дебютанток, та, оскільки її захоплення все збільшувалося й зростало, то разом вони проводили багато часу. Як і більшість матерів, місис Каргер вірила в безпринципну моральність, тож дозволяла Доллі ходити разом із ним у заміські клуби, розташовані не так близько, та в приміській будинки, особливо не цікавлячись тим, що вони там роблять, і не заперечуючи їй повертатися пізно. Спочатку її пояснення були правдоподібними, та світовий план зі «захоплення» Енсона швидко провалився через надмір її емоцій. Поцілунків на задньому сидінні таксі було вже недостатньо, тому вони придумали вельми цікаве заняття.

На деякий час для них розчинявся теперішній світ й створювався власний, в якому алкогольна залежність Енсона й зникнення Доллі були б менш помітними й обурливими. Цей світ складався з мінливих елементів — деякі друзі Енсона з Елю, їхні жінки, двоє чи троє молодих маклерів і біржових працівників, горстка нестійких випускників коледжу — заможних та зі схильністю до гулянок. Чого не вистачало цьому світові — так це простору, та у винагороду вони отримали волю, яку навряд чи могли би собі дозволити. Навіть більше, цей світ крутився навколо них й дарував Доллі задоволення чесної поблажливості — задоволення, яким Енсон і все його життя були окутані завдяки терпимості, коріння якої тягнулося ще з дитинства, коріння якої прагнуло розростися.

Він її не кохав й протягом довгої лютої зими неодноразово говорив Доллі про це. Весною йому все набридло — він прагнув оновити своє життя якимось іншим способом, ба більше, він розумів, що краще порвати х нею зараз, аніж

взяти на себе відповідальність за очевидне зваблення. Неперпеливе ставлення її сім'ї допомогло йому наважитися — одного вечора, коли містер Каргер тихо постукав у двері бібліотеки, аби повідомити, що він залишив пляшку давнього бренді в їдальні, Енсон відчув, що життя заманює його в пастку. Тієї ночі він написав їй короткого листа, в якому говорилося про те, що в нього — відпустка, і з огляду на такі обставини їм краще більше не зустрічатися.

Був червень. Його сім'я зачинила маєток й вирушила в замський дім, тож він тимчасово жив в Ельському клубі. Я чув про його роман із Доллі, про те, як він розвивався, численні образливі жарти про його презирство до скажених жінок, які не заслуговували місця в ієрархії соціуму, в яку він так вірив. І коли він розповів мені, що вночі вони остаточно розлучилися — це мене втішило. Я зустрічав Доллі всюди, і з кожним разом відчував жалість в її приреченій боротьбі, відчував сором, бо знав про неї те, чого не мав знати. Вона була штучкою, яку часто називають «милою красунею» та в цьому була цілковита безрозсудність, котра мене поглинала. Її офіри богині занепаду були б менш помітними, якби вона не віддавала їй своєї душі — вона б точно принесла себе в жертву, тому я зрадив, коли почув, що ця офіра буде возвишена не на моїх очах.

Енсон збирався залишити прощальний лист біля її будинку наступного ранку. Це був один із небагатьох будинків, який залишали відкритим на П'ятій авеню, і він знав, що Каргери, володіючи хибною інформацією від Доллі, перенесли свій візит за рубіж, аби дати їхній доньці шанс. Тільки-но він вийшов за поріг Ельського клубу на Медісон авеню, повз нього пройшов листоноша, за яким той рушив всередину. Перший лист, що впав йому в очі, був написаний почерком Доллі.

Він знав, що там ховається самотній, трагічний моголог, сповнений докору й молитовних згадок й «а що, якби» — усіх тих одвічних інтимних питань, які він ставив Паулі Леджендр, що, здавалося, було вже якоюсь іншою добою. Схопивши листа разом із деякими рахунками, він перевернув його й розкрив. На його подив, це була коротка,

дещо формальна записка, в якій повідомлялося, що Доллі не зможе поїхати з ним за місто на вихідні, оскільки Перрі Халл із Чикаго несподівано приїхав сюди. На завершення вона поскаржилася, що Енсон сам винен у тому, що сталося: «Якби я відчувала безмірну любов із твого боку, то б вирушила з тобою хоч на край світу, у будь-який час, та Перрі — такий милий і він так прагне одружитися зі мною...»

Енсон презирливо всміхнувся — він вже мав подібний досвід у таких заманливих посланнях. Ба більше, він знав, що Доллі попрацювала над цим планом, можливо, пославши за довірливим Перрі й розрахувавши час його приїзду — вона навіть підлаштувала листа таким чином, аби викликати ревність, при цьому не втративши його. Як і в більшості компромісів, у цьому не було ані сили чи життєдайності, але лише безнадійний відчай.

Раптом він розівлився. У вестибюлі він присів й прочитав записку ще раз. Потім пішов до телефона, подзвонив Доллі й сказав своїм ясним, вимогливим голосом, що отримав її послання й хотів би зустрітися з нею о п'ятій так, як вони планували й раніше. Ледве дочекавшись її показної невпевненості в словах: «Можливо, я зможу побачитись із тобою, на годинку», — він повісив слухавку й пішов до свого офісу. По дорозі він порвав власного листа на дрібні шматочки й викинув їх на вулиці.

Він не ревнував — вона для нього нічого не значила, та її жалюгідна приманка розбудила в нім шалену впертість і свавілля. Це було самовпевненим викликом якоїсь невилітності, а таке не спускається з рук. Якщо вона хотіла знати, кому належить, то, зрештою, побачить.

П'ятнадцять хвилин по п'ятій він стояв біля вхідних дверей. Доллі була одягнена, як на прогулянку, й у мовчанці він вислухав те саме: «Я можу погуляти з тобою лише годинку», яке вона провадила через телефон.

— Візьми свого капелюшка, Доллі, — сказав він, — ми недовго прогуляємося.

Вони піднялися на Медісон авеню й перейшли П'яту, і за цей час сорочка Енсона промочка через надмірну спеку й прилягла до його тіла. Він мало говорив, дорікав їй та не

сказав жодного любовного слова, та не встигли вони й пройти шести кварталів, як вона знову була його, вибачалася за листа, пропонуючи скасувати зустріч із Перрі, як умову покарання, пропонуючи все. Вона думала, що він прийшов тому, що починав закохуватися.

— Мені гаряче, — сказав він, коли вони дійшли до 71-ої вулиці. — Це — зимовий одяг. Якщо я зайду в будинок і переодягнуся, ти зачекаєш мене внизу? Це займе всього хвилину.

Вона була щасливою; зізнання в тому, що йому гаряче, його будь-яка заувага приносили їй безмежну радість. Коли вони підійшли до залізної ґратованих дверей і Енсон витягнув свого ключа, вона світилася від щастя.

Внизу було темно, і після того, як хлопець піднявся ліфтом, Доллі підняла порт'єру й подивилася крізь матове мереживо на будинки, що здіймалися вулицею. Вона почула, як зупинився ліфт і з наміром його подразнити натиснула кнопку, аби опустити його вниз. Потім, піддаючись несвідомому імпульсу, вона ввійшла усередину й поїхала на поверх, який йому належав.

— Енсоне, — поклікала вона, посміхаючись.

— Хвилинку, — відповів він зі спальні... потім, після паузи, додав, — тепер ти можеш увійти.

Він вже переодягнувся й заціпав жилет.

— Це — моя кімната, — сказав він розмірено. — Тобі подобається?

Вона побачила портрет Паули на стіні й дивилася на нього зі захопленням, так само, коли Паула розглядала фотокартки зі зображенням «першої любові» Енсона п'ять років тому. Дівчина дещо знала про Паулу, деякі фрагменти, які вона витягнула з його історій.

Раптом вона підійшла ближче до Енсона, здійснюючи свої руки. Вони обійнялися. За вікном вже м'яко спускалися штучні сутінки, хоч сонце ще яскраво відсвічувало на дахах придорожніх будинків. Через півгодини кімната порине в темряву. Пристрасна жага переповнювала їх, вони важко дихали й притиснулися один до одного. Це було фатально й чарівливо. Застигши в обіймах, вони підняли свої голови —

їхні очі впилися картиною Паули, яка відповідала їм таким самим поглядом зі стіни.

Несподівано Енсон забрав свої руки, сів за стіл, намагаючись відкрити шухлядку в'язкою ключів.

— Не бажаєш випити?— запитав він безсердечно.

— Ні, Енсоне.

Він налив собі півсклянки віскі, випив це, а потім відкрив двері в коридор.

— Ходімо, — сказав він.

Доллі вагалася.

— Енсоне, зрештою я поїду з тобою сьогодні за місто. Ти ж розумієш, чи не так?

— Звісно, — відповів сухо.

В автівці Доллі вони доїхали до Лонг-Айленду, відчуваючи себе зближеними, як ніколи. Вони знали, що має трапитися — і обличчя Паули не повинно нагадувати про те, чого їм не вистачало, та коли вони залишилися самі в цій гарячій ночі на Лонг-Айленді, їм було вже однаково.

Маєток у Порт-Вашингтоні, в якому вони збиралися провести вихідні, належав кухніні Енсона, котра вийшла заміж за власника мідного підприємства з Монтани. Нескінченна дорога починалася біля сторожових воріт і крутилася серед імпортих, молодих тополь, що вели до великої, рожевої будівлі іспанського зразка. Енсон бував тут доволі часто.

Після вечері вони танцювали в клубі «Лінкс». Десь опівночі Енсон впевнився, що його кухніні не збираються йти раніше другої, тому він пояснив, що Доллі втомилася; він відвезе її додому й пізніше повернеться до них. Збуджені від легкого хвилювання, вони сіли в орендоване авто й поїхали в Порт-Вашингтон. Коли вони доїхали до сторожових воріт, Енсон зупинився, аби сказати декілька слів наглядачу.

— Коли ти робиш обхід, Карле?

— Та от зараз же.

— А потім ти опинишся тут, допоки всі не приїдуть?

— Так, сер.

— Добре. Тоді послухай: якщо якийсь автомобіль, неважливо який, — заїде у ворота, то повідом про це, негай-

но, — він поклав у руку Карла п'ятидоларову купюру. — Зрозумів?

— Так, містере Енсон, — вихований давніми способами, він не дозволив собі всміхнутися чи підмигнути. У цей час Доллі сиділа в машині, трохи відвернувши обличчя.

В Енсона були ключі. Зайшовши всередину, він одразу ж наповнив їхні фужери, хоч Доллі так і не торкнулася випивки, а він тим часом визначив точне місцеперебування телефона й упевнився, що його добре чути з їхніх кімнат, які розташовувалися на першому поверсі.

Через п'ять хвилин він постукав до кімнати Доллі.

— Енсоне?

Він зайшов, закривши двері. Лежачи в ліжку, вона вигнулася й тривожно склала лікті на подушку. Він сів навпроти неї й стиснув її руки у своїх.

— Енсоне, любий.

Він не відповів.

— Енсоне... Енсоне! Я кохаю тебе... Скажи, що ти мене теж. Скажи це зараз, ну чому ти не можеш цього сказати? Навіть якщо це неправда...

Він не слухав. Над її головою на стіні висіла картина Паулі, в яку він довго вдивлявся.

Він піднявся й підійшов ближче до портрету. На рамі слабо мерехтів відбиток місячного сяйва, а всередині розмивалося темне обличчя, якого він зовсім не знав. Лець не ридючи, Енсон обернувся й з огидою витріщився на маленьку фігуру в ліжку.

— Це все — безглуздо, — слабо мовив він. — Я не знаю, про що й думав. Я тебе не люблю, тож тобі краще знайти того, хто дійсно тебе покохає. Я зовсім нічого не відчуваю, чи ти не розумієш?

Його голос обірвався й, спалахувши, він вийшов геть. Повернувшись у віталью, тремтливою рукою налив собі випити, і в цю ж хвилину відкрилися вхідні двері й увійшла його кузина.

— Енсоне, що ти тут робиш? Я почула, що Доллі нездужає, — почала вона турботливо, — і зрозуміла, що вона захворіла.

— Нічого особливого, — перервав він, продовжуючи говорити голосніше, аби голос долинув до кімнати Доллі. — Вона трохи втомилася й пішла відпочивати.

Ще довгий час Енсон вірив, що турботливий Господь деколи втручається в людські романи. Та Доллі Каргер, лежачи без сну й дивлячись на стелю, ніколи нічому не вірила.

VI

Коли наступної осені Доллі вийшла заміж, Енсон у справах був у Лондоні. Як і весілля Паули, це стало несподіванкою, та вплинуло на нього зовсім по-іншому. Спочатку йому було весело, і він ледь-ледь стримував сміх, коли згадував це. Пізніше це його засмутило — він відчував себе старцем.

У цих історіях було щось таке, що повторювалося, хоча Паула й Доллі належали до різних поколінь. У нього сформувалося відчуття того, що переживає сорокарічний чоловік, який дізнається, що донька його давнього товариша вийшла заміж. Він надіслав вітальну листівку, і, на відміну від колишніх вітань Паули, цього разу вони були щирими — він ніколи не хотів справжнього щастя для Паули.

Коли він повернувся в Нью-Йорк, його зробили партнером фірми, і у зв'язку з підвищенням у нього майже не залишалось вільного часу. Відмова застрахувати його життя, яку він отримав від страхової агенції, так на нього вплинула, що він майже кинув пити, запевняв, що фізично почуває себе набагато краще. Я був впевнений, що він сумує за веселими розповідями про пригоди, які за його юності мали таке важливе значення. Та він ніколи не полишав Єльського клубу. Тут він був помітною персоною, відомою особистістю, і поки його ровесники, закінчивши навчання сім років тому, дрейфували до тверезих й тихих містечок, він уособлював старі добрі часи.

Його день, як і голова, ніколи не наповнювалися втомою, тож він завжди допомагав тим, хто цього прагнув. Те, що спочатку здавалося гордістю й відчуттям власної ідеаль-

ності, перетворилося на звичку та природну одержимість. І завжди було щось: молодший брат, що потрапив в неприємності в Нью-Гейвені, сварка між другом та його жінкою, яких потрібно було помирити, посада, яку бажав один юнак, чи справа, що вимагала його інвестицій. Та його улюбленою справою були проблеми молодих одружених пар. Юні люди наповнювали його щастям, і їхнє житло було для нього наче храмом — він знав історію їхніх любовних таємниць, давав поради, де і як їм жити, і запам'ятовував імена їхніх дітей. Ставився він до юних дружин вкрай помірковано й ніколи не зловживав довірою їхніх чоловіків, і, як би дивно це не виглядало, його неприховані пороки незмінно крокували поруч нього.

Здавалося, він відчував радість від щасливих шлюбів і тону в майже безперервно приємній меланхолії тих, хто не знайшов любовний шлях. Не проходило жодної пори, у котрій би він не спостеріг руйнацію союзу, який сам же ж, можливо, і створив. Коли Паула розлучилася і майже одразу ж знову вийшла заміж за іншого бостонця, він говорив мені про це одного ранку. Він ніколи нікого так не кохав, як Паулу, проте наполягав, що йому байдуже.

— Я ніколи не одружуся, — казав він. — Я бачив надто багато й знаю, що щасливий шлюб — надмірно рідкісна річ. Окрім цього, я вже занадто старий для цього.

Однак він вірив у шлюб. Як і всі чоловіки, що тільки-но вступили на поріг щасливого успішного сімейного життя, він пристрасно вірив у це — і нічого з того, що він бачив, не могло похитнути такої віри, його цинізм розчинявся в ній, подібно вітру. Та він дійсно знав, що надто старий. У двадцятивосьмирічному віці він холоднокровно почав приймати той факт, що в шлюбі не буде романтичних почуттів, рішуче обрав дівчину з Нью-Йорка, що належала його класу, — привабливу, розумну, схожу на нього, без жодного натяку на докори, — і постарався в неї закохатися. Слова, які він говорив Паулі з душевною щирістю, іншим — через закони пристойності, більше ніколи не вимовлялися без насмішки чи сили, яка необхідна для того, аби переконати.

— Коли мені буде сорок, — говорив він друзям, — я точно стану зрілим плодом і закохаюся в якусь хористку, як інші.

Незважаючи ні на що, він був наполегливим у своїх пошуках. Його матір хотіла бачити його одруженим, і тепер для цього в нього було все — своє місце на ринку цінних паперів, і його дохід складав приблизно двадцять п'ять тисяч за рік. Думки його не спростовувалися — коли його друзі — а більшість часу він проводив з тими людьми, які ще добре пам'ятали Доллі — розходилися вночі по домівках, більше він не радів своїй волі. Він навіть задумався, чи не варто йому було одружитися із Доллі. Навіть Паула не кохала його більше, ніж вона, і він достеменно усвідомив, що для одинака подібне справжнє почуття — надзвичайна рідкість.

У цей момент, коли подібні настрої непомітно підкрадалися до нього, його вух досягла тривожна історія. Його тітка Една, жінка сорока років, завела відкриту інтрижку з розпусним молодим п'яничкою, що називався Кері Слоун. Усі про це знали, за винятком його дядька Роберта, який вже протягом п'ятнадцяти років весь свій час проводив у клубах, довго балакаючи й сприймаючи свою жінку як ідеальний зразок дружини.

Енсон слухав цю історію знову й знову, а тривога всередині нього зростала. Він навіть почав відчувати до дядька щось на кшталт колишньої приязні, і це було більше, ніж побратимство, це була сімейна солідарність, на якій трималася його гордість. Його інтуїція підказувала одну необхідну умову для втілення задуму, який не повинен принести біль його дядьку. Це був його перший досвід небажаного втручання, та, знаючи характер Едни, він відчував, що розбереться з цим краще, ніж сторонній суддя чи його власний дядько.

Дядько був у Хот-Спрінгсі. Енсон віднайшов джерело скандалу, тож можливої помилки він не міг припустити. Потім подзвонив Едні й запросив її на обід у «Плазі» наступного дня. Щось таке в його голосі, можливо, налякало її, тож вона почала відмовлятися, проте він наполягав, переносячи дати, допоки в неї не залишилося вибачень для відмови.

У назначений час вона зустріла його у вестибюлі «Плаза» — мила, трішки змарніла блондинка з сірими очима в пальто з російського соболя. П'ять розкішних колечок, із діамантами й смарагдами, світилися на її тендітних руках. Енсон подумав, що ці хутра й каміння, які маскували її швидкоплинну красу, — були надбанням його батька, а не дядька.

І, хоч Една і відчула його ворожість, вона виявилася не готовою до подібної прямолінійності.

— Едно, я просто не можу повірити в те, як ти себе поводиш, — сказав він суворим, відкритим тоном. — Спочатку я й не вірив.

— Не вірив у що? — різко перепитала вона.

— Зі мною можеш не прикидатися, Едно. Я знаю про Кері Слоуна. Всупереч такій ситуації, ти не маєш права так поводитися з дядьком Робертом та...

— А тепер послухай, Енсоне... — почала вона злобно, та його догматичний голос не давав їй продовжити:

— ...із власними дітьми подібним чином. Ви одружені вже вісімнадцять років, і ти достатньо зріла, аби зрозуміти — що ж відбувається.

— Ти не маєш права так розмовляти зі мною. Ти...

— Маю. Дядько Роберт завжди був моїм найкращим другом, — він тремтливо сіпнувся, бо по-справжньому співчував дядьку та своїм трьом маленьким кузенам.

Една піднялася, не спробувавши свій салат із краба.

— Це — найбезглуздіша дурниця.

— Гаразд. Якщо ти не хочеш мене вислухати, я піду до дядька й усе йому розкажу. Він і так дізнається про все, рано чи пізно. А після цього я піду до старого Мойсея Слоуна.

Една рухнула назад на стілець.

— Не говори так голосно, — благала вона його. Її очі наповнилися сльозами. — Ти навіть не уявляєш, як зараз звучить твій голос. Для таких божевільних звинувачень ти б міг обрати місце, в якому людей трохи менше.

Він не відповів.

— О, я знаю, що ніколи тобі не подобалася, — продовжила вона, — а зараз ти просто намагаєшся отримати вигоду

через якість хворі плітки, аби розгромити єдину цікаву дружбу, яка в мене є. Що я такого зробила, аби ти так мене ненавидів?

Енсон усе ще мовчав. Були спроби «взивання» до його лицарського духу, потім — до милосердя, зрештою — до привілейованої витонченості, коли ж він і оком не змигнув, почалися зізнання, і він зміг використати цю ситуацію. Зберігаючи мовчанку й спокій, повертаючись до своєї основної зброї, якою були його щирі емоції, він кинув її в прірву глибокого відчаю ще до того моменту, як закінчився обід. О другій годині вона дістала дзеркальце й носову хустинку, витираючи краплинки сліз й намагаючись припудрити темні кола під очима. Вона погодилася зустрітися з ним о п'ятій біля власного будинку.

Коли він приїхав, вона витягнулася на шезлонгу, який закривав сонце міцною тканиною, і сльози, котрі він викликав під час обіду, здавалося, ще мерехтять в її очах. А потім він відчув неприємну присутність Кері Слоуна.

— І чого ти хочеш? — одразу ж зламався Слоун. — Я знаю, що ти запросив Едну на ланч і налякав її якимись дешевими плітками.

Енсон сів.

— У мене немає причин, аби гадати, що це — лише плітки.

— Я чув, що ти збираєшся все викласти Роберту Хантеру та моему батькові.

Енсон кивнув:

— Або ти зупиняєшся на цьому, або ж я зроблю це, — сказав він.

— Якого біса ти пхаєш свого носа туди, куди не треба, Хантере?

— Не гнівайся, Кері, — нервово сказала Една. — Питання лише в тому, аби довести йому, що це — абсурд.

— Однією простою причиною є те, що моє ім'я влітається у ваші темні справи, — перервав Енсон. — І це все, що тебе стосується, Кері.

— Една — не член твоєї сім'ї.

— О, ти помиляєшся! — його злість зростала. — Тоді чому вона живе в цьому будинку й носить персні, куплені

за гроші мого батька? Коли дядько Роберт одружився з нею, Една не мала жодного пенні.

Вони всі пригледілися до перснів, нібито вся справа була в них. Жінка зробила спробу, аби зняти їх із рук.

— Я вважаю, що це не єдині персні на світі, — мовив Слоун.

— Та це ж безглуздо, — закричала Една. — Енсоне, ти можеш мене вислухати? Я віднайшла першоджерело цих жалюгідних пліток. Служниця, яку я звільнила, найнялася до Чілічевих, а ті, росіяни, ти ж знаєш, витягують усі розповіді з їхніх наймитів й зовсім їх перекручують, — вона зі злістю вдарила кулаком по столу. — Та ще після цього Том позичив їм лімузин на цілий місяць, коли ми взимку були на Півдні.

— Бачиш? — нетерпляче вигукнув Слоун. — Ця служниця придумала неправдиве завершення історії. Вона знала, що ми з Едною були друзями, і розбавила це Чілічевим. Там, у Росії, вони вважають, що якщо чоловік із жінкою...

І він опустився до теми дискусії про особливості стосунків людей на Кавказі.

— Якщо справа в цьому, то краще все пояснити дядьку Роберту, — сухо відказав Енсон, — тож коли плітки дістануться до його вуха, він має бути озброєним.

Вдаючись до того методу, який застосував за ланчем з Едною, він дав можливість їм розказати все до кінця. Він знав, що вони — винні, і що незабаром перейдуть межу від пояснень до самобичувань, і тим видадуть себе більше, аніж йому б хотілося. До сьомої вони вчинили відчайдушний крок й розказали йому правду — байдужість Роберта Хантера, пусте життя Едни, звичайна рутинна, що спалахнула пристрастю. Та, як і будь-яка інша правда, ця була старою, як світ, і її безживне тіло не витримало міцної волі Енсона. Погроза піти до батька Слоуна зробила ситуацію ще більш безвихідною, бо останній, колишній продавець бавовни з Алабами, був відомим захисником моральних основ і контролював сина, виділивши йому певний спадок. Батько пообіцяв, що після наступної витівки гроші йому ніколи не дістануться.

Вони повечеряли в маленькому французькому ресторанчику, і розмова продовжилася — спочатку Слоун вдавався до фізичних погроз, пізніше вони удвох благали його, аби той дав їм час. Та Енсон був непохитний. Він розгледів, що Една вже розбита, тож її дух не має права воскреснути від надії на відновлення цієї жаги.

О другій годині в маленькому нічному клубі на 53-тій вуличці нерви Едни остаточно здали й вона кричала, що хоче повернутися додому. За весь вечір Слоун не пропустив жодної склянки віскі, він розкинувся на столі й почав тихо плакати, закривши обличчя руками. Енсон швидко сформував свої умови. Слоун залишає місто на шість місяців протягом сорока восьми годин. Після того, як він повертається, стосунки між ними не відновлюються, та в кінці року Една, якщо забажає, може сказати Роберту Хантеру, що вимагає розлучення, і пояснити свою причину, використавши буденні аргументи.

Він змовк, аби запевнитися, що вони готові до його остаточного вердикту.

— Ох, є ще одна річ, про яку я не згадав, — вимовив він повільно, — якщо Една хоче залишити дітей, я зроблю все можливе, аби ви втекли разом.

— Я хочу додому! — прокричала Една знову. — Хіба ти не достатньо познущався за один день?

На вулиці було темно, а химерні вогні Шостої авеню опускалися на землю. У цьому світлі ті двоє, що були коханцями, востаннє подивилися на трагічні обличчя один одного, усвідомлюючи, що їм недостатньо юності та сили, аби позбавитися від вічної розлуки. Слоун раптом швидко пішов вниз вуличкою, а Енсон зупинив таксі помахом руки.

Була майже четверта ранку; повз примарний тротуар П'ятої авеню вперто текла чиста вода, а тіні двох нічних «метеликів» тріпотіли біля темного фасаду церкви святого Томаса. Пролинули безлюдні алеї Центрального парку, де Енсон часто грався, коли був малим, пролетіли номери пішохідних вуличок, такі самі визнані, як і їхні назви. Це було його місто, подумав він, місто, в якому його прізвище було відомим протягом п'яти поколінь. Жодні зміни не могли

переінакшити безконечну статику цього місця, та самі зміни як такі були вагомим ґрунтом, на якому він та його родина ототожнювали себе з Нью-Йорком. Великі можливості й могутня воля в слабких руках не варті були й дещиці, проте його влада очистила ім'я дядька від сумбурного пилу, очистила ім'я родини, і навіть ці тремтливі фігурки, що сиділи біля нього в таксі, допомогли в такому очищенні.

Тіло Кері Слоуна знайшли наступного ранку на нижній перекладині однієї з опор мосту Квінборо. У темряві, надмірно схвильований, він подумав, що під ним тече вода, та менш ніж через секунду жодної різниці не було — хіба що він вирішив присвятити останню хвилю думкам про Едну й прокричати її ім'я в той момент, як він безпомічно програє в битві зі стихією.

VII

Енсон ніколи не звинувачував себе за участь у цій справі — ситуація, що стала передумовою нещасного випадку, жодного стосунку до нього не мала. Та він страждав від несправедливості, бо зрозумів, що найдавніша й найцінніша дружба — знищена. Він не знав, яку викривлену версію розповіла Една Роберту, та вхід до будинку дядька йому був заборонений.

Перед Різдом місіс Хантер звільнила свій дух у небесних просторах, що завше обіцяли в англіканській церкві, й Енсон став очільником сім'ї. Незаміжня тітка, що жила з ними довгими роками, взяла на себе відповідальність за маєток й безуспішно намагалася виховувати молодших дітчаток. Усі діти були не такими самовпевненими, як Енсон, більш консервативні як і в питаннях моралі, так і у власних недоліках. Перед смертю місіс Хантер пережила вихід однієї з доньок у світ та весілля іншої. Окрім цього, з їхніх глибин вона вийняла щось матеріальне, і з її відходом тиха й розкішна ідилія Хантерів завершилася.

З одного боку, нерухомість, що значно зменшувалася двома податками на спадок, у недалекому майбутньому

повинна розділитися між шістьма дітьми — і тепер такий шматок не викликав прихильності долі. Енсон помітив, що його молодші сестри говорять із повагою про родини, ім'я котрих ще нічого не значило двадцять років тому. Його власне відчуття привілейованості більше не впливало на них, лиш інколи вони поводитися як типові сноби, та й все. З іншого боку, це літо було останньою родинною порою під покровом маєтку; проте протести проти цього були надто гучними: «Хто б хотів провести найкращі місяці року в закритому, мертвому, старому будинку?» Він неохоче поступився цим волянням — восени маєток виставлять на продаж, а наступного літа вони орендують маленький будиночок десь у Вестсестері. То був великий крок назад, що відділяв їх від батькової ідеї розкішної простоти, і хоч він і пішов на зустріч, це непокоїло його; ще коли матір була живою, він з'являвся там майже кожних два тижні, навіть у найбільш розгульні літні дні.

Незалежно від того, що він теж був частиною цих змін, коли йому вже було за двадцять, сильний життєвий інстинкт відвів його від смертельної ями представників цього невдалого, бундючного класу. Усю ясність цього він не усвідомлював і все ще відчував, що існує якась норма, якийсь макет суспільства. Та норм не було, і це було би безглуздо, якби існували якісь справжні норми в Нью-Йорку. Ті незначні ентузіасти, які все ще платили й боролися за те, аби ввійти в певне привілейоване коло, зрештою, яким це вдалося, бачили лише частинки суспільства, в яких ледь-ледь жевріло життя, або ж, що було ще гіршим, зустрічали за своїм столом Богему, від якої так намагалися втекти.

Головною турботою двадцятидев'ятирічного Енсона залишалася втеча від надмірної самотності. Зараз він остаточно запевнився, що ніколи не одружиться. Кількість весіль, на яких він був кращим другом чи дружбою, уже не підлягала рахункам, а в його кімнаті була особлива полицка, напхана краватками, що нагадували про те чи інше весілля, романи, що не протрималися і року, про пари, які назавжди зникали з його життя. Шпильки для краваток, позолочені олівці, заповнки пройшли крізь покоління закоханих до його коштовної

скриньки й зникли там назавжди, а з кожною новою церемонією він усе менше й менше уявляв себе на місці нареченого. Під його щиросердною радістю, що стосувалася весіль, приховувався власний відчай того, що ніколи не станеться.

І тільки-но йому виповнилося тридцять, він впав у жахливу депресію через те, що шлюби, особливо недавні, руйнують його дружні зв'язки. Цілі групки людей отримали дивовижну здатність зникати й розчинятися для нього. Його однокурсник, на якого він, із почуття прихильності, витрачав більшість власного часу, перетворився на примару. Ціла когорта глибоко поринала у вир домашнього життя, двоє померло, один тепер жив за кордоном, а ще один писав сценарії для продовження картин у Голлівуді, які Енсон постійно відвідував.

Більшість із них, проте, постійно перебувала в місті, а їхнє заплутане сімейне життя кружляло навколо замських клубів, і саме з цими людьми він гостро відчував відчуження.

На ранніх етапах свого шлюбу вони неодмінно потребували його присутності; він давав поради щодо підвищення їхнього бюджету, вирішував їхні сумніви, що стосувалися придатності двокімнатної квартири з ванною для немовляти, він був для них вершиною зовнішнього світу. Та зараз їхні фінансові негаразди залишилися в минулому й такий тривожно довгоочікуваний малюк тепер виріс і став частиною родини. Вони були не проти зустрічі зі старим другом, та до його візиту одягалися так, аби вразити його власною привілейованістю, і свої проблеми тримали при собі. Для них він більше не потрібний.

За кілька тижнів до його тридцятиріччя останній із його старих і близьких друзів одружився. Енсон виступав у звичній ролі кращого друга, подарував йому звичний срібний сервіз для чаювання і побажав, як зазвичай, щасливої дороги біля пароплаву «Гомерик». Це був спекотний день травневої п'ятниці, і, спустившись пірсом, він усвідомив, що наближається субота, а він немає жодних планів аж до понеділка.

— Куди йдемо? — запитав він себе.

В Ельський клуб, звісно, партія бриджу перед вечерею, пізніше — чотири-п'ять коктейлів у невідомій кімнаті

й спокійна розмита ніч. Він відчув сум, що сьогодні наречений не складе йому компанію: вони завжди були здатні чимось наповнити такі суворі ночі, вони знали, як привабити жінок і як позбавитися від них, і якого ставлення заслуговує та чи інша краля, зважаючи на її поміркований гедонізм. Вечірка була приводом — ти забираєш певних дівчат до певного місця й просто витрачаєш гроші заради їхньої втіхи; ти трохи випиваєш, не так багато, як можеш, й у певний час певного ранку ти встаєш із ліжка й кажеш, що збираєшся додому. Таким чином ти уникаєш друзів із коледжу, авантюристок, можливих заручин, бійок, почуття й непродуманих вчинків. І тільки таким чином це працює. Усе решта — нерозумна трата часу.

Зранку тобі не доводиться так надмірно про щось шкодувати, ти не даєш жодних обіцянок, та якщо відчуття з тобою борються і твоє серце вийшло з-під контролю, ти всього-на-всього сідаєш в авто й без попередження їдеш геть на декілька днів. Ти спокійно чекаєш, доки нагромадження нервової нудьги не принесе тебе на іншу вечірку.

Вестибюль Єльського клубу був порожнім. Біля барної стійки троє недавніх випускників крадькома й байдуже глянули на нього.

— Привіт, Оскар, — привітався він із барменом. — Містер Кейхіл до вас не приходив?

— Містер Кейхіл поїхав у Нью-Гейвен.

— Он воно що. А чому?

— Поїхав подивитися гру. Багато молодиків поїхали теж.

Енсон оглянувся ще раз, роздумуючи з хвильку, потім вийшов і направився до П'ятої авеню. Через широкі вікна одного з клубів, учасником якого він був, і який відвідав, мабуть, лише раз за останні п'ять років, чоловік із сивим волоссям та сльозливими очима витріщився на нього. Енсон швидко відвернувся, приреченість й презирлива самота тієї фігури нагнали на нього відчай. Він зупинився і, повернувшись назад, пішов по 47-мій вулиці в напрямку до квартири Тіка Уордена. Тік та його дружина колись були його найближчими друзями, і сюди він навідувався ще за часів свого

роману з Доллі Каргер. Та Тік був схильний до алкоголізму, а його жінка привселюдно заявила, що Енсон негативно впливає на нього. Це звинувачення дійшло до Енсона в перебільшеній формі, і коли вони, зрештою, усе вияснили, витончена магія близькості вже зникла й відновитися так і не змогла.

— Містер Уорден вдома? — запитав він.

— Вони поїхали за місто.

Ця новина його раптово підкосила. Вони поїхали, а він про це нічого не знав. Два роки тому він міг би знати дату, годину, в останню хвилю міг прийти, аби випити по келиху перед поїздкою, він планував би вже свій наступний перший візит до них. А тепер вони поїхали, не сказавши й слова.

Енсон глянув на годинника й вирішив провести вихідні зі своєю сім'єю, та єдиний потяг був місцевий, що обіцяло тригодинну тряску в задушливій спеці. І завтра доведеться сидіти за містом, і в неділю теж, у нього не було жодного бажання грати в бридж з ввічливими випускниками, а після вечері танцювати в сільському клубі, імітуючи веселощі, які так добре вдавалося підтримувати його батькові.

— Це вже ні, — сказав він собі... — Ні.

Він був поважним, солідним молодиком, більш міцної статури зараз, та як колись уже не схилився до занепадницької розпусти. Він міг би бути опорою для чогось, — та це не стосувалося суспільних цінностей, інколи якраз навпаки, — опорою закону чи церкви. Він декілька хвилин нерухомо постояв на бульварі перед житловим будинком на 47-й вулиці; вперше, мабуть, у житті він не мав чим зайнятися.

Потім він швидко пішов до П'ятої авеню, нібито згадавши про назначену зустріч. Необхідність подібної нещирості — одна з рис, що ріднить людей із собаками, і я гадаю, що Енсон у цей день нагадував одного породистого собаку, перед яким зачинилися близькі йому двері. Він збирався побачитися з Ніком, колишнім модним барменом, якого кликали на всі приватні вечірки, зараз же він розливав прохолодне безалкогольне шампанське в підземних лабіринтах готелю «Плаза».

— Ніку, — запитав він, — що сталося зі всіма?

— Мертві, — мовив Нік.

— Зроби мені «Віскі Сауер», — Енсон протягнув пляшку через ляду. — Ніку, дівчата тепер інші; я завів маленьку подругу в Брукліні, а минулого тижня вона вийшла заміж, навіть не сказавши мені.

— Це правда? Ха-ха-ха, — відповів Нік дипломатично. — Подразнила вас.

— Дійсно, — сказав Енсон. — А ми непогано провели час разом перед її весіллям.

— Ха-ха-ха, — розсміявся Нік. — Ха-ха-ха.

— Ти пам'ятаєш ті заручини в Хот Спрінгс, Ніку, де я змусив офіціантів й музикантів заспівати «Боже, бережи короля»?

— Де ж це було, містере Хантер? — Нік зосереджено задумався. — Здається мені, це було...

— Наступного разу вони самі запропонували повторити цю пісню, і я задумався, скільки ж я заплатив їм, — продовжив Енсон.

— Здається мені, то було весілля містера Тренхольма.

— Не знаю його, — рішуче відмовив Енсон. Він образився через те, що невідоме ім'я вчепилося в його спогади, і Нік це відчув.

— Та... я маю його знати, — зізнався він. — Він був одним із ваших. Бракінс... Бейкер...

— Дійсно, Бейкер, — сказав Енсон у відповідь. — Вони поклали мене в катафалк після того, як усе закінчилося, завалили квітками й вивезли.

— Ха-ха-ха, — розсміявся Нік. — Ха-ха-ха.

Незабаром Нік став непереконливим у ролі старого сімейного слуги, тож Енсон піднявся у вестибюль. Він оглянувся — його очі зустрілися з поглядом незнайомого продавця за прилавком, потім опустилися на квітку, що залишилася після ранкового весілля і яка повисла на мідній плювальниці. Він вийшов й поплентався назустріч багряно-кривавому сонцю, що заходило над площею Колумба. Раптом він повернувся й знову рушив до «Плази», де закрився в телефонній будці.

Пізніше він сказав, що в цей день тричі намагався додзвонитися до мене, потім спробував подзвонити до кожного, хто був у Нью-Йорку, чоловіків та дівчат, яких довго не

бачив, і до якоїсь актриси та моделі днів його студентської молодості, напівстертий номер якої і досі вимальовувався в його записній книжці. Але з центральної телефонної станції йому повідомили, що цієї лінії вже не існує. Врешті-решт цей пошук привів його за місто, де він вступав у лаконічні й невдумливі розмови з ввічливими дворецькими й покоївками. Таких то й таких не було вдома, вони їздили верхи, плавали, грали в гольф, вирушили в Європу минулого тижня.

Думка провести цей вечір на самоті була нестерпною, усамітнення, що зберігає моменти приємної радості, псує свою принадність, коли перетворюється в неминучість. Звісно, дівчата легкої поведінки існували завжди, та ті, яких він знав, випадково розчинилися, а провести вечір у Нью-Йорку в компанії незнайомих, яким ти платиш, було з рангу тих випадків, які з ним не ставалися ніколи: він завжди сприймав це як дещо ганебне й таємне, як розвагу для моряка, що шукає пригод у невідомому місті.

Енсон оплатив телефонний рахунок, а дівчина невдало пожартувала над сумою — і вже вдруге за вечір він вийшов із «Плази», не маючи жодного уявлення про те, куди лежить його дорога. Біля обертових дверей він помітив жіночий силует, що стояв боком до світла, очевидно, вона була вагітною. Легкий прозорий плащ розвівався кожного разу, коли поверталися двері, і жінка нетерпляче на них дивилася, нібито вмираючи від очікування. З першого погляду на неї його опанувало сильне нервово збудження, викликане відчуттям спорідненості, та поки їх одне від одного не відділяло п'ять кроків, він ще не розумів, що перед ним — Паула.

— Привіт, Енсоне Хантер.

Його серце виривалося з грудей.

— Привіт, Пауло.

— О боже, це чудово. Не можу в це й повірити, Енсоне!

Вона взяла його за руки, а такий вільний жест показав йому, що спогади про нього втратили колишню гостроту. Та він нічого не забув — відчув колишні відчуття, які вона викликала в ньому, заповонивши його свідомість, і ніжність, з якою він завжди зустрічав її оптимізм, ніби боявся зіпсувати його оболонку.

— Ми приїхали в Рай на літо. Пітові треба поїхати на Схід у справах — ти ж тепер знаєш, звісно, що я місис Піт Хагерті, тому ми взяли дітей і зняли будинок. Тобі просто необхідно якось приїхати й погостювати в нас.

— Я дійсно можу приїхати, — швидко перепитав він, — а коли?

— Коли завгодно. А ось і Піт, — обертові двері пропустили високого чоловіка, якому було біля тридцяти — за смагле обличчя й маленькі вусики. На фоні його бездоганної фізичної форми Енсон виглядав дійсно огрядним, що було очевидним у тісно припасованому пальті.

— Тобі не слід стояти, — сказав Хагерті дружині. — Присядь тут, — і він вказав на табурети, що стояли у вестибюлі, та Паула засумнівалася.

— Я одразу ж поїду додому, — сказала вона. — Енсоне, чому б тобі... чому б тобі не зайти на вечерю до нас сьогодні? Ми тільки-но почали облаштовуватися, та якщо ти не зважатимеш на це...

Хагерті щиро підтримав це запрошення.

— Так, приїжджайте до нас на вечерю.

Їхнє авто чекало перед готелем, і Паула стомлено прилягла на шовкові подушки в кутку сидіння.

— Я стільки хочу тобі розказати, — мовила вона, — що навіть не знаю, чи вийде.

— Я хочу почути про тебе все.

— Ну що ж, — вона посміхнулася Хагерті, — на це піде багато часу. Я маю трьох дітей від першого шлюбу. Старшому — п'ять, далі — чотири ту три роки, — вона знову посміхнулася. — Як бачиш, марно я не тратила свій час, чи не так?

— Усі хлопчики?

— Хлопчик та дві дівчинки. Потім... ох, багато чого трапилося, і я розлучилася з ним у Парижі минулого року й вийшла заміж за Піта. Це — все, та окрім того я відчуваю неземне блаженство.

У Раї вони під'їхали до великого будинку біля пляжного клубу, з якого вибігли троє засмаглих, худеньких малюків, що втекли від своєї англійської няньки й оточили їх істеричними криками. Паула підняла кожного окремо, прикладаючи трохи сил, і цю ніжність вони прийняли з обереж-

ністю, бо нещодавно отримали наказ — не штовхати маму. Навіть на фоні дитячої свіжої шкіри обличчя Паули було без сліду якоїсь втоми, і, незважаючи на вагітність, вона виглядала молодшою, ніж в останній раз, коли вони бачились у Палм-Біч сім років тому.

За вечерею вона замислилася, а опісля, слухаючи радіо, зі закритими очима лежала на каналі, допоки Енсон не почав роздумувати над тим, чи його присутність у цей час їм не заважала. Та о дев'ятій годині, коли Хагерті піднявся з-за столу й ввічливо сказав, що збирається залишити їх наодинці, вона почала повільно оповідати про себе та своє минуле.

— Моє перше немовля, — сказала вона, — ми називаємо її Солоденькою, найстарша малеча... Я хотіла вмерти, коли дізналася, що вагітна нею, бо Лоуел тоді здавався мені незнайомцем. Я не могла повірити, що це моя власна дитина. Я написала тобі листа й одразу ж порвала. Ох, ти так погано ставився до мене, Енсоне.

І знову це був той колишній діалог — із припливами-відпливами. Енсон раптом щось згадав.

— А хіба ти якось не був заручений? — запитала вона. — Дівчину звали Доллі, якось так?

— Я ніколи не був заручений. Я намагався, проте ніколи нікого не любив, окрім тебе, Пауло.

— Ох, — сказала Паула, і через хвилику продовжила: — Це немовля — перше, якого я дійсно хочу. Бачиш, нарешті я закохана.

Він нічого не відповів, шокований зрадливістю її спогадів. Вона, мабуть, побачила, що це «нарешті» вибило його з рівноваги, тому продовжила:

— Я захопилася тобою не на жарт, Енсоне, — ти міг робити зі мною все, що завгодно. Та ми б ніколи не були щасливими. Я недостатньо для тебе розумна. Я не люблю ускладнювати речі, як це робиш ти, — вона притихла. — Ти ніколи не зупинишся, — додала вона.

Ця фраза збила його з ніг, це був вердикт з усіх можливих вердиктів: він ніколи не одружиться.

— Я міг би зупинитися, якби жінки були іншими, — сказав він. — Якби я не знав їх настільки добре, якби вони не плюндрували тебе перед іншими жінками, якби вони мали

хоча б краплю гідності. Якби ж то я міг піти, заснути, а потім прокинутися в будинку, яким був би моїм, — що поганого в цьому, це ж те, для чого я створений, Пауло, це те, що жінки в мені помічають і люблять. Та тільки я не зможу почати все з чистого аркуша.

Хагерті зайшов десь біля одинадцятої, випив віскі, а Паула встала й заявила, що збирається в ліжко. Вона трохи підійшла вперед і стала біля чоловіка.

— Куди ти ходив, коханий? — запитала вона.

— Ми з Едом Сандерсом випили по склянці.

— Я хвилювалася. Думала, що ти вже втік від мене.

Вона поклала голову на його плече.

— Правда він симпатичний, Енсоне? — запитала вона.

— Дійсно, — посміхаючись, відповів Енсон.

Вона підняла обличчя й подивилася на чоловіка.

— Ну що ж, я готова, — сказала вона, після чого повернулася до Енсона. — Хочеш подивитися на наш сімейний акробатичний трюк?

— Звісно, — відповів він зацікавлено.

— Чудово. Поїхали.

Хагерті, як пир'їнку, взяв її на руки.

— Ось що ми називаємо сімейною акробатикою, — сказала Паула. — Він віднесе мене догори. Хіба це не мило з його боку?

— Авжеж, — погодився Енсон.

Хагерті трохи нахилив голову, і їхні обличчя ніжно зіткнулися.

— І я його люблю, — сказала вона. — Саме про це я і говорила тобі, Енсоне, правда?

— Звісно, — сказав він.

— Він найкращий чоловік на світі, чи не так, любий?.. Ну що ж, на добраніч. Поїхали. Ну хіба ж він не сильний?

— Сильний, — сказав Енсон.

— Ти знайдеш стару піжаму Пітера, яка на тебе чекає. Солодких снів, побачимося за сніданком.

— Гарзд, — сказав Енсон.

VIII

Старші партнери фірми наголошували на тому, аби влітку Енсон поїхав за кордон. За сім років у відпустці він був, мабуть, лише раз, казали вони. Він втопився й потребував зміни оточення. Енсон опирався.

— Якщо я поїду, — він заявив, — то більше ніколи не повернуся.

— Це дурня, старигане. Ти приїдеш через три місяці, і вся депресія пройде. Будеш у формі.

— Ні, — він вперто хитав головою. — Якщо я зупинюся, то до роботи вже не повернуся. Якщо я зупинюся, це означатиме, що я програв. Все завершено.

— Ми ще посперечаємося з цим. Залишайся там хоч місяців шість, якщо захочеться, ми впевнені, що ти нас не покинеш. Ми знаємо, що без роботи ти відчуватимеш себе нещасним.

Вони все влаштували. Їм подобався Енсон, — Енсон подобався всім, — і зміни, що відбулися з ним, непокоїли весь офіс. Де його всепоглинаючий ентузіазм, що передавався справі, його ставлення до рівних та підлеглих, сплеск бадьорості від його енергійної присутності? За останні чотири місяці його внутрішній невроз розтоптав його до жалюгідного сорокарічного песиміста. На всіх переговорах, в яких він брав участь, поводив себе так, ніби був під дією наркотиків чи неймовірної напруги.

— Коли я поїду, то вже ніколи не повернуся, — повторив він.

За три дні до його подорожі Паула Леджендр-Хагерті померла під час пологів. Я тоді проводив із ним багато часу, ми подорожували разом, та вперше за все наше знайомство він не сказав ні слова про те, що дійсно відчуває, та і я не помітив найменшого пориву емоцій. Його основною проблемою став власний вік, і будь-яку розмову він підводив до того, аби нагадати про свою зрілість, а потім замикався в мовчанці, ніби вважав, що це повідомлення викличе ланцюгове мислення, що і так виникає саме собою. Як і його колеги, я був стурбований змінами, що в ньому вирували,

тому зрадив, коли корабель «Париж» відніс нас у водний простір між двома світами.

— Як щодо того, аби випити? — запропонував він.

Ми пішли в бар із тим особливим відчуттям, котре виникає завжди, як тільки-но ти кудись від'їжджаєш, і замовили чотири мартіні. Після першого коктейлю я помітив, як він змінився — він раптом нахилився вперед і вдарив мене по коліну з радістю, яку я побачив вперше за чотири місяці.

— Ти бачив дівчину в червоному береті? — запитав він. — Ту, рум'яну, яку проводжали з двома вівчарками.

— Вона симпатична, — погодився я.

— Я підгледів у кімнаті стюардів. Вона подорожує сама. Через декілька хвилин я піду вниз, аби переговорити з офіціантом. Сьогодні ми з нею вечеряємо.

Через хвилю він залишив мене й протягом години гуляв із нею палубою то вверх, то вниз, щось розповідаючи своїм ясним і сильним голосом. Її червоний берет був яскравою плямою на тлі сіро-зеленого моря, і час від часу вона дивилася на нас крізь розвіяну вітром прядку волосся й посміхалася з подивом, ентузіазмом та сподіванням. За вечерею ми випили шампанського й були дуже радісними, потім Енсон грав у більярд із заразливим азартом, і декілька людей, які бачили мене з ним, запитали, як його звати. З тою дівчиною вони говорили та сміялися в барі, коли я пішов спати.

Під час подорожі я бачився з ним менше, аніж на це очікував. Він хотів знайти для мене пару, та нікого гожого не було, тож зустрічалися ми лише за їжею. Проте деколи він заходив у бар аби випити коктейль й розповісти мені про дівчину в червоному береті, про їхні божевільні й дивовижні пригоди, і я радів, що він знову став собою, чи хоча б тим, кого я знав раніше і який нагадував мені про домівку. Я не думаю, що він був щасливим без любові. Йому потрібен був хтось, хто би тягнувся до нього, як до магніту, хто б допомагав зрозуміти себе краще, хто б виконував обіцянки. Не знаю, правда, які саме. Можливо, люди обіцяли йому, що у світі завжди будуть жінки, які проводитимуть із ним свої найяскравіші, найкращі й найсвітліші години, аби турбуватися та захищати ту надідеальність, яку він так щиросердно виплекав у своєму серці.

Гаряча
і холодна кров

— Ну що ж... — спохмурнівши, він завагався. — Він просив мене про одну невеличку послугу.

І зрештою Жаклін все зрозуміла, чи, більшою мірою, повірила інтуїтивному чуттю.

— Оу, — її голос став трохи суворішим. — Ти позичив йому гроші.

— Небагато.

— Скільки?

— Всього три сотні.

— Три сотні! — і голос її задзвенів, як холодна бесемерівська сталь. — Скільки ми витрачаємо в місяць, Джиме?

— Ну, приблизно п'ять чи шість сотень, гадаю, — він невпевнено глянув на неї. — Слухай, Жекі, Бронсон поверне мені борг. Він просто в невеличкій біді. Він зробив помилку, пов'язану з якоюсь дівчиною з Уодміра...

— А ще він знає, що ти славишся своєю непідкупною щедрістю, тож прийшов до тебе, — перервала Жаклін.

— Ні, — категорично заперечив він.

— А ти не подумав, що ці три сотні можуть знадобитися мені? — запитала вона. — Як щодо тієї подорожі до Нью-Йорка, яку ми не змогли собі дозволити минулого листопада?

Широка усмішка з обличчя Мейзера повільно осунулася. Він пішов і прикрив двері кабінету.

— Зрозумій, Джекі, — почав він. — Ти ж цього не знаєш. Бронсон — це та людина, з якою я обідаю майже щодня. Ми завжди разом гралися, коли були дітьми, ми ходили до школи разом. Хіба ти не бачиш, що я — єдина особа, до якої він може звернутися за допомогою? І саме тому — я не відмовлю.

Жаклін повела плечима, нібито струсила всі його аргументи.

— Що ж, — відповіла вона рішуче, — усе, що я знаю, це те, що він ненадійна людина. Йому вічно на все начхати, і якщо він не бажає працювати, це справа його — тому він не має виживати твоїм коштом.

Зараз вони сиділи по різних краях столу й кожен говорив так, як зазвичай розмовляють із дітьми. Усі фрази починалися з: «Послухай», а обличчя одягли маску довготерпеливості, хоч їм ледве вдавалося її зберігати.

— Якщо ти не розумієш, то я не зможу тобі пояснити, — підбив підсумки Мейзер після того, як пройшло п'ятнадцять хвилин, а голос його був уже на межі роздратування. — Серед чоловіків існують деякі зобов'язання, які слід виконувати. У таких випадках ти не зможеш просто відмовитися від позики грошей, особливо коли справа, подібно моїй, багато в чому завдячує прихильності ядра компанії.

Коли він це говорив, то одягав пальто. Разом із жінкою він збирався поїхати на трамваї додому на обід. Автомобіля в них зараз не було — старий вони продали, а новий хотіли купити весною. Та саме сьогодні, цієї пори доби, трамвай був не найкращим вибором. За інших обставин вони б могли забути сварку в офісі, та те, що сталося потім, роздратовало поріз до серйозної, темпераментної інфекції.

Вони зайняли місця в передній частині вагону. Лютий завершувався — грайливе, скрупульозне сонце перетворювало млявий сніжок на брудні, веселі потічки, що розтікалися вуличними ринвами. Тому у вагоні було народу менше, аніж зазвичай — ніхто не стояв. Вагоновод навіть відчинив вікно, тож слабкий вітерець роздмухував останні подихи зими з трамвая.

Несподівано голову Жаклін заповонила приємна думка, що її чоловік, котрий сидів біля неї — найпривабливіший та найдобріший серед інших чоловіків. Спроба його змінити була такою дурницею. Можливо, Бронсон і поверне, зрештою, гроші, і як-не-як три сотні — ще не значний виграш. Звісно, краще б він цього не робив, а проте...

Її роздуми перервав вихор пасажирів, що застряг у проході, і Жаклін подумала про те, чому ж вони не прикривають свої роти долонею, коли кашляють, і ще вона щиро вірила, що Джим скоро придбає новий автомобіль. Хто знає, які хвороби можна підчепити в цих трамваях...

Вона повернулася до Джима, аби сказати йому про це, — та Джим вже встав й запропонував своє місце жінці, яка стояла біля нього в проході. Жінка, схвально мугикнувши, всілася на крісло. Жаклін насупилася.

Жінці було десь біля п'ятдесяти, і важила вона багато. Спочатку вона спокійно сиділа на тій частині місця, яку їй було виділено, та вже через хвилину вона почала захоплювати й розширяти територію своїми великими складками

жиру, усе більше й більше цей процес перетворювався на безжалісне вторгнення. Коли вагон хитало в напрямку Жаклін, жінка ковзала разом із ним, та коли коливання рухалося в інший бік, їй вдавалося винахідливо закріпитися та утримувати відвойоване місце.

Жаклін впіймала погляд чоловіка — він хитався, тримаючись за поручень — й очима, повними злоби, продемонструвала свою цілковиту зневагу до його вчинку. У його погляді прочиталося смиренне вибачення, та зрештою його заповонила схема руху маршрутів, на якій він уважно зосередився. Огрядна жінка все більше й більше насувалася на Жаклін — зараз вона практично лежала на ній. Потім вона повністю повернула свою опуклу й злорадну голову до місіс Джеймс Мейзер й голосно розкашлялася прямо їй в обличчя.

Ледь стримуючи викрики, Жаклін встала на ноги, з наполегливою різкістю заледве прослизнула повз м'ясисті коліна й, почервонівши від гніву, рушила до кінця вагону. Там вона схопила поручень, а за нею відразу ж пішов її чоловік у стані довірливої тривоги.

Вони не обмінялися й словом і стояли мовчки один біля одного протягом останніх десяти хвилин їзди, тоді як купка чоловіків, що сиділа навпроти них, шурхотіла своїми газетами й захоплено розглядала сторінки карикатур, ні на секунду не відриваючи погляду від паперу.

Тільки-но вони вийшли з трамваю, Жаклін несамовито вибухнула.

— Ти — найбільший дурень! — кричала вона в нестямі. — Ти що, не бачив тієї жахливої жінки, якій поступився місцем? Чи можна було б хоч раз подумати про мене, а не про кожную товсту й самовпевнену першу-ліпшу пралю?

— Та звідки ж міг я знати?

Та Жаклін ще ніколи так на нього не злилася — злитися на нього зазвичай було просто неможливо.

— Хіба ти не бачив, що жоден із тих чоловіків не поступився мені місцем? Авжеж, ні. І я ще дивуюся, чому ти був такий втомлений, аби вийти зі мною погуляти минулого понеділка. Ти, мабуть, поступився комусь місцем — комусь жахливому, якійсь польській пралі, яка сильна, як бик, й обожноє стояти на ногах!

Вони йшли вздовж сльотавої вулички й, не дивлячись, постійно вступали в калабані. Збентежений і розчарований, Мейзер навіть не зміг вибачитися чи сказати й слова, захищаючи себе.

Жаклін змовкла й потім, із цікавим вогником в очах, повернулася до нього. Слова, які вона підбрала для опису підсумку тієї ситуації були, мабуть, найнесправедливішими за всі, що він коли-небудь чув за все своє життя.

— Твоя проблема, Джиме, і причина того, що ти такий «простака» — це твої життєві принципи, що варті студента-першокурсника! Бачиш чи ні, а ти — професійний «відмінник».

II

Інцидент й неприємності забулися. Простодушна натура Мейзера за короткий час згладила всі гострі кути. Згадки про цю історію прошмигнули розміреним кроком вже через кілька днів, а потім взагалі зникли й поринули в «лімб із забуття». Я кажу «лімб», бо забуття, на жаль, ніколи неможливо забути до кінця. Предмет зник із горизонту, заповнений тим фактом, що Жаклін із присутніми їй самоконтролем й холоднокрівністю приступила до довгої, напруженої й важкої справи — виношування дитини. Її природні риси й нахили посилювалися, і вона все менше дозволяла собі щось забувати. Зараз був квітень, а вони ще й досі не купили машини. Мейзер підрахував, що його накопичення практично відсутні, а через півроку йому прийдеться забезпечувати сім'ю. Це його хвилювало. Зморшки — маленькі, перші, непомітні — вперше тінню розляглися навколо його чесних, приятних очей. Тепер він затримувався на роботі навіть після того, як на місто спускалися перші весняні сутінки, часто приносив додому папери, з якими не встигав ознайомитися протягом робочого дня. Купівлю нової машини довелося відкласти. Квітневого вечора в магазини на Вашингтон-стріт було потрапити важко. Жаклін мляво прогулювалася вздовж вітрин й роздумувала — без жодного страху й печалі — про те, що скоро її життя перетвориться на розмірену рутину. У повітрі вже повис сухий літній порох; сонячні промені весело відбивалися від вітрин, перетворюючись на бензинові веселки там, де в калабанях на асфальті стояли автомобілі.

Жаклін зупинилася. На узбіччі, десь біля шести футів від неї, припаркувався яскравий новенький спорт «родстер». Біля нього розмовляли двоє чоловіків, і тільки-но вона зрозуміла, що один із них — молодий Бронсон, то почувла, що він говорить зовсім буденним тоном: «Ну що гадаєш про цю крихітку? Купив її цього ранку». Жаклін різко розвернулася й швидшими кроками помчала до офісу чоловіка. Ввічливо кивнувши секретарці, вона без жодного попередження зайшла в кабінет. Її непередбачена поява змусила Мейзера відірвати погляд від свого столу.

— Джиме, — почала вона, задихаючись, — Бронсон повернув тобі три сотні?

— Та ні, — відповів він, завагавшись, — ще ні. Він тут з'являвся минулого тижня й пояснював, що в нього невеличкі проблеми з грошима.

Її очі запалали злим тріумфом.

— Ох, проблеми з грошима? — відрубала вона. — Що ж, ну, він тільки-но купив новенького спортивного «родстера», який коштує не менше ніж дві з половиною тисячі доларів.

Джим недовірило похитав головою.

— Я його бачила, — переконувала вона. — Я чула, як він сказав, що купив авто цього ранку.

— Він сказав мені, що в нього проблеми з грошиками, — безнадійно повторював Мейзер.

Жаклін здалася. З її грудей вирвався голосний шум, схожий на зітхання.

— Він тебе використовував! Він знав, що тебе легко обдурити, тому й зробив це. Чи ти не бачиш? Він хотів купити авто твоїм коштом, і він його купив! — вона гірко розсміялася. — Він, мабуть, ледь не помер зі сміху, згадуючи, як легко тебе обробив.

— О, ні, — запротестував Мейзер, виражаючи недовіру, — ти, мабуть, переплутала його з кимось...

— Ми ходимо пішки — а він катається за наші гроші, — збуджено перервала вона. — Ох, який багатий, багатий! Це б не було так весело, якби було так сумно. Подумай сам! — її тон став різкішим, вона намагалася стримуватися — та тепер говорила з відтінком презирства. — Ти половину свого часу віддаєш людям, які тобі ні чорта не віддають, яким плювати на тебе. Ти поступаєшся місцем у трамваї всяким

коровам і приходиш додому до смерті, до безруху втомленим. Ти працюєш в якихось комітетах, що забирає в тебе не менше робочої години в день, але ти не отримуєш ні цента за це. Тебе вічно використовують! Я більше не можу це терпіти! Я думала, що вийшла заміж за чоловіка, а не професійного самаритянина, який годує бідних і допомагає світу!

Завершивши свою лайливу промову, Жаклін раптом крутнулася й осіла в крісло — нерви не витримали.

— Та цього разу, — продовжила вона знесилено, — ти мені потрібен. Мені потрібна твоя сила, твоє здоров'я і твої обійми. І коли ти віддаєш це кожному, мені дістається так мало...

Він опустився на коліна біля жінки й обійняв її, а її голова слухняно лягла йому на плече.

— Вибач мені, Жаклін, — покійно сказав він, — я буду більш обережним. Я сам не знав, що роблю.

— Ти найкраща людина на світі, — хрипло прошепотіла вона, — та я хочу тебе всього й усе найкраще, що тільки є в тобі.

Він продовжив гладити її по волоссю. Протягом кількох хвилин вони перебували в мовчанці, ніби досягли гармонії, нірвани й цілковитого розуміння. Потім Жаклін неохоче підняла свою голову, бо голос місіс Кленсі, що лунав зі стони дверей, перервав їхню ідилію.

— Ох, прошу вибачення.

— Що таке?

— Прийшов хлопчик, у нього якісь коробки. Там післяплата.

Мейзер встав і вийшов за місіс Кленсі в приймальню.

— П'ятдесят доларів, будь ласка.

Він порився в гаманці, там було пусто. Він забув зранку зайти в банк.

— Хвилинку, — розсіяно сказав він. Його думки крутилися навколо Жаклін, яка здавалася такою зневіреною у своїй біді, Жаклін, яка чекала на нього в його кабінеті. Він вийшов у коридор й відкрив двері напроти з табличкою «Клейтон і Дрейк, брокери» і, розчахнувши внутрішні двері, підійшов до чоловіка, що сидів за столом.

— Доброго ранку, Фреде, — сказав Мейзер.

Дрейк, низький зростом, років тридцяти, у пенсне й із лисиною, підвівся й потиснув йому руку.

— Привіт, Джиме. Чим можу зарадити?

— Там до мене прийшов листоноша, у нього якісь коробки з післяплатаю, а в мене ні centa готівкою. Зможеш позичити мені півсотні до вечора?

Дрейк примружено придивися до Мейзера. Потім повільно й виразно похитав головою — не вниз і вверху, а збоку в бік.

— Вибач, Джиме, — сухо відповів. — Для себе я вирішив, що ніколи нікому й ні за жодних умов не позичатиму грошей. Не раз бачив, як через це руйнується дружба.

Розсіяність Мейзера вже пройшла, і з нього вирвався односилабичний вигук, що не приховував вираженого здивування. Потім його природний такт включився автоматично, прийшовши на допомогу й диктуючи якісь слова, хоч розум раптово закам'янів. Його негайним інстинктивним прагненням стала необхідність полегшити докори сумління Дрейка за його відмову.

— Ох, я погоджуюся з цим, — він кивнув головою, нібито цілком розуміючи його, нібито він і сам часто роздумав про ухвалення такого рішення. — Я знаю, як ти почувашся. Тож... я просто... я просто не зможу порушити цього правила. Це правило, очевидно, правильне.

Вони ще трохи погомоніли. Для Дрейка вся ця справа виглядала цілком природною; свою роль він виконував не вперше. Він підбадьорив Мейзера винятково щирою посмішкою. Мейзер ввічливо повернувся до свого офісу, а Дрейк подумав, що це — найтактовніша людина в місті. Мейзер знав, як залишати людей під враженнями. Та, ввійшовши в кабінет й побачивши, як його дружина похмуро дивиться на сонце за вікном, він обійняв її, а на його губах з'явилася якась нерідна усмішка.

— Добре, Жакі, — повільно промовив він, — думаю, ти маєш рацію практично у всьому, а я блукаючи, мов у колах пекла, — завжди помиляюся.

III

Протягом наступних трьох місяців Мейзер змінив свої звичні погляди на життя. Його минуле життя було незвичайно щасливим. Ці тертя між людиною й людиною, люди-

ною й суспільством, що накладають на більшість панцирцинізму, невихованості й сварок, в їхньому житті відбувалися не часто. Раніше він ніколи не думав про те, що його імунітет теж має свою ціну, та тепер він бачив, що тут і там, зрештою — всюди, він поступався дорогою, аби уникнути ворожнечі, суперечок й навіть простих питань.

Наприклад, він позичив знайомим велику суму грошей — приблизно тринадцять сотень доларів, а тепер він у новому світі усвідомив, що вони до нього не повернуться. Суворий жіночий розум Жаклін усвідомив це вже давно. Лише тепер, завдяки жінці, на його рахунок в банку з'явилися гроші, і він почав сумувати за своїми кредитами.

Він також зрозумів, наскільки правдивими були її звинувачення про його поблажливості — трішки він давав цим, трішки — тим; загальна сума, потрачені час та енергія були винятково помітними. Йому подобалося допомагати людям. Він відчував себе прекрасно, коли про нього добре думали, та зараз він роздумував над тим, чи не корився він таким чином своєму чванству. Підозрюючи це, він як завжди був несправедливим до себе. Правдою було те, що Мейзер був справжнім безнадійним романтиком!

Він вирішив, що такі ж витрати втомлювали його до вечора, знижували ефективність його роботи й робили меншою опорою для Жаклін, котра з кожним місяцем ставала все більшою й втомленішою, а всі довгі літні вечори проводила на затіненій веранді в очікуванні його кроків.

Аби не зійти з нового шляху, Мейзер відмовився від багатьох речей — серед них була й посада президента асоціації випускників коледжу. Він позбавився й іншої, менш цінної роботи. Коли його робили учасником якогось комітету, усі інші претенденти за традицією одразу ж обирали його представником, а самі розсіювалися десь на темному фоні, де їх було не зовсім просто відшукати. Зараз він із цим порвав. Також він уникав тих, хто мав звичку просити про різні послуги — він не зважав на ті сміливі, сповнені жаги й мольби погляди, що так взивали до нього в клубі.

Зміни в ньому відбувалися повільно. Він не був настільки наївним — завдяки іншим обставинам відмова Дрейка позичити йому грошей не надто б його ошелешила. Якби йому розказали про це як про веселий випадок, що стався

з кимось іншим, він, мабуть, і не задумався б про це. Проте все відбулося так несподівано, та ще й нашарувалося на аналогічну ситуацію, про яку він довго роздумував — так що нестєма додала цій історії сили й великого значення.

Настала середина серпня; усю неділю трималася задушлива спека, ніби в печі. Фіранки на широко розчинених вікнах його кабінету ледь-ледь здійнялися за цілий день та нагадували лежачі вітрила, котрі прикривали гарячі віконні сітки. Мейзер хвилювався — Жаклін перевтомилася, тому в неї почався нестерпний головний біль, та й бізнес, здавалося йому, дійшов до якоїсь невидимої межі. Весь ранок він був таким дратівливим, що навіть місіс Кленсі час від часу поглядала на нього з підозрою. Він одразу ж вибачився, несподівано пошкодувавши про це. Незважаючи на спеку, він сумлінно працював — то що ж їй потрібно?

У цю хвилю місіс Кленсі з'явилася біля дверей його кабінету, і він, ледь нахмурившись, глянув на неї.

— До вас містер Едвард Лейсі.

— Гаразд, — байдужим тоном мовив він. Старий Лейсі — він був із ним трохи знайомий. Жалюгідна фігура: блискучий старт у вісімдесятих, а зараз — один із міських невдах. Він не міг уявити, навіщо завітав Лейсі — ну, хіба що про щось попросити.

— Доброго вечора, містере Мейзере.

На порозі стояв невисокий, невеселий сивоволосий чоловік. Мейзер встав і ввічливо з ним привітався.

— Ви зайняті, містере Мейзере?

— Та, не дуже, — він ледь наголосив на прислівникові.

Містер Лейсі сів, явно соромлячись. Він не відпускав свого капелюха з рук і почав говорити, міцно вчепившись у нього.

— Містере Мейзере, якщо у вас знайдеться бодай п'ять вільних хвилин, я дещо вам розкажу... Розумієте, мені просто необхідно з вами про це поговорити.

Мейзер кивнув. Його чуття йому підказувало, що зараз його будуть про щось просити, проте він втомився, і з якоюсь байдужістю опустив підборіддя на руки, вітаючи будь-яке перенесення своєї уваги від негайних турбот.

— Розумієте, — продовжив містер Лейсі, а Мейзер помітив, що пальці, які гнули краї капелюха, — тремтять, — колись давно, у вісімдесят четвертому, ми з вашим батьком

були добрими товаришами. Ви, мабуть, якось чули від нього про мене.

Мейзер кивнув.

— Мені навіть випала честь нести його труну. Якось ми були дуже... дуже близькими. Саме тому я й прийшов до вас зараз. Ще ніколи в моєму житті мені не доводилося так до когось ходити, як сьогодні до вас, містере Мейзере — ходити до незнайомця. Та з часом друзі помирають, переїжджають чи які-небудь життєві обставини їх розлучають. Діти помирають теж, якщо вам не пощастить відійти у вічність першим, — і ось так в одну прекрасну днину ви залишаєтеся в повній самотині, і у вас немає жодного друга. Ви опиняєтеся в ізоляції, — він ледь помітно всміхнувся. Його руки тепер тремтіли сильно. — Якось, майже сорок років тому до мене прийшов твій батько й попросив у мене тисячу доларів. Я був на кілька років старшим від нього й знав його небагато, проте про нього в мене склалася хороша думка. У ті дні це були великі гроші, а гарантій у нього не було жодних, — у нього не було нічого, окрім плану в голові, — та мені сподобався той ентузіазм, що так горів у його очах, — ви вибачайте, коли я скажу, що ви дійсно дуже схожі, — тож я дав йому ті гроші без жодних гарантій.

Містер Лейсі зробив паузу.

— Без гарантій, — повторив він. — Тоді я міг собі це дозволити. Я нічого не втратив. Не пройшло й року, як він віддав борг, та ще й шість відсотків зверху.

Мейзер дивився вниз, на промокальний папір, креслячи серію трикутників своїм олівцем. Він знав, до чого це все наближається, і його мускули напружилися — він збирався зі силами для відмови, яку зараз повинен промовити вголос.

— Я тепер старий чоловік, містере Мейзере, — продовжував скрипучий голос. — Я зробив помилку. Я — невдаха, та зараз мова не про це. У мене є донька, ще незаміжня і живе зі мною. Вона працює стенографісткою й завжди до мене ставиться з повагою. Ми живемо разом на Селбі-авеню — у нас там квартира, доволі миловидна квартира.

Старий, охоплений тремтінням, зітхнув. Він намагався — й одночасно боявся — перейти до свого прохання. Здається, справа стосувалася страхування. У нього був поліс на десять тисяч доларів, він напозичав грошей на цю суму,

а тепер міг її втратити, якщо своєчасно не внесе в касу чотирьох п'ятдесят доларів. Разом із донькою їхня сума становила сімдесят п'ять доларів. У них не було друзів, — він про це вже говорив, — і гроші їм дістати неможливо...

Мейзер більше не міг терпіти цієї жалісливої історії. Гроші дати він не міг, але, зрештою, у його силах було бажання позбавити старого чоловіка від принизливої агонії випрошування цих грошей.

— Вибачте, містере Лейсі, — перервав він так ввічливо, наскільки можливо, — та я не зможу позичити вам грошей.

— Ні? — старий, кліпаючи, дивився на нього вицвілими очима, погляд яких, здавалося, перебував за межами будь-якого сум'яття, за межами всіх людських емоцій — окрім хіба що безперервної тривоги.

Лише напіввідкритий рот ледь змінив вираз його обличчя. Мейзер знову рішуче зосередився на промокальному папері.

— Через кілька місяців у нас буде немовля, і я накопичую гроші для цього. Стосовно моєї жінки чи майбутньої дитини саме зараз було б нечесно брати ці гроші.

Його голос перетворився на якийсь бурмотіння. Він усвідомив, що вже говорить якісь заявлені речі, що бізнес йде погано, причому говорить про це з огидною легкістю.

У містера Лейзі не було аргументів. Він встав без видимих знаків розчарування. Лише руки його тремтіли, і це хвилювало Мейзера. Старий почав вибачатися — він шкодував про те, що потурбував його в таку складну годину. Можливо, він щось вигидає... Він просто подумав, що коли справи в містера Мейзера йдуть добре, то чому б не прийти до нього, він же ж — син його давнього товариша.

Коли він виходив з кабінету, то не міг відкрити дверну ручку. Місіс Кленсі допомогла йому. Він, човгаючи й згорбившись, пішов коридором, усе ще кліпаючи своїми вицвілими очима й усе ще з напіввідкритим ротом.

Джим Мейзер стояв біля свого столу, закривши обличчя рукою й втягнувши голову в плечі, ніби йому раптом стало холодно. Та о п'ятій годині вечора стояла така спека, як опівдні на тропіках.

IV

Через годину ця спека посилилася ще більше, допоки він, стоячи в кутку, очікував на трамвай. До його будинку їхати треба було двадцять п'ять хвилин, і він купив газету з рожевими сторінками, аби розбудити свої в'ялі думки. Останнім часом життя здавалося йому менш щасливим та не таким романтичним. Можливо, тепер він знав більше про світові потоки, можливо, романтика подих за подихом, випаровувалася з буянням епох. Нічого подібного раніше з ним ще не траплялося. Цей старий постійно крутився в його голові. Він уявляв собі, як той втомливою спекою важко плентається додому — пішки, мабуть, аби зекономити гроші на проїзді, відкриває двері задушливої маленької квартирки й зізнається доньці, що син його друга не зміг йому допомогти. Увесь вечір вони безнадійно намагалися вигадати, допоки не скажуть «добраніч» один одному, — батько й донька, опинившись випадково у єдиному віддаленому світі, — та розійдуться по своїх кімнатах, не в змозі заснути — такі одинікі у своїй печалі.

Під'їхав трамвай Мейзера, і він знайшов вільне місце в передній частині вагона, біля старої леді, котра неохоче підібгала ноги, коли той намагався вмотитися біля неї. На наступній зупинці прохід у вагоні заповнився юними продавчинями з сусіднього універмагу, і Мейзер розгорнув газету. Останнім часом він не потакав своїй звичці — поступатися місцем в трамваї. Жаклін мала рацію — звичайна молодиця здатна стояти так, як і він. Поступатися місцем — це жалюгідно, лише красивий жест, та й годі. Сьогодні, мабуть, лиш одна дівчина із тисячі неохоче подякує.

У вагоні було душно й спекотно, він витер великі краплі поту з чола. У проході стало дуже тісно, і жінка, що стояла біля нього, на секунду зачепилася за його плече, тільки-но вагон повернув за кут. Мейзер глибоко вдихнув неприємне гаряче повітря, що наполегливо відмовлялося циркулювати, і спробував сконцентруватися на карикатурі, розміщеній на верхівці сторінки про спорт.

— Будь ласка, проходите вперед! — різкий і дратівливий голос кондуктора намагався прорізатися крізь невиразну масу людей. — Спереду — вільно!

Колона зробила жалюгідну спробу податися вперед, та помітного успіху не досягла — там не було вільного місця. Вагон знову звернув, і знову жінка, що стояла біля Мейзера, ледь не впала на нього. Раніше, як правило, він просто би поступився їй місцем хоча б заради того, аби уникнути цих загадок про її присутність. Він відчував себе неприємно холоднокровним. І трамвай — просто жахливий, жахливий! У ці неймовірно спекотні дні вони б мали випускати на лінію більше трамваїв.

Вже вп'яте він розглядав карикатури на сторінці гумору. На другому малюнку був зображений жебрак, і туманний образ містера Лейсі поступово й наполегливо займав його місце. Боже! А раптом старець дійсно помре з голоду, раптом — кинеться в річку?

«Колись, — подумав Мейзер, — він допоміг моєму батьку. Якби ж він не зробив цього, моє власне життя, мабуть, було б не таким, як зараз. Та тоді Лейсі міг дозволити собі подібний вчинок — а зараз я не можу».

Аби прогнати образ містера Лейсі, Мейзер намагався думати про Жаклін. Він знову й знову говорив собі, що не зможе пожертвувати інтересами жінки заради інтересів старого невдахи, в якого колись був шанс, та він опустився на дно. Жаклін цей шанс був потрібен зараз більше, аніж будь-коли раніше.

Мейзер подивився на годинник. Він їхав у трамваї вже хвилин десять. Залишалося ще п'ятнадцять, а спека все нещадно піднімалася. Жінка знову ледь на нього не впала, він глянувши ввікно й побачив, що вони виїжджають із центру міста.

Його заповонила думка, що, зрештою, він, можливо, поступиться місцем цій жінці — останній раз вона просто повисла на ньому, було очевидно, що вона перевтомлена. Якби ж він знав, що це — стара жінка, проте тканина її сукні, що торкалася плеча, підказувала, що це — юна дівчина. Він не наважився поглянути на неї. Він боявся блгань, котрі міг прочитати в її очах, коли б вони були старими, чи жорстокої зневаги, коли б ті очі були молоді.

Наступні п'ять хвилин його знецінений від спеки розум був поглинений, як йому здавалося, дилемою — поступатися чи не поступатися місцем? Він схилився до думки, що коли поступиться, то цим хоч частково спокутує свою

сьогоднішню відмову містеру Лейсі. Здавалося просто жахливим здійснити такі дві холоднокрівні речі одна за іншою — ще й в один день.

Він вдався до розглядання карикатур, але вже в деталях. Потрібно думати про Жаклін. Зараз він втомився до смерті, а коли він встане, то втомиться ще більше. Жаклін його чекає, він їй потрібний. Вона матиме поганий настрій, а після вечері їй захочеться просто тихенько посидіти з ним годинку, обійнявшись. Коли він втомлювався, то це було вище його сил. А потім, коли вони підуть спати, вона час від часу проситиме його принести їй ліки чи склянку прохолодної води. Він ненавидів показувати прояви слабкості, роблячи такі речі. Вона могла помітити й відмовитися від своїх прохань, хоча для неї це було необхідно.

Дівчина в проході знову ледь не впала — цього разу вона практично повисла на ньому. Вона теж втомилася. Що ж, робота втомлює всіх. Кризь його думки пропливали закінчення й уривки багатьох приказок про важку працю й довгий день. Весь світ поглинає втома — цю жінку, наприклад, теж, тіло якої так важко спиралося на нього. Та перше місце в його серці займає його дім й кохана дружина, яка його там чекає. Він повинен берегти свої сили для неї, і він знову й знову собі повторював, що не поступиться місцем.

Потім він почув довге зітхання, за яким слідував короткий вигук, і він зрозумів, що дівчина більше на ньому не лежить. Вигук перетворився в шум голосів, — потім повисла тиша, — потім знову почувся шум, що перемістився в кінець вагона до кондуктора окремими вигуками й маленькими уривчастими криками. Голосно забряжчав дзвінок, і спекотний вагон раптом зупинився.

Тут дівчина втратила свідомість. Мабуть, від спеки. Так і звалилася.

— А ну, пройдіть трохи. Ей, там, на задньому проході.

Натовп розступився. Пасажири в передній частині вагону посунулися назад, і ті, які стояли на задньому майданчику, тимчасово вийшли. Допитливість й жалість вихлюпувались із раптово створених груп. Люди намагалися допомогти, заважаючи один одному. Потім забряжчав дзвінок, і знову почулися пронизливі голоси.

— Її винесли?

— Скажіть, ви бачили?
— Ця бісівська компанія повинна...
— Ви бачили чоловіка, який її виносив? Він був блідим,
як мара.

— Так, але чи ви чули...?
— Що?
— Цей хлопець. Блідий чоловік, що її виносив. Він сидів
біля неї — і сказав, що це його жінка!

У будинку було тихо. Вітер розкинув темне листя вино-
граду на веранді, дозволивши тонким сріблястим променям
місячного світла добратися до плетених крісел. Жаклін тихо
лежала на довгому дивані, її голова відпочивала в нього на
руках. Через деякий час вона ліниво поворухнулася; її рука,
потягнувшись вгору, поплескала його по щоці.

— Я, мабуть, піду спати. Так втомилася. Допоможеш
встати?

Він підняв її на руки, доніс до ліжка й поклав на подуш-
ки.

— Прийду до тебе через хвильку, — з ніжністю сказав
він. — Зачекай лише хвилину, гаразд?

Він пройшов в освітлену вітальню, і вона почула, як він
гортає сторінки телефонного довідника; потім почула, як
він називає номер.

— Привіт, це містер Лейсі? Так... Так, це дуже важливо...
Звісно, якщо він ще не спить...

Мовчанка. Жаклін чула, як невгамовні горобці «чік-чі-
рікають» у листі магнолії через дорогу. Потім чоловік знову
заговорив:

— Це містер Лейсі? Ох, це Мейзер вас турбує. Стосов-
но тієї справи, про яку ми розмовляли з вами увечері — не-
зважаючи на труднощі, я все-таки зможу все владнати, —
і він трохи підвищив свій голос, нібито на другому кінці лі-
нії його ніяк не могли почути. — Це син Джеймса Мейзера,
кажу ж вам... Стосовно тієї невеличкої справи, яку ми обго-
ворювали цього вечора...

Волосся Вероніки

це представлено в пістрявій суміші облич та голосів, що коливаються під тужливі африканські ритми танцювального оркестру Дауера.

Від шістнадцятирічного Отіса Ормонда, якому до університету залишається ще два навчальних роки в Хілл-коледжі, до Д. Ріса Стоддарда, над письмовим столом котрого велично висить диплом юридичного факультету Гарварда; від маленької Маделейн Хог, яка ніяк не звикне до високої зачіски, до Бессі Макрей, яка надто довго, більше, аніж десять років, була душею компанії — у цій мішанині не лише центр дії; лише звідси люди здатні зрозуміти неспотворену сцену.

Оркестр чванливо обриває музику на високій ноті. Пари обмінюються штучно безтурботними усмішками, жартівливо повторюючи «ла-де-да-да дум-дум», і над аплодисментами зривається дзенькіт дівочих голосів.

Декілька кавалерів, антракт яких застиг у той самий момент, коли вони намагалися розбити якусь парочку, розчаровано повертаються на свої місця вздовж стін: ці літні танцювальні вечори не такі буйні, як різдвяні бали, тут хмеліють помірковано, набираючись приємного тепла й задоволення, тут і одружені молоді пари піднімаються й кружляють у старовинних вальсах чи незграбних фокстротах під толерантні усмішки їхніх молодших братів та сестер.

Воррен Макінтайр, котрий недбало ставився до навчання в Ельському університеті, опинився поміж цих нещасливих кавалерів. Він знайшов в кишені пальта сигарету й вийшов на широку, напівтемну веранду, де парочки, розсіявшись по столиках, наповнили освітлену ліхтарями ніч смутними словами й туманними смішками. Він кивнув — тут і там, людям, які ще щось помічали, і коли проходив повз наступну пару, у пам'яті його спливали напівзабуті уривки спогадів, бо містечко було невеликим, і кожен знав про чиєсь минуле. Ось це, наприклад — Джим Стрейн та Етель Деморест, які вже три роки неофіційно заручені. Кожен знав, що коли Джимові вдасться протриматися на якійсь роботі більше, ніж два місяці, Етель вийде за нього заміж. Однак якими нудними були їхні обличчя і як стомлено

Етель вдивлялася на Джима, так, ніби вона роздумувала над тим, навіщо лоза її прив'язаності оповила таку хитку від вітру тополю.

Воррену було дев'ятнадцять, і він із презирством ставився до своїх друзів, яким не довелося вчитися на Сході. Та як і більшість хлопців, він надзвичайно пишався своїми землячками, коли був поза межами міста. Це була Женев'єва Ормонд, яка регулярно відвідувала танці, приватні вечірки й футбольні ігри в Принстоні, Єлі, Вільямсі та Корнелі; це була кароока Роберта Діллон, яка серед своїх ровесників була відомою не менш ніж Хайрам Джонсон чи Тай Коб; і, звісно, це — Марджері Харві, яка, окрім милого личка й різкого, хитромудрого язика була ще відомою й тим, що на останньому балі в Нью-Гейвені зробила гімнастичне колесо на руках п'ять разів підряд.

Воррен, що виростав із Марджері на одній вулиці, був довго в неї закоханий. Деколи йому здавалося, що вона відповідає взаємністю на його залицяння — слабкою вдячністю, проте вона перевірила свої почуття давнім методом й суворо заявила, що він їй не підходить. Її перевірка полягала в тому, що коли його не було поруч, вона таємно фліртувала з іншими хлопцями. Воррена це бентежило, бо коли Марджері кудись виїжджала на кілька днів влітку, а потім поверталася, то після перших двох-трьох днів її приїзду він міг розгледіти купу листів, що валялися на столику в холі списані чоловічим почерком й адресовані їй. Гірше того, протягом всього серпня в неї гостювала її кузина Вероніка з О-Клера, і побачитися з Марджері наодинці було неможливо. Потрібно завжди було крутитися навколо й підшукувати когось, хто б міг пригланути за Веронікою. Серпень закінчувався, і ця справа ставала все складнішою та складнішою.

Хоч Воррен і обожнював Марджері, він все-таки зізнався, що її кузина нуднувата. Вона була красивою брюнеткою з яскравим кольором обличчя, проте на вечірках вона не веселилася. Кожного суботнього вечора, на прохання Марджері, його важким обов'язком був довгий танець із Веронікою, який, окрім суму, не дарував нічого.

— Воррене, — ніжний голос підкрався до його думок.

Він обернувся й побачив Марджері, як завжди веселу, із рум'янцем на щоках. Вона поклала руку на його плече, і яскраве сяйво непомітно заповнило його.

— Воррене, — прошепотіла вона, — зроби дещо для мене: потанцюй із Веронікою. Вона вже на годину застрягла з цим малюком Отисом Ормондом.

Сяйво для Уоренна зникло.

— Що ж... гаразд, — погодився він неохоче.

— Ти ж не заперечуєш? А я тим часом підшукаю того, хто б зміг тебе замінити.

— Тоді я згоден.

Марджері всміхнулася — ця посмішка була більше, ніж виявом звичайної вдячності.

— Ти просто ангел, не знаю, як і віддячити тобі.

Ангел із зітханням оглянув веранду, проте Вероніки й Отіса тут не було. Він попрямував назад до зали, і там, перед дамською кімнатою, він побачив Отіса, у центрі юнаків, котрі корчилися від сміху. Отіс розмахував шматком деревини, якого десь підібрав, і багатослівно про щось оповідав.

— Вона пішла, аби поправити собі зачіску, — проголосив він дико. — Я знову чекаю, аби танцювати з нею ще одну годину поспіль.

Вони вибухали реготом.

— Чому б комусь із вас не перервати це коло? — обурено викрикнув Отіс. — Їй теж необхідна різноманітність.

— Чому ж, Отісе, — мовив приятель, — ти вже майже звик до неї.

— Навіщо тобі ця штука, Отісе? — запитав Воррен, всміхаючись.

— Це? Ти про дошку? Це ломака. Коли вона виходитиме звідти, я вдарю її по голові й запхну назад.

Воррен вигукнув із радістю й впав на крісло.

— Не сумуй, Отісе, — врешті виразно мовив він. — Я обіру це коло сьогодні.

Отіс вдавав вигляд, що зараз зомліє, і вручив ломаку Воррену.

— Якщо знадобиться, старигане, — сказав він хрипкувато.

Немає значення, наскільки прекрасною й розумною є дівчина, та коли її часто не запрошують на танець, вона — нещасна. Можливо, хлопці надають їй перевагу перед лискучими метеликами, з якими вони перетанцювали за вечір сотню разів, та молодь епохи джазу пристрасна й невгамовна, тож протанцювати більше одного фокстроту з однією дівчиною було для них неприємно, ба навіть, огидно. Коли ж танцювати приходиться декілька танців, дівчина може запевнитися, що як тільки кавалера позбавлять від неї, він зробить усе можливе, аби ніколи більш не наступати на її незграбні ступні.

Воррен протанцював із Веронікою весь наступний танець, і нарешті, завдяки перерві, провів її до столика на веранді. З хвилину вони помовчали. Вона не надто чарівно орудувала віялом.

— У вас тут спекотніше, аніж в О-Клері, — сказала вона. Воррен, подавивши зітхання, кивнув. Можливо, так і було, та йому було байдуже. Він бездіяльно думав, чи то вона була жажливим співрозмовником через те, що їй бракувало кавалерів, чи їй бракувало кавалерів через те, що вона була жажливим співрозмовником.

— Ти будеш тут трохи довше?— запитав він й одразу ж почервонів. Вона могла здогадатися, чому він запитав її про це.

— Ще тиждень, — відповіла вона й глянула на нього так, нібито готуючись впіймати кожне наступне його запитання.

Воррен заметушився. Потім із раптовим поривом милосердя вирішив випробувати на ній свій улюблений метод. Він повернувся й подивився прямо в її очі.

— У тебе — надзвичайно чутливі губи, — тихо почав він.

Ці слова він деколи виголошував дівчатам на балах у коледжі, особливо коли вони розмовляли в такій напівтемряві. Вероніка несподівано підстрибнула. Вона непристойно порожевіла й ледь не впустила своє віяло. Ще ніхто не говорив їй таких слів.

— Нахаба! — слово вилетіло після того, як вона усвідомила це й одразу ж прикусила губу. Вже надто пізно удавати,

нібито їй смішно, вирішила вона й подарувала Воррену сором'язливу усмішку.

Воррен розізлився. Хоча він і звик, що цей метод сприймається легковажно, йому зазвичай відповідали сміхом або ж чутливими жартиками. Він ненавидів, коли його називали нахабою, хіба що несерйозно. Його милосердний імпульс зник, і він змінив тему розмови.

— Джим Стрейн та Етель Деморест, як завжди, не танцюють, — прокоментував він.

Для Вероніки розмова стала більш комфортною, проте коли Воррен змінив тему, вона відчула не лише полегшення, а й розчарування. Чоловіки їй ніколи не говорили про те, що в неї чутливі губи, та вона знала, що вони говорять про це іншим дівчатам.

— Ох, дійсно, — мовила вона, всміхнувшись. — Я чула, вони женихаються роками й усе ніяк не одружаться, бо й копійки за душею не мають. Хіба не жалюгідно?

Неприятнь Воррена зростала. Джим Стрейн був близьким другом його брата, і в будь-якому разі він вважав, що насміхатися над людьми, які не мають грошей — підло. Проте Вероніка зовсім не думала про те, аби глузувати над кимось. Вона просто розгубилася.

II

Коли Марджері й Вероніка повернулися додому вже о пів на першу, то побажали солодких снів одна одній й розійшлися по кімнатах. Хоч вони й були кузинами, проте щирості між ними не існувало. Правду кажучи, у Марджері взагалі не було подруг, вона вважала, що всі дівчата — дурні. Вероніка ж, навпаки, ще на початку свого візиту, влаштованого батьками двох дівчат, прагнула до відкритих бесід, приправлених хихиканням і слізьми, що, як на неї, було обов'язковим атрибутом дівочої дружби. Проте Марджері зустрічала її пориви холоднокровно; вона відчувала ту саму складність у розмові з нею, нібито говорила з чоловіками. Марджері ніколи не хихикала, нічого не боялася, рідко соромилася й взагалі не була наділена жодною з якостей, які для дівчат, на думку Вероніки, є цінними й святими.

Чистивши зуби перед сном, Вероніка вже всоте задумувалася над тим, чому тоді, коли вона не вдома, до неї не проявляють жодної уваги. І хоч сім'я її була найзаможнішою в О-Клері, хоч її мама влаштовувала зустріч за зустріччю, перед кожним балом давала для друзів доньки невеличкі обіди й купила їй автомобіль, Вероніка не задумувалася над тим, що це все сприяє її популярності. Як і більшість дівчат, вона виростала на теплому молоці, виготовленому Анною Феллоуз Джонстон, і романах, в яких героїню любили за загадкову жіночність, яка згадувалася, проте ніколи так прямо не проявлялася.

Вероніка відчула біль через те, що тут вона не досить популярна. Вона не знала, що завдяки вказівкам Марджері так і залишилася б танцювати з одним кавалером весь вечір; однак вона знала, що навіть в О-Клейрі за іншими, біднішими дівчатами, не такими вже й гарними, однаково ведеться полювання. Вона пояснювала це тим, що вони не витончені й неперепірливі. Й оскільки мама запевнила її, що інші дівчата знецінюють себе й що чоловіки дійсно поважають таких дівчат, як Вероніка, то це зовсім її не хвилювало.

Вона вимкнула світло у ванній кімнаті й раптом вирішила піти й поговорити з тіткою Жозефіною, у кімнаті котрої воно ще горіло. Її легка хода безшумно протягла Вероніку вниз по встеленому килимом коридору, та, почувши голоси всередині, вона зупинилася біля напіввідкритих дверей. Раптом вона вловила своє ім'я й зовсім не мала наміру підслуховувати, трішки забарилася — і тут потік розмови фрагментарно долинув до неї, пронизуючи її свідомість так гостро й болісно, неначе голкою.

— Вона абсолютно безнадійна! — це був голос Марджері. — О, я знаю, що ти збираєшся сказати! Як багато людей говорили про те, наскільки прекрасною й милою вона є, як вона готує! І що з цього? Їй тут сумно. Чоловікам вона не подобається.

— Хіба коротка мить популярності щось означає?

Місіс Гарві говорила злісно.

— Це — все, коли тобі вісімнадцять, — експресивно говорила Марджері. — Я зробила все, що в моїх силах. Я була ввічливою і змушувала чоловіків танцювати з нею, проте вони просто не хотіли мати справу з занудою. Коли я думаю

про те, навіщо цій нікчемі такий колір обличчя, і про те, як би Марті Кері він став при нагоді, то... господи!

— Сьогодні не в моді ввічливість, — своїм тоном місіс Гарві натякала, що не збирається розуміти сучасні погляди. Коли вона була дівчиною, усі юні леді, що належали до заможних родин, проводили славетні часи.

— Так ось, — сказала Марджері, — жодна дівчина не дозволить собі вічно няньчитися з недолугою кузиною, тому що сьогодні кожна дівчина думає про себе. Я спробувала підкинути їй декілька ідейок щодо одягу й всяких прикрас, і вона, розізлившись, якимось дивно на мене глянула. Вона достатньо чутлива й розуміє, що успіхи в неї невеликі, та можу посперечатися, що вона перевищує себе, думаючи, що вона така моральна, а я надто легковажна й непостійна, тому прийду до поганого кінця. Усі непопулярні дівчата так думають. Заздрісниці! Сара Хопкінс називає Женевьєву, Роберту та мене колекціонерками. Зуб даю, вона б пожертвувала десятима роками життя та європейською освітою, аби стати ось такою колекціонеркою, аби мати трьох чи чотирьох кавалерів й аби на танцях її відбивали на кожному кроці.

— Та все-таки мені здається, — втомлено перервала місіс Гарві, — ти повинна якимось допомогти Вероніці. Я знаю, що вона недостатньо жвава.

Марджері простогнала.

— Жвава! Горе Господне! Я ніколи не чула, аби вона говорила хлопцям щось інше, окрім того, що в нас тут спекотно, що зал переповнений людьми, або що вона наступного року їде навчатися до Нью-Йорка. Хоча інколи вона запитує, якої марки автомобіль у її співрозмовника та повідомляє, який — у неї. Як цікаво!

І тут наступила коротка мовчанка, і потім місіс Харві порушила її, повторюючи:

— Усе, що я знаю, це те, що інші дівчата — не такі вже привабливі й милі — отримують достатньо уваги від кавалерів. Марта Кері, наприклад, пухка й криклива, мати її взагалі вульгарна особа. Роберта Діллон так зсохлася цього року, ніби вийшла з Арізонської пустелі, де їй і місце. Вона з цими танцями вгонить себе в могилу.

— Але, мамо... — запротестувала нетерпляче Марджері, — Марта — весела, жадливо дотепна, а як вміє себе подати! Роберта — божественна танцівниця. За нею кавалери віками ходять.

Місіс Гарві позіхнула.

— Я думаю, що це все через ту божевільну індійську кров, що тече в її жилах, — продовжила Марджері. — Може, це повернення до прообразу. Індійські жінки завжди сиділи в колі та мовчали.

— Йди спати, жалюгідне дівчисько, — засміялася місіс Гарві. — Краще б я не говорила тобі про ту індійську кров, не знала, що ти так довго про це пам'ятатимеш. І взагалі, більшість твоїх висновків є надзвичайно дурною, — закінчила вона сонно.

Потім запала наступна мовчанка, допоки Марджері вирішувала, чи переконування її матері варте якихось зусиль. Людей за сорок так важко в чомусь переконати. У вісімнадцять наші переконання подібні до вершин, з яких ми споглядаємо світ; у сорок п'ять — це печери, в яких ми ховаємося.

Прийшовши до такого висновку, Марджері побажала матері солодких снів. Коли вона виходила, у коридорі було пусто.

III

Наступного ранку, коли Марджері пізно сіла снідати, у кімнату ввійшла Вероніка, сухо привітавшись. Вона сіла навпроти, пильно глянувши на Марджері, кінчиком язика зволожила губи.

— Що таке? — запитала, радше здивовано, Марджері.

Вероніка зробила паузу перед тим, як кинути свою гранату.

— Минулої ночі я чула, що ти говорила про мене своїй мамі.

Марджері скам'яніла, проте видала своє здивування лише слабким рум'янцем, бо коли почала говорити, голос її був твердим.

— І де ти була?

— У коридорі. Спочатку я не збиралася щось підслухувати.

Мимовільно змірявши Вероніку поглядом презирства, Марджері опустила очі й почала розгортати шматочок печива на кінці пальця, і, здавалося, повністю заглибилася у це заняття.

— Гадаю, мені краще повернутися в О-Клер — якщо я так надокучила вам, — у Вероніки затремтіла нижня губа й вона продовжила на високих нотках: — Я намагалася догодити всім, і... і спочатку мною знехтували, а потім — образили. До жодного зі своїх гостей я так не ставилася.

Марджері мовчала.

— Проте я заважаю, це зрозуміло. Я для тебе тягар. Твоїм друзям я не подобаюся, — вона змовкла, та потім згадала ще одну зі своїх образ. — Звісно, минулого тижня, коли ти намагалася натякнути, що сукня мені не підходить, я розізлилася. Думаєш, я не вмю одягатися?

— Так, — буркнула Марджері ледь чутно.

— Що?

— Я нічого не натякала, — лаконічно мовила Марджері. — Я сказала, наскільки добре я пам'ятаю, що краще одягнути тричі красиву сукню, аніж чергувати її з двома жакливами.

— Думаєш, це мило з твого боку?

— Я й не намагалася бути милою, — потім, помовчавши, додала: — Коли ти збираєшся їхати?

У Вероніки різко перехопило дихання.

— Ох, — вона ледь не закричала.

Марджері здивовано глянула на неї.

— Ти ж сказала, що їдеш.

— Так, проте...

— Ох, так ти ж блефуєш!

Вони на хвилю витріщились одна на одну через сніданковий стіл. Перед очима Вероніки постала туманна пелена, коли Марджері жорстоко дивилася на неї — такий погляд вона використовувала, коли захмелілі студенти намагалися фліртувати з нею.

— Що ж. Так ти блефуєш, — повторила Марджері так, ніби нічого іншого й не очікувала.

Вероніка підтвердила це, розплакавшись. Очі Марджері наповнилися нудьгою.

— Ти — моя сестра, — ридала Вероніка. — Я — твій гі-і-і-сть. Я мала пробути в тебе місяць, і, якщо я повернуся додому, мама здивується і запитає...

Марджері почекала, поки душ із перерваних слів не переросте в ледь помітне схлипування.

— Я віддам тобі мої кишенькові гроші за місяць, — холодно сказала вона, — і ти зможеш провести останній тиждень там, де тобі захочеться. Тут неподалік є непоганий готель...

Схлипування Вероніки переросло в трагічний плач, і, піднявшись, вона швидко вибігла з кімнати.

Через годину, коли Марджері цілковито поринула з головою в складання такого легкого, ухиленого від зобов'язань, ледь вловимого листа, що притаманне лише дівочому стилю, у бібліотеку вбігла Вероніка — очі її почервоніли, проте вона намагалася бути спокійною. Вона не подивилася на Марджері, взяла з полицки першу-ліпшу книжку й сіла за стіл, вдаючи, що читає. Марджері, здавалося, поринула у свій лист й продовжувала писати. Коли годинник пробив дванадцяту, Вероніка з тріском закрила свою книжку.

— Гадаю, мені слід купити квіток на потяг.

Зовсім не так вона уявляла собі початок цієї розмови, коли робила репетицію нагорі, у себе в кімнаті, оскільки ж Марджері не дотримувалася відведеної для неї ролі — не благала її схаменутися, то кращої фрази годі було й вигадати.

— Зачекай хвилю, поки я допишу листа, — сказала Марджері, не змигнувши оком. — Я хочу надіслати його разом із наступною поштою.

Ще кілька хвилин вона заклопотано скрипіла олівцем, потім повернулася, спокійно видихнула й у подиху розлилося «тепер до ваших послуг». І знову Вероніці довелося починати.

— Ти хочеш, аби я поїхала?

— Ну, — сказала Марджері, роздумуючи, — припускаю, якщо тут тобі не весело, то тобі дійсно краще поїхати. Немає сенсу бути нещасною.

— А ти не знаєш, що маленьке добро...

— О, заради Бога, не цитуй «Маленьких жінок»!— нетерпляче перервала Марджері. — Вони давно вийшли з моди.

— Ти впевнена?

— Святі небеса, так! Яка сучасна дівчина буде жити так, як ці безглузді дурепи?

— Вони були прикладом для наших матерів. Марджері зареготала. — Якби ж то, але — ні! Наші матері були хорошими, як на свій лад, та вони мало знають про проблеми своїх доньок.

Вероніка збунтувалася.

— Будь ласка, не говори так про мою матір.

Марджері всміхнулася.

— Здається, я її не згадувала.

Вероніка відчула, що її відволікають.

— Ти гадаєш, що ставилася до мене добре?

— Я зробила все, що могла. З тебе важко щось зліпити.

У Вероніки напухли повіки.

— А ти — зла, егоїстична і зовсім не жіночна.

— Ох, святий боже, — зневірено вигукнула Марджері. — Ти божевільна! Такі дівичі, як ти, перш за все винні в таких нудних безбарвних шлюбах, у тому, що недбала безталанність приховується за показною жіночністю. Уявляю, як відчуває себе чоловік, закохавшись у жмуток яскравих суконь, наділяючи його всіма можливими ідеальними рисами, допоки не зрозуміє, що одружився зі слабкою, тужливою, боязкою масою манірності.

Губи Вероніки навіть розкрилися від нестями.

— Жіночна жінка! — продовжувала Марджері. — Уся її молодість змарнована на плаксиве клеймування таких дівчат, як я, котрі, між іншим, прекрасно проводять час. Чим більше наповнювалася захватом своєї оповіді Марджері, тим ширше опускалася щелепа Вероніки.

— Ще існує виправдання для нарікання огидних дівчат. Якби я була безнадійно огидною, то ніколи б не пробачила батькам, що впустили мене в цей світ. Та у твоєму житті відсутні фізичні недоліки, — Марджері пристукнула маленьким кулаком. — Якщо ти очікуєш, що я буду нарікати разом із тобою, то будеш розчарована. Йди, або ж залишайся, це твоя справа, — вона забрала свої листи й вийшла з кімнати.

Вероніка не з'явилася на обід, поскаржившись на головний біль. У них був запланований денний спектакль, проте головний біль не проходив, і Марджері довелося вибачитися перед не дуже засмученим кавалером. Проте, коли вона пізно повернулася додому, то застала Вероніку у своїй кімнаті з дивно налаштованим виразом обличчя.

— Я вирішила, — почала Вероніка без жодних вступів, — що ти, можливо, і маєш рацію, а, можливо, і ні. Проте, якщо ти мені поясниш чому... чому твоїм друзям зі мною не цікаво, я спробую зробити все, як ти скажеш.

Марджері розпускала волосся перед дзеркалом.

— Ти серйозно?

— Так.

— І без зайвих слів? Ти робитимеш усе, що я скажу?

— Що ж, я...

— Жодних слів. Ти робитимеш усе, що я скажу?

— У межах розумного.

— Жодних меж! У твоєму випадку, місця для розуму не залишилося.

— І ти хочеш змусити... порадити мені...

— Так, усе, що завгодно. Якщо я скажу тобі брати уроки боксу, ти будеш їх брати. Напиши листа додому й скажи матері, що ти залишаєшся ще на два тижні.

— Якщо ти поясниш мені...

— Гаразд... зараз я наведу тобі кілька прикладів. По-перше, ти тримаєшся скуто. Чому? Тому що ти ніколи не впевнена у своїй зовнішності. Коли знаєш, що добре виглядаєш і гарно одягнена, то можеш забути про скутість. А в цьому — секрет чарівності. Чим вільніше ти себе відчуваєш, тим більше ти приваблива.

— Хіба тобі не подобається мій зовнішній вигляд?

— Ні; наприклад, ти ніколи не стежиш за своїми бровами. Вони — чорні й блискучі, проте ти ніколи їх не пригладжуєш, тому вони тебе псують. Між іншим, вони б могли тебе прикрашати, якби ти присвятила їм хоч долю свого часу, що присвячуєш дурничкам. Пригладжуй їх так, аби вони лежали рівно.

У здивуванні Вероніка підняла брови.

— Невже чоловіки помічають брови?

— Авжеж, несвідомо. І коли повернешся додому, займи-ся своїми зубами. Вони в тебе трішки нерівні, це майже непомітно, та все ж...

— Я думала, — перервала збентежено Вероніка, — що ти зневажаєш такі маленькі жіночні дрібнички.

— Я ненавиджу жіночні дрібнички, — відповіла Марджері. — Та дівчина має бути уважною до деталей, якщо це стосується зовнішності. Якщо дівчина виглядає на мільйон, то може говорити про Росію, пінг-понг чи Лігу націй — їй пробачать усе.

— Що ще?

— Ох, я тільки починаю. Твої танці...

— Я хіба погано танцюю?

— Ти не танцюєш. Ти лежиш на чоловікові. Так, саме так... ледь не падаєш на нього. Я помітила це, коли ми вчора танцювали разом. І ти майже не рухаєшся, стоїш прямо замість того, щоб трішки вигнутися. Мабуть, якась зі старих дів, що вічно стоять біля стін, якось сказала тобі, що в тебе — ідеальна постава. Та так танцюють лише невисокі дівчата, у всіх інших випадках партнеру незручно, а він — один, якому ти маєш догодити.

— Продовжуй, — у Вероніки голова йшла обертом.

— Що ж, навчися фліртувати й із непримітними кавалерами. Твій вічно ображений вигляд відкидає усіх кавалерів, не рахуючи вже найбільш популярних. На танцях мене хапають на кожному кроці, і знаєш хто, Вероніко? Ці ж непримітні кавалери. Ними не можна нехтувати. Вони — більша частина будь-якої компанії. Аби навчитися підтримувати розмову, немає нікого кращого за зелених пташок, які від сором'язливості втрачають дар мовлення. Аби навчитися танцювати, немає кращих юнаків, аніж незграби. Якщо зможеш їх вислуховувати, та ще й виглядати при цьому вдячною, то перестрибнеш хоч із танком через колючий дріт величиною до неба.

Вероніка важко зітхнула, та Марджері ще не завершила своєї промови.

— Якщо на танцях зможеш задовольнити, скажемо, трьох із групи непомітних кавалерів своїм танцем, якщо ти розмовлятимеш з ними так, що вони забудуть про те, що «застрягли» з тобою, то це вже досягнення. Вони повернуть-

ся наступного разу, і поступово багато з категорії непримітних хлопчиків захоче потанцювати з такою, як ти. Тоді привабливі чоловіки побачать, що для них не існує небезпеки «бути втягненим у щось» — і вони теж захочуть потанцювати з тобою.

— Так... — в'яло погодилася Вероніка. — Здається, я починаю розуміти.

— І, підсумовуючи... — завершувала Марджері, — вміння тримати себе й харизма — придуть самі собою. Одного ранку ти прокинешся, знаючи, що ти приваблива, і чоловіки знатимуть це теж.

Вероніка піднялася.

— Дякую тобі... просто зі мною ще ніхто так не говорив, і я ніяк не прийду до тями.

Марджері не відповіла, вона меланхолійно розглядала своє зображення в дзеркалі.

— Як добре, що ти вирішила допомогти мені, — продовжувала Вероніка.

Марджері продовжувала мовчати, і Вероніка подумала, що перебільшила зі своєю вдячністю.

— Я знаю, ти ненавидиш сентиментальність, — тихо мовила вона.

Марджері швидко повернулася до неї.

— Ох, не про це я думала. Я міркувала над тим, чи не краще б тобі відрізати волосся?

Вероніка безсило звалилася на ліжко.

IV

Наступної середи в замському клубі планувався обід, а після нього — танці. Коли гостей запросили до столу, Вероніка, знайшовши свою картку, трохи роздратовалася. Хоч і з правого боку від неї посадили Д. Ріса Стоддарда, найбажанішого та найцікавішого з тутешніх кавалерів, з лівого, що було важливіше, — всього лише Чарлі Полсона. Чарлі не вистачало зросту, краси й проникливості, та у своєму новому обліку Вероніка вирішила, що його найбільшою перевагою є те, що йому ще не доводилося годинами танцювати з нею. Та дратівливість і зовсім зникла, коли віднесли останні

супові тарілки й на допомогу прийшли унікальні настанови Марджері. Проквотнувши свою пиху, вона повернулася до Чарлі Полсона й пірнула в розмову.

— Як гадаєте, містере Полсоне, мені слід відрізати своє волосся?

Чарлі здивовано глипнув на неї.

— Чому ви запитуєте?

— Тому що я якраз роздумую над цим. Це найвірніший та найлегший спосіб, аби повернути увагу.

Чарлі вдоволено посміхнувся. Він зовсім не знав, що її фрази — ретельно допрацьовані. Він відповів, що майже зовсім не знає про відрізане волосся. Та Вероніка була тут, аби йому розповісти.

— Бачите, я б хотіла стати фатальною жінкою, — проголосила вона байдужим тоном і продовжила просвітлювати його про те, що коротке волосся — необхідна передумова для таких змін. Вона також додала, що хотіла запитати його поради, бо чула, що він надзвичайно критичний до дівчат. Чарлі, який розбирався в жіночій психології так, як у духовних постулатах буддизму, її слова здалися дещо улесливими.

— Тож я вирішила, — вона продовжувала, а голос її поступово зростає, — що наступного тижня насамперед йду в перукарню готелю «Сев'є», сідаю в перше-ліпше крісло й наказую підстригти волосся, — вона затнулася, помітивши, що люди навколо неї припинили свої балачки й тепер слухали її; та вона згадала уроки Марджері й, переборовши сором'язливість, тепер донесла свою промову до широкого загалу: — Плата за вхід, звісно, обов'язкова, та тим, хто прийде мене підтримати, я видам пропуски.

Навколо брижами розлився схвальний сміх, і під його шум Д. Ріс Стоддарт спритно прихилився до Вероніки й прошепотів їй на вухо: «Візьму коробку таких пропусків».

Вона перехопила його погляд й посміхнулася так, ніби він сказав щось навдивовижу казкове.

— Ви так вірите в підстрижене волосся? — знову напівтоном запитав Д. Ріс.

— Я думаю, що воно виступає проти правил, — серйозно запевнила Вероніка. — Та нічого не вдієш: доводиться або тішити людей, або годувати, або ж їх шокувати, — Вероніка запозичила цей вираз від Оскара Уайльда. Чолові-

ки засміялися, жінки кинули на неї швидкий, напружений погляд. Та Вероніка, ніби й не сказавши нічого дотепного, за секунду знову повернулася до Чарлі й довірливо прошепотіла йому на вухо:

— Я б хотіла дізнатися, якої ви думки про деяких людей. Я маю на увазі те, що ви добрий знавець людського характеру.

Чарлі схвильовано затріпотів і відплатив їй витонченим компліментом, перекинувши їй склянку з водою.

Через дві години у Воррена Макінтайра, що пасивно стояв у натопті кавалерів, розсіяно розглядав танцюристів й роздумував над тим, із ким зникла Марджері, поступово склалося враження, яке зовсім не стосувалося предмету його думок, — враження, що Вероніку, кухню Марджері, уже кілька разів перехоплювали в танці за останні п'ять хвилин. Він закрив свої очі, відкрив їх і глянув ще раз. Ще декілька секунд тому вона танцювала з якимось дебютантом, та це можна було легко пояснити: новачок ще добре її не знав. Та зараз вона вже танцювала з іншим, а Чарлі Полсон із рішучим захопленням направлявся до неї. Диво! Чарлі рідко коли вдавалося змінити за вечір більше, ніж трьох леді. Та Ворренн просто не повірив своїм очам, коли Чарлі нарешті перехопив Вероніку, а звільненим партнером виявився ніхто інший, як Д. Ріс Стоддарт. Та Д. Ріс, здавалося, був не надто вдоволений волею. Наступного разу, коли Вероніка танцювала поблизу нього, він приглянувся до неї. Так, вона гарна, безумовно гарна; і сьогодні її лице дійсно виражало наснагу. Вона мала такий вигляд, який жодній жінці, навіть наймайстернішій актрисі, не вдасться успішно зімітувати — вона веселилася, як востаннє. Йому сподобалася її зачіска, він роздумував, чи це брильянтин робить її волосся таким блискучим? І ця сукня, що так їй личила, а вишневий колір вигідно підкреслював її очі, обрамлений густими віями, і теплий рум'янець на щоках. Він згадав, що ще до того, як вона приїхала, він вважав її красунею, допоки не усвідомив її занудства. Шкода, що вона така нудна, немає нічого гіршого від марудної дівчини; хоч і красуня, це вже точно.

Його думки вихором перевернулися до Марджері. Вона зникла знову — не в перший і не в останній раз. Коли вона повернеться, він запитає її, де вона була, тоді вона категорично

відповідь, що це не його справа. Як шкода, що вона так у ньому впевнена! Вона впивається знанням, що жодна інша дівчина не зацікавить його, окрім неї; вона ігнорує той факт, що він може закохатися в Женевьєву чи Роберту.

Воррен зітхнув. Шлях до серця Марджері був звивистіший від будь-якого лабіриту. Він подивився навколо. Вероніка знову танцювала з новачком. Майже несвідомо Воррен віддалився від натовпу кавалерів й направився було до Вероніки, проте засумнівався. Він запевнив себе, що ним керує співчутливість. Знову рушив до Вероніки — і зіткнувся з Д. Рісом Стоддардом.

— Вибачаюся, — мовив Воррен.

Та Д. Ріс не зупинився, аби прийняти вибачення. Він знову перехопив від новачка Вероніку.

О першій годині ночі, у коридорі, Марджері, уже тримаючи руку на вимикачі, востаннє повернулася, аби глянути на безтямно щасливу Вероніку.

— І як, це допомогло?

— Ох, Марджері, так! — скрикнула Вероніка.

— Я бачила, ти веселилася, ніби востаннє.

— Так! Єдиним недоліком було лише те, що до півночі я витратила всі словесні запаси. Довелося повторювати одне й те саме, правда, різним кавалерам. Сподіваюся, вони не обмінюватимуться враженнями.

— Чоловіки не мають такої звички, — сказала Марджері, позіхнувши, — а якщо б вже й зайшла про тебе мова, вони подумують, що ти ще та інтриганка. Вона вимкнула світло. Ступивши на сходинку, Вероніка з полегшенням ухопилася за балюстраду. Вперше в житті вона натанцювалася до втоми.

— Як бачиш, — сказала Марджері на верхній сходинці, — один чоловік бачить, що інший перехоплює дівчину й думає собі, що в ній, мабуть, є якась цікавинка. Що ж, завтра ми вигидаємо ще щось. Добраніч.

— Солодких снів.

Розпускаючи волосся, Вероніка пригадала всі моменти вечора. Вона з точністю дотримувалася настанов Марджері. Навіть коли Чарлі Полсон перехопив її восьмого разу, вона продовжувала вдавати радість і зуміла показати йому, як їй подобається така увага. Вона нікому не говорила про пого-

ду в О-Клері, автомобілі чи свою школу, а суворо не зізала з однієї теми — ви, я, ми з вами.

Та перед тим, як заснути, бунтарська думка сонно прокралася до її свідомості — зрештою, це все зробила вона. Марджері, звісно, настановляла її в розмовах, проте сама Марджері ці розмови почерпнула з книг. І червону сукню обрала вона сама, хоч і не дуже високо цінувала її, допоки Марджері не дістала її зі скрині, вона сама вимовляла ті фрази, це були її губи та її усмішка, це її власні ноги танцювали. Марджері — хороша... проте пихата... Який прекрасний вечір... І всі такі прекрасні... особливо Воррен... Воррен... Воррен... Як його там звати... Воррен...

І її здолав сон.

V

Наступний тиждень для Вероніки був відкриттям. З відчуттям того, що люди дійсно насолоджуються її виглядом, дійсно її слухають, прийшло відчуття самовпевненості. Звісно, на початку вона припустилася деяких помилок. Наприклад, дівчина зовсім не знала, що Дрейкот Дейо готується прийняти сан священника; вона не усвідомлювала, що він запросив її на танець, бо вважав Вероніку тихою, цнотливою дівчиною. Якби ж вона це зрозуміла, то не зустріла б його зі словами: «Вітаю вас, вбивце юних сердець», не стала б потім годувати історією про ванну: «Влітку я докладаю значної сили, аби вправитися зі своїм волоссям; воно таке густе, тож спочатку я роблю зачіску, пудрю обличчя й одягаю капелюха; уже потім я приймаю ванну й, нарешті, одягаюся. Як гадаєш, непогано продумано?»

Хоча Дрейкот зараз і роздумував над питанням хрещення шляхом занурення й міг би вловити тут якийсь зв'язок, доводиться зізнатися, що він не побачив тут нічого спільного. Він вважав, що розмови про жіноче купання — гріховні, і прочитав Вероніці лекцію про падіння сучасних моральних підвалин.

Якщо не зважати на цю незначну поразку, на рахунок Вероніки переважали численні перемоги. Малюк Отіс Ормонд докладав зусиль, аби відмовитися від подорожі на Схід,

і тепер всюди супроводжував Вероніку зі щиросердно соба-
чою відданістю на потіху його друзям і на злість Д. Ріса Стод-
дарда, візити котрого він не раз занастив своїми ніжними
до огиди поглядами, якими поїдав Вероніку. Малюк навіть
розповів їй історію про ломаку й дамську кімнату, аби до-
вести їй те, як жахливо він в ній помилявся і як кожен її
спочатку засуджував. Вероніка лише розсміялася над цією
витівкою, проте серце в неї забилося частіше.

Із всіх її історій найбільшою популярністю й схвален-
ням користувалася розповідь про відрізане волосся.

— Ох, Вероніко, а коли ви обріжете волосся?

— Швидше за все, післязавтра, — сміялася вона у від-
повідь. Прийдете подивитися? Я розраховую на вас, ви це
знаєте.

— Чи приїдемо? Ще б пак! Тільки поквартесь!

І Вероніка, наміри якої були чистої води вигадкою, зно-
ву хихикала у відповідь.

— Незабаром. Ви будете здивовані.

Та, мабуть, найбільший тріумф ознаменував сірий ав-
томобіль цього гіперкритика Воррена Макінтайра, що віч-
но стояв біля будинку Харві. Коли Воррен вперше попросив
покликати не Марджері, а Вероніку, прислуга й вухам своїм
не повірила, а вже через тиждень вона розповіла кухарці,
що міс Вероніка відбила першого кавалера міс Марджері.

Так воно й було. Можливо, усе почалося з того, що Вор-
рен хотів викликати в Марджері ревності; можливо, у словах
Вероніки він відчув такі знайомі й ледь вловимі відголоси
думок Марджері; а, можливо, свою роль відіграло як перше,
так і друге, та дійсно, була ще між ними якась щира сим-
патія. Та в будь-якому разі, колективне мислення молодшо-
го покоління вже через тиждень прийшло до висновку, що
найщиріший прихильник Марджері рішуче перемкнувся на
її кухню й безперечно упадає за нею. Усіх цікавило, як на це
відреагує Марджері. Воррен дзвонив Вероніці двічі на день,
надсилав їй листи, їх часто бачили разом у його родстері,
де ті впивалися таким складним питанням про серйозність
його намірів.

Коли Марджері піддражнювали, вона лише сміялася
у відповідь. Вона казала, що лише радіє, що Воррен знайшов
ту, хто дійсно його цінує. Тож молоде покоління сміялося

теж і гадало собі, що Марджері це хвилює мало, і на тому всі зійшлися.

За три дні до від'їзду Вероніка, якось після обіду, очікувала на Воррена в холі: вони домовилися їхати на гру в бридж. Вона перебувала в якомусь блаженному настрої, і коли Марджері, яка також збиралася на цю гру, опинилася поруч і якимись недбалими рухами почала опоряджати капелюшок, Вероніка, зовсім не очікуючи сварок, пережила напад суперниці. Марджері холонокровно розправилася з нею трьома фразами.

— Раджу тобі викинути Воррена з голови, — байдужим тоном мовила вона.

— Що? — Вероніка ніби оторопіла.

— Раджу тобі зупинитися, роблячи з себе посміховисько. Воррена ти не цікавиш взагалі.

Якусь хвилю вони напружено розглядали одна одну — Марджері — зневажливо, віддалено; в очах Вероніки читалося заціпеніння в суміші зі злістю та страхом. Та тут перед будинком зупинилися два автомобілі, почулися гучні сигнали. Обидві слабко вигукнули й, обернувшись, дружно поквапилися до виходу.

Поки йшла гра, Вероніка всіма зусиллями намагалася побороти тривогу, що наростала. Вона образила Марджері, цього сфінкса сфінксів. З найщирішими та найневиннішими намірами, що тільки існують на світі, вона викрала власність Марджері. Раптом вона відчула себе жадливо винною перед нею. Після бриджу, коли всі дружно сіли колом і розмова стала спільною, різко здійнявся шторм. Його ненавмисно спричинив малюк Отіс.

— Отісе, ти коли повертаєшся в дитячий садочок? — запитав хтось.

— Я? Тоді, коли Вероніка відріже своє волосся.

— Тоді знай, що твоя освіта на цьому закінчена, — швидко сказала Марджері. — Це ж чистої води вигадка. Я думала, ви давно це зрозуміли.

— Це правда? — запитав Отіс, зневажливо глянувши на Вероніку.

У тої спалахнули вуха, бо вона намагалася дати відсіч, вигадуючи щось провокативне. Та як на зло нічого не приходило до голови, бо різкий напад її повністю паралізував.

— На світі багато блефу, — доволі миролюбно продовжувала Марджері, — і, гадаю, що ти надто молодий, аби це розуміти, Отісе.

— Що ж, — сказав Отіс, — можливо. Та Вероніці, з її фразочками...

— Справді? — позіхнула Марджері. — І які ж з її останніх красномовних дотепів готові ви назвати?

Ніхто, здається, не міг пригадати. І справді, після того, як вона засмакувала прихильника однієї із муз, Вероніка нічого такого цікавого не говорила.

— Це справді обман? — запитала з цікавістю Роберта.

Вероніка вагалася. Вона розуміла, що їй, безумовно, треба сказати щось дотепне, проте погляд кухні, від якого кров холола в жилах, цілком розфокусував її думки.

— Не знаю, — ухилилася вона від відповіді.

— Що, пуп розв'яжеться? — запитала Марджері. — Зізнайся!

Вероніка помітила, як Воррен перестав бринькати на укулеле й допитливо дивився на неї.

— Та не знаю я! — вперто повторила вона. Її щоки горіли.

— Зізнайся! — знову вимагала Марджері.

— Не відступай, Вероніко, — під'юджував її Отіс.

Покажи Марджері своє місце, хай не вистрибує.

Вероніка розглядалася, їй здавалося, що від погляду Воррена не втекти.

— Мені подобається коротке волосся, — пришвидшено протарабанила вона, ніби відповідаючи Ворренові, — і я вирішила обрізати своє.

— Коли? — запитала Марджері.

— Коли завгодно.

— Та не зараз, — протягнула Роберта.

Отіс підстрибнув на ноги.

— Чудово! — заволав він. — Влаштуємо літню перукарську вечірку. Ти говорила про готель «Сев'є», здається?

Усі миттю повставали зі своїх місць. Серце Вероніки скажено колотилося.

— Що? — видихнула вона.

Голос Марджері, холоднокровний і повний презирства, виділився зі стаї.

— Не хвилюйтеся, вона знову втече від справи.

— Ну ж бо, Вероніко! — викрикував Отіс, дивлячись у напрямку дверей.

Дві пари очей — Воррена та Марджері — просвердлювали її, кидали їй виклик, підривали її віру в себе. Ще секунду вона провела в болісному ваганні.

— Гаразд, — сказала вона швидко, — чому б і ні?

Тими довгими, безконечними хвилинами пізнього вечора, коли їхала разом із Ворреном, а вся компанія мчала за ними в автомобілі Роберти, Вероніка відчувала себе Марією-Антуанетою, котру супроводжували у візку на страту. Вона дивувалася своїй мовчанці й невмінню зупинити цю безглузду процесію. Вона зі всіх сил стримувалася, аби не вхопитися за волосся руками, аби захистити його від несподівано ворожого світу. Та вона нічого не робила. Навіть думка про матір не лякала її. Це було верховним випробуванням на її витримку; на її право велично розгулювати серед небесних світил сучасних дівчат. Воррен похмуро мовчав, і, коли вони приїхали до готелю, він зупинився біля бруківки й кивнув Вероніці, аби та виходила першою. Уся компанія покинула автомобіль Роберти зі шаленим сміхом й направилася в перукарню, яка теж підсміювалася вулиці двома дзеркальними вікнами.

Вероніка стояла на бруківці й розглядала вивіску. Дійсно, це — справжня гільйотина, і той, ближчий до вікна перукар, із цигаркою в зубах, у білому халаті, що безталанно притулився до крісла — кат. Він, мабуть, уже чув про неї; він, мабуть, чекав на неї цілий тиждень; викуривши всі цигарки біля цього громіздкого крісла, що так часто згадувалося в людських поговорах. Цікаво, чи зав'яжуть їй очі? Ні, та вони окутають її одяг білим простирадлом навколо шиї, аби жодна крапля крові... що за маячня... жоден волосок не потрапив на її сукню.

— Ну ж бо, Вероніко, — поквапив її Воррен.

Гордо піднявши підборіддя, вона перейшла тротуар, штовхнула обертові двері, і, не кинувши жодного погляду на дикий натовп, що рядком окупував очікувальну лавку, підійшла до першого ж перукаря.

— Я хочу відрізати своє волосся.

У майстра відвисло підборіддя. Його цигарка впала на підлогу.

— Прошу?

— Обрізати волосся!

Відкинувши детальні подробиці, Вероніка залізла на високе крісло. Чоловік, що сидів навпроти неї, повернувся й кинув погляд, наповнений здивуванням й зачарованістю. Один із перукарів сіпнувся й зіпсував юному Віллі Шунеману щомісячну стрижку. В останньому кріслі містер О'Рейлі хрюкнув і мелодійно поклявся древньою кельтською, тільки-но бритва застрягла в його щоці. Два чистильники взуття викотили очі й рвонули, аби глянути на цю виставу. Ні, Вероніці не потрібен блиск її тувфельок.

Ось якийсь перехожий витріщився у вікно, до нього приєдналася пара; півдюжини хлопчачих носів притупилися до скла, й уривки голосів, що долинали крізь дверцята, разносив літній вітерець.

— Дивися, яке волосся відростив хлопчисько!

— Що ти за дурницю несеш? Це леді зі щетиною, яку щойно поголили.

Та Вероніка нічого не чула й не бачила. Її відчуття їй підказували, що цей чоловік у білому халаті виймає один черепаховий кишеньковий гребінець, потім — інший; що його пальці незграбно возяться з незвичними шпильками; це волосся, її прекрасне волосся зникне, і більш ніколи розкішні пасма не відтягатимуть назад її голову, не висітимуть темно-коричневими ліанами по її спині. На секунду вона ледь не здалася, проте перед нею проплив образ Марджері, губи якої скривилися в слабкій зневажливій посмішці, ніби хотіли сказати: «Відступи, допоки не пізно! Ти вирішила зі мною погратися, та я видала твій обман. Бачиш, молитва тобі не допоможе».

Останні сили збунтувалися всередині Вероніки, вона стиснула свої руки під білим простирадлом, а очі загадково звузилися, що помітила Марджері й пізніше цим із кимось поділилася.

Через двадцять хвилин перукар повернув Вероніку обличчям до дзеркала, і вона з жахом здригнулася, побачивши розміри завданої шкоди. Її волосся, більше не кучеряве, тепер смертельно повисло плаксивими пасмами по обидва

боки раптово зблідлого обличчя. Це було огиднішим, ніж смертельний гріх, вона знала, що так воно й буде. Перевагою її обличчя був невинний вираз, що споріднював її з Мадонною. Коротке волосся знищило цю схожість, і тепер вона виглядала не екстравагантною, а простою, буденною; якоюсь чудернацькою «синьою панчохою», що вдома забула окуляри.

Тільки-но вона злізла з крісла, то намагалася посміхнутися — та замість цього вийшла жалюгідна копія. Вона побачила, як дві дівчини обмінялися поглядами, як губи Марджері скривилися в ледь вираженій насмішці — і як очі Воррена несподівано похололи.

— Ну що, бачите? — її слова заповнювали зникаючу порожнечу. — Я зробила це.

— Так, ти не відступила, — погодився Воррен.

— Вам подобається?

У відповідь із двох-трьох голосів склалося напівшире «авжеж», знову повисла напружена тиша й після того Марджері хутко та зі зміною проворності повернулася до Воррена.

— Ти мене підвезеш? — запитала вона. — До вечери мені просто необхідно забрати сукню з чистки. Роберта їде одразу ж додому, тому може забрати інших. Воррен розсіяно розглядав множинні віддзеркалення у вікні. Потім на секунду його очі холодно затрималися на Вероніці й після того звернулися до Марджері.

— З радістю, — поволі мовив він.

VI

Вероніка ще повністю не усвідомлювала жалюгідного підступу, який вчинили проти неї, допоки перед обідом не перехопила ошелешений погляд тітки.

— Вероніко, Господи святий!

— Я відрізала своє волосся, тітко Жозефіно.

— Навіщо?

— Вам подобається?

— Господи святий!

— Я сподіваюся, ви обурені?

— Ні, та що скаже місіс Дейо завтра? Вероніко, ти б хоч перечекала ті танці в Дейо — ти повинна була їх перечекати, навіть якщо вже й руки свербіли.

— Це сталося випадково, тітко Жозефіно. До того ж, яка різниця, що скаже місіс Дейо?

— Господи святий! — вигукнула місіс Харві, — та ж минулої зустрічі, на засіданні нашого клубу вона цілих п'ятнадцять хвилин проклинала обрізане волосся у своєму звіті «Про вади молодшого покоління». Це — предмет її особливої ненависті. Та й танці вона влаштовує на честь тебе та Марджері.

— Мені шкода.

— Ох, Вероніко, що скаже твоя мама? Вона ж подумає, що це я дозволила тобі його відтяти.

— Вибачте.

Обід був важкою мукою. Вероніка поспішно спробувала виправити ситуацію за допомогою щипців, проте обпекла палець і спалила багато волосся. Вона бачила, як тітка не могла приховувати свого хвилювання й горя і як її дядько болючим й ледь ворожим тоном все повторював «Чорт би мене вхопив». Марджері тихенько трималася осторонь, приховуючи слабку насмішку, таємну зневажливу насмішку.

Вероніка якось протрималася до вечора. Зайшло трое юнаків, Марджері зникла з одним, а Вероніка мляво й безуспішно намагалася розважити двох інших — полегшено зітхнувши, вона піднялася до своєї кімнати о пів на одинадцять. Що за день!

Коли вона вже переодяглася в нічну сорочку, розчинилися двері й увійшла Марджері.

— Вероніко, — сказала вона, — мені дуже шкода, що так вийшло з танцями в Дейо. Клянуся, я зовсім забула про бал.

— Чого ж там, — буркнула Вероніка. Дивлячись у дзеркало, вона повільно провела гребінцем по короткому волоссю.

— Завтра я відвезу тебе в центр, — продовжувала Марджері, — і перукар зробить тобі красиву зачіску. Я навіть й уявити не могла, що ти наважишся на це. Мені дійсно шкода.

— Ой, та чого ж бо.

— Та післязавтра ти вже їдеш, тож, гадаю, це вже не має такого великого значення.

Вероніку аж тіпнуло, коли вона побачила, як Марджері розкинула по плечах своє волосся й почала повільно заплітати дві біляві коси; у своєму кремовому пеньюарі вона виглядала як ніжний намальований прообраз якоїсь саксонської принцеси. Зачарована, Вероніка дивилася, як коси стають все довшими й довшими. Густі й розкішні пасма звивалися під гнучкими пальцями, як неспокійні змії — і Вероніка згадала про свої куці останки колишньої краси, щипці й завтрашні здивовані погляди, від яких нікуди не втекти. Вона вже уявляла, як Д. Піс Стоддарт, який симпатизував їй, прихилившись до сусідки за столом у своїй зарозумілій гарвардській манері, говоритиме про те, що Вероніці не слід було так часто відвідувати кінотеатр; уявила, як Дрейкот Дейо обмінюється поглядом з її матір'ю і після того старатиметься бути благочестивим до неї. Та, можливо, уже завтра місіс Дейо почує ці новини й надішле маленьку суху записку з проханням забути про танці, і за її спиною всі сміятимуться, розуміючи, що Марджері обдурила це дурне дівчисько, що вона принесла в жертву свою красу заради примх цієї самозакоханої зміюки. Зненацька вона сіла перед дзеркалом, кусаючи середину своєї щоки.

— А мені подобається, — мовила вона зі значним зусиллям. — Думаю, мені личить така зачіска.

Марджері всміхнулася.

— Усе добре. І, заради небес, не страждай ти так!

— Я й не подумаю.

— Добраніч, Вероніко.

Та одразу ж після того, як зачинилися двері, усередині Вероніки щось тріснуло. Вона динамічно зістрибнула, стиснула руки, потім спритно й безшумно підбігла до ліжка й витягла свою валізу з-під нього. Туди вона сяк-так вкинула туалетні приладдя й сукню на зміну. Потім вона зайнялася дорожньою скринєю — шпурнула туди два ящики з комода, наповнених білизною і літнім вбранням. Вона рухалася швидко, проте з байдужою механічністю; не пройшло й години, як скриня була закрита, затягнута ремінцями, а вона — повністю вдягнена в новий дорожній елегантний костюм, куплений за порадою Марджері.

Присівши за столик, вона написала коротку записку місіс Харві, в якій сухо виклала причину свого від'їзду. Вона її

запечатала, підписала й поклала на свою подушку. Глянула на годинник. Потяг вирушав о першій, вона знала, що біля готелю «Марборо», від якого її відділяли два квартали, можна легко викликати таксі.

Несподівано в неї перехопило дихання, а в очах замайо-рили вогники, котрі уважний читач міг би легко пов'язати з її неусвідомленим виразом обличчя в перукарському кріслі — у будь-якому разі, з його останками. Вираз цей, зовсім не властивий Вероніці, приносив погані наслідки.

Вона підкралася до комода, взяла звідти якийсь предмет і, погасивши всі лампи, почекала, допоки її очі не звикнуть до темряви. Вона м'яко відчинила двері до спальні Марджері. До неї долинуло рівне, безтурботне дихання кухні, яка насолоджувалася своїми гріховними снами.

І ось вона вже стоїть біля ліжка, безмежно холоднокровна й спокійна. Вона діяла швидко. Нахилившись, навпомацки знайшла одну косу Марджері, перехоплюючи, добрала-ся до її початку поблизу потилиці, трішки припустила, аби ненароком не сіпнути й не розбудити соню, приставила ножиці й відрізала її. Затиснувши волосся в кулаці, Вероніка на мить затримала дихання. Марджері щось пробурмотіла уві сні. Вероніка вправно відрізала іншу косу, зупинившись на хвилику, і потім швидко й непомітно висковзнула до своєї кімнати.

Внизу вона відчинила громіздкі вхідні двері, обережно притворила їх за собою, і з відчуттям небувалого щастя безжурно ступила на ганок; розмахуючи важкою валізою, наче сумочкою, Вероніка поринула в загадкове сяйво місяця. Через хвилину, на шляху до готелю, вона зрозуміла, що її ліва рука все ще стискає дві біляві коси. Вона несподівано засміялася й небавом прикрила рота рукою, аби не закричати від радості. Зараз вона проходила повз будинок Воррена, підкоряючись несвідомому пориву, поклала валізу на землю, покрутила косами, ніби шматками канату, розмахнула-ся — і коси з глухим звуком приземлилися на дерев'яну веранду. Вона знову розсміялася, більше не стримуючи себе.

— Хах! — дико заливалася вона. — Зняли скальп із Нарциса.

Потім підняла валізу й, стрибаючи, поринула в залиту місячним світлом вуличку.

Раціональне рішення

Коли пробила та Освячена година Всеамериканського ланчу, юний Джордж О'Келлі повагом і з перебільшеною старанністю навів порядок на своєму столі. В офісі ніхто не має знати, що він поспішає, бо успіх залежить від створеного враження, а повідомляти всіх про те, що твої думки відокремлені від роботи сьома тисячами мільярами — не слід.

Проте на вулиці він стиснув зуби й помчав, лише рідко кидаючи погляди на яскраве раннє небо весни, що розкинулося над Таймс Сквер та над бездіяльними головами перехожих. Натовп дивився вгору, на всі груди вдихав березневе повітря, і, засліплений сонцем, не бачив нікого, окрім власного відбитка на небі.

Та Джорджу О'Келлі, думки якого літали десь за сімсот миль, весняна вулиця здавалася жадливою. Він влетів у метро й протягом дев'яноста п'яти кварталів із дратівливістю розглядав рекламний плакат, який із точністю передавав, що внього є лише один шанс із п'яти через десять років не перетворитися на беззубого.

На станції «Сто тридцять сьома вулиця» він припинив своє вивчення комерційного мистецтва, вийшов із метро й знову побіг, і цього разу невтомні й неспокійні кроки принесли його до дому — самотньої кімнатки у високій, злиденній багатоповерхівці, куди ворон і кісток не заносить.

На комоді лежав лист, — списаний священними літерами, на благословенному папері, — і всі люди, усе місто могло чути бентежний стукіт Джорджового серця, якщо б воно прислухалося. Він вчитувався в кожному кому, помарку й відбиток пальця на полях, а потім знесилено повалився на ліжко.

Сталася біда, одна із тих несправедливих бід, що вривається в життя бідняків й крутиться над ними, як ворони

над трупом. Жебраки йдуть на дно, чи йдуть по світу, чи просто — існують, а, буває, що якимось і живуть, та Джордж О'Келлі вперше відчув, що він злидар, і здивувався, коли б хтось почав заперечувати унікальність цього стану.

Менше ніж два роки тому він із відзнакою закінчив Массачусетський технологічний інститут й обійняв посаду в інженерно-будівельній компанії на півночі Теннесі. Усе свідоме життя він мріяв про тунелі, і хмарочоси, і громіздкі присадкуваті дамби, і високі вантові мости, схожих на танцівниць, що рядком вчепилися за руки, висотою як вершечки міст із кабелями-спідницями. Джорджу здавалося романтичним змінювати напрям течії річок, форму гір, аби життя на старих занедбаних землях могло квітнути й пускати коріння там, де раніше його не було. Він обожнював сталь, і в його мріях вона завжди його оточувала, розплавлена сталь, сталь у брусках, і блоках, і балках, сталь в аморфній податливій масі, що завжди чекала на нього, як пензлі й полотно художника. Ця невичерпна сталь, яку переплавляв у бентежні й суворі форми своїм уявним вогнем.

Ну а тепер він працює в страховій компанії за сорок доларів на тиждень, а його мрія повільно розчиняється в нього за плечима. Маленька брюнетка — причина цього нещастя, цієї несамовитої й нестерпної біди, чекає на його дзвінок у Теннесі.

Через п'ятнадцять хвилин жінка, яка здавала йому кімнатку, постукала у двері й запитала, чи не хоче він пообідати, раз він вже вдома, та цією щирою пропозицією лише роздратовувала Джорджа. Він похитав головою, проте напруга в ньому зростала, і він піднявся з ліжка, аби написати текст телеграми.

«Лист розчарував мене ти втратила мужність як ти можеш думати про розлучення дурненька й розчарована за певняю ми незабаром одружимося й будемо жити...»

Він вагався протягом нестерпної хвилини, а потім дописав тремтячою рукою: «У будь-якому разі завтра приїду о шостій».

Закінчивши, він вибіг із квартири до телеграфу біля станції метро. Він мав на рахунок не більше ста доларів,

проте в листі було сказано, що вона «втомлена», і в нього не було вибору. Він знав, що означає «втомлена» — вона була виснажена емоційно, а перспектива сімейного життя в злиднях й боротьба за існування викликали непосильне напруження для її любові.

Джордж О'Келлі дістався страхової компанії звичним шляхом — біг майже перетворився в його друге «я», біг, здавалося, найкраще передавав напругу, яка вселилася в його серці. Він одразу ж пішов до офісу менеджера.

— Містере Чамберсе, я до вас, — оголосив він, задихаючись.

— Так. Я вас слухаю, — і пара очей, як зимові вікна, безжалісно й безсторонньо глянули на нього.

— Я б хотів взяти відпустку на чотири дні.

— Але ж ви вже брали відпустку два тижні тому! — приголомшено мовив містер Чамберс.

— Це правда, — збентежено підтвердив молодий чоловік, — та зараз мені необхідна ще одна.

— Куди ви їхали минулого разу? Додому?

— Ні, до... знайомих у Теннесі.

— І куди ви збираєтеся їхати зараз?

— Цього разу я збираюся до... знайомих у Теннесі.

— У стабільності вас не звинуватиш, — сухо мовив менеджер. — Та, наскільки мені відомо, ви не обіймаєте посади коробейника.

— Ні, звісно, — безпорадно вигукнув Джордж, — та все ж я просто повинен туди поїхати.

— Гаразд, — кивнув головою містер Чамберс, — та все ж ви можете не повертатися. Не ускладнюйте ситуації.

— Я й не збираюся.

Джордж і сам здивувався не менш ніж містер Чамберс, відчуваючи, як обличчя його багряніє від щастя. Він відчув піднесення, трепет — нарешті, вперше за пів року, він був вільний, наче птах. Його очі наповнилися сльозами вдячності й він тепло потиснув руку містеру Чамберсу.

— Хочу вам подякувати, — сказав він в екзальтованому пориві. — Я не хочу повертатися назад. Думаю, я б збожеволів, якби ви дозволили мені повернутися. Та тільки я не міг

піти сам, розумієте, і я вдячний вам за те, що ви самі мене до цього підштовхнули.

Він великодушно змахнув рукою, ніби викрикуючи: «Ви винні мені зарплатню за три дні, та це неважливо!» й вилетів з кабінету. Містер Чамберс зателефонував своїй секретарці, щоб запитати чи останнім часом вона не помічала чогось дивного в поведінці О'Келлі. На своєму шляху він звільнив багатьох, і вони сприймали це по-різному, та жодна людина ще ніколи йому не дякувала.

II

Її звали Джонквіл Кері, і, коли на платформі вона енергійно линула до нього, її обличчя пашіло свіжістю та юністю, що раніше так не проявлялися. Його руки потягнулися до неї, губи відкрилися для поцілунку, та раптом вона легко його відштовхнула й, з відтінком розгубленості, озирнулася. Двоє хлопців, дещо молодші від, Джонквіл стояли позаду неї.

— Знайомся. Це — містер Креддок та містер Холт, — бадьоро оголосила вона. — Ти вже бачився з ними раніше.

Стривожений відсутністю поцілунку й непередбачуваним знайомством, він вловив якийсь прихований сенс, а, дізнавшись, що автомобіль, в якому вони розмістилися й зараз їхали до будинку Джонквіл, належить одному в тих молодиків, Джордж взагалі зневірився. Це, здавалося йому, підкреслює його жалюгідне становище. На шляху додому вона щебетала, повертаючись то до передніх, то до задніх місць, і, коли він спробував обійняти її, скориставшись пеленою сутінок, вона різко відсунулася й стиснула його долоню.

— Хіба ця вуличка веде до твого будинку? — шепотом запитав він. — Я не впізнаю її.

— Це новий бульвар. Джері якраз сьогодні придбав авто, тому хоче показати її перед тим, як підвезе нас.

Через двадцять хвилин вони вийшли біля будинку Джонквіл, і Джордж відчув, що радість зустрічі, такі знайомі вогники захоплення, котрі він помітив ще на вокзалі,

тепер згасли через цю поїздку. Те, про що він мріяв, так недбало зникло, і перед тим, як бездушно попрощатися із двома молодиками, він довго розмірковував над цією втратою. Та поганий настрій одразу ж розвіявся, коли Джонквіл під цим похмурим світлом ламп перед парадними дверима так ніжно його обійняла й різними виразами, найкращим з яких був безсловесний, говорила про те, як сумувала за ним. Її тривога заспокоювала його, обіцяла його схвильованому серцю, що все буде добре.

Вони сіли на софу, по вінця наповнені присутністю один одного, поглинені шепотом і солодкавими зізнаннями. На вечерю з'явилися батьки Джонквіл й були раді його зустріти. Приблизно два роки тому, як тільки він приїхав до Теннесі, вони захоплювалися ним та його кар'єрою в інженерно-будівельній компанії. Вони збунтувалися, коли він звільнився й вирушив до Нью-Йорку, аби знайти посаду більш прибуткову, та, оплакуючи завершення непогано початого старту, вони однаково до нього звикли й були готові дати згоду на заручини. Під час вечері, батьки дівчини запитали його про успіхи в Нью-Йорка.

— Усе йде, як по маслу, — казав він жваво. — Мене підвищили й підняли платню.

Він був засмученим, коли це говорив, проте всі здавалися такими радісними.

— Мабуть, ви їм подобається, — мовила місіс Кері, — це вже без перебільшень. За інших обставин хіба б вам дозволили брати відпустку двічі на три тижні, аби відвідати нас?

— Я наказав їм, аби вони дозволили, — поспішно виправдався Джордж; — Я сказав, якщо вони не дозволять, я звільнюся.

— Але ж вам необхідно накопичувати гроші, — ввічливо огризнулася місіс Кері, — а не витратити їх на цю дорогу подорож.

Вечеря закінчилася — він та Джонквіл залишилися самі й зараз повернулися до своїх крісел.

— Не уявляєш, наскільки я щаслива, що ти тут, поруч, — зітхнула вона. — Якби ж ти ніколи мене не покидав, коханий.

— Ти сумуєш?

— Ох, дуже, дуже сумую за тобою.

— А скажи... інші чоловіки теж тебе так часто навіду-
ють? Як ті дві пташки?

Питання її пригнітило. Темно-оксамитові очі округли-
лися.

— Звісно. Постійно. Я ж тобі писала про це, любий.

Це щира правда — коли він тільки приїхав до міста,
біля неї крутилося тисячі прихильників, захоплюючись її
незвичайною витонченістю, по-дитячому возвеличуючи її,
а дехто помічав, що її чарівні очі виражають щирість та тве-
резий розум.

— Ти гадаєш, що я сидітиму вдома, — поспіхом запи-
тала Джонквіл, відкинувшись на подушки, звідки здавалася
такою недосяжною, — і навіки схрещу свої руки на грудях,
відгороджуючись від світу?

— Що ти таке говориш? — його голос набував панічних
ноток.— Ти маєш на увазі, що в мене ніколи не буде достат-
ньо грошей, аби одружитися з тобою?

— Не пришвидшуй події, Джордже.

— Я не пришвидшую. Ти саме це й мала на увазі.

Джордж зрозумів, що стоїть на краю прірви. У нього
зовсім не було наміру зіпсувати цю ніч. Він знову спохва-
тився, аби обійняти її, проте вона неочікувано вирвалася й
казала:

— Тут спекотно. Я принесу вентилятор.

Коли вентилятор увімкнули, вони знову сіли на софу,
проте Джордж переживав такі спалахи емоцій й неконтро-
льовані імпульси, що одразу ж кинувся тією фразою, котру
бажав приховати.

— Коли ти вийдеш за мене?

— Ти думаєш, що готовий до такого кроку?

І раптом його накрила хвиля лихоманки, тож він зіско-
чив на ноги.

— Нумо заткнімо цей довбаний вентилятор, — закри-
чав він, — він мене з розуму зводить. Це — неначе цокання
годинника, який пришвидшує наші побачення. Я приїхав
сюди, аби відчуті радість й забути про Нью-Йорк і час...

Він сповз на софу так несподівано, як і зістрибнув
з неї. Джонквіл вимкнула вентилятор і, поклавши його го-
лову на свої коліна, почала гладити його по волоссю.

— Сидімо так, — ніжно мовила вона, — так тихенько, і я вкладу тебе спати. Ти дуже втомився, повністю спустошився, але твоя кохана тепер подбає про тебе.

— Але я не хочу так сидіти, — різко виструнчуючись поскаржився він. — Я більше так не хочу. Я хочу, щоб ти мене поцілувала. Лише це мене відродить. І, у будь-якому разі, я не втомлений — це ж ти зморена. А я зовсім не спустошений.

І, аби довести, що він не заморений, Джордж встав із софи, перетнув кімнату й плюхнувся в крісло-гойдалку.

— Саме тоді, коли я вирішив, що одружуся з тобою, ти пишеш мені найбільш втомливі рядки так, ніби збираєшся порвати зі мною і змушуєш мене мчатися сюди...

— Ти міг не приїжджати, якби не хотів.

— Але я хотів! — наполіг Джордж.

Йому здавалося, що його мова — холоднокровна й надто логічна і що вона навмисне звинувачує його. З кожним словом вони все більше й більше віддалялися один від одного — а йому не вдавалося себе зупинити, не вдавалося стримати той біль і тривогу в безсилому голосі.

Та через хвилину Джонквіл гірко заплакала, він знову сів на диванчик і пригорнув її. Тепер він заспокоював її, притягнув її голову до себе на плече, шепотів їй такі знайомі теплі фрази, і вона мало-помалу заспокоювалася, лиш інколи тремтіла в його обіймах. Вони просиділи так понад годину, допоки вечірні акорди роялю не вибили останні звуки за вікном. Джордж більш не рухався, не думав, не сподівався, заколисаний німим передчуттям катастрофи. Годинник буде цокати, проб'є одинадцятку, потім дванадцятку, і потім місіс Кері турботливо покличе їх, перегнувшись через балюстраду, — а далі він бачив лише «завтра» та «відчай».

III

Прощання прийшло в найгарячішу добу наступного дня. Вони відгадали правду один про одного, проте зізнатися вона вирішила першою.

— Тобі не варто далі страждати, — сумно мовила вона, — я ж знаю, ти ненавидиш страхові компанії й ніколи не будеш у цьому успішним.

— Справа не в цьому, — вперто наполягав він, — я ненавиджу страждати в самотності. Якби ж ти вийшла за мене, поїхала зі мною і дала мені шанс, я був би успішним у всьому, та зараз мене непокоїть твоя відсутність.

Перед тим, як відповісти, не роздумуючи, вона довго мовчала, — для неї вимальовувався кінець, — та вона відтягувала момент, бо знала, що кожне наступне слово буде нещаднішим за попереднє. Нарешті вона наважилася:

— Джорже, я люблю тебе всіма фібрами свого серця, і не знаю, чи коли-небудь когось так полюблю. Якби ти міг одружитися два місяці тому, я б вийшла за тебе — зараз я не можу, бо це здається надто безрозсудним.

Він несамовито звинувачував її — вона щось приховує, у неї є хтось інший!

— Ні, у мене нікого немає.

Так і було. Проте, намагаючись врятуватися від напруженої лихоманки, що чинили ці любовні ланцюги, вона віднаходила звільнення в компанії молодиків, такого як Джеррі Холт; їй було байдуже на них.

Джордж, проте, не хотів миритися із цим. Він схопив її в обійми й буквально поцілунками намагався випросити в неї згоду на шлюб. Коли йому не вдалося, він вдався до довгого монологу-самобичування й зупинився лише тоді, коли побачив, що його образ для неї ще більше спотворюється. Він погрожував, що поїде, хоч наміру такого не мав, і відмовився їхати, коли вона сказала, що цей вчинок буде найрозумнішим. Спочатку вона була щиро розчарованою, а потім — лише поблажливо милосердною.

— Тобі краще поїхати зараз же, — нарешті скрикнула вона, і так гучно, що місіс Кері стривожено спустилася вниз.

— Що трапилось?

— Я їду геть, місіс Кері, — розбито пояснив Джордж. Джонквіл вийшла з кімнати.

— Не сприймайте так близько до серця, Джордже, — місіс Кері безнадійно й кмітливо кліпала очима: їй було шкода

хлопця, проте вона глибоко в серці тішилася, що ця маленька трагедія майже закінчується. — На твоєму місці, я б на тиждень поїхала додому, до матері, абощо. Можливо, після всього це буде раціональним рішенням.

— Будь ласка, замовкніть, — вигукнув Джордж. — Благаю, не говоріть до мене зараз!

Джонквіл знову зайшла в кімнату, свою печаль та трепет вона приховала під пудрою, рум'янами та капелюшком.

— Я викликала таксі, — безпристрасно повідомила вона. — Ми можемо покататися по місту, допоки не приїде твій потяг.

Вона вийшла на веранду. Джордж накинув своє пальто та капелюха й ще з хвилину постояв в коридорі — він був без сил, відтоді, як поїхав із Нью-Йорка, не проковтнув й жодного шматка. Підійшла місіс Кері, присунула його голову до себе й поцілувала в щоку. У цей момент він відчув свою жалюгідність і млявість, розуміючи, що в театрі прощання грав таку саму завершальну роль. Якби ж він поїхав вчора, залишивши її з почуттям тверезої гідності. Таксі від'їхало, і протягом години ця парочка, що колись мліла від кохання, каталася в таксі, обираючи малолюдні вулички. Він тримав її за руку, і спокій у променях призахідного сонця огортав його, поволі розповзаючись у мовчанці й фатальній незламності.

— Я повернуся, — сказав він.

— Я знаю, — відповіла вона, намагаючись підробити у своєму голосі нотку щирої віри. — І ми писатимемо один одному, інколи.

— Ні, — мовив він, — ми не писатимемо. Я не переживу цього. Та одного дня я повернуся.

— Я ніколи тебе не забуду, Джордже.

Вони приїхали на вокзал, і вона підійшла з ним до каси, аби взяти квиток...

— Яка зустріч — Джордж О'Келлі та Джонквіл Кері!

Перед ними опинилася пара, яку Джордж знав ще відтоді, коли працював у цьому місті. Джонквіл, здається, із полегшенням зраділа їхній появі. Протягом нескінченних п'яти хвилин вони стояли й вели бесіду; потім на вокзалі

загудів потяг й із важко прихованою гримасою муки Джордж потягнув свої руки до Джонквіл. Вона невпевнено підійшла, на хвилю завагалася й спритно подала йому руку, нібито прощалася з випадковим пересічним.

— До побачення, Джордже, — казала вона. — Бажаю щасливої дороги.

— До побачення, Джордже. Повертайся знову, ми радо тебе зустрінемо.

Закляклий, майже осліплений болем, він схопив свою валізу й затуманено поплився до потяга.

Потяг бряжчить на переїздах, набираючи швидкість крізь широкі заміські простори, а сонце сідає все нижче і нижче. Можливо, і вона на секунду гляне на захід сонця, на хвилюк зупиниться, повернеться, згадає, аби зранку викинути його образ з сонної свідомості. Ця ніч назавжди окутає темрявою сонце, дерева, і квіти, і сміх — його світ юності.

IV

Пройшло більше, як рік, і ось одного туманного вересневого дня юний чоловік із засмаглим обличчям кольору тьмяної міді зійшов із потяга в одному місті в Теннессі. Він тривожно оглянувся, і, здавалося, полегшено зітхнув, коли зрозумів, що на вокзалі його ніхто не зустрічає. Взяв таксі й відправився до найкращого місцевого готелю, де з гордістю зареєструвався в книзі для відвідувачів на ім'я «Джордж О'Келлі, Кузко, Перу».

Піднявшись до своєї кімнати, він кілька хвилин сидів і розглядав крізь вікно знайому вуличку. Після цього ледь тремтячою рукою взяв телефонну слухавку й набрав номер.

— Можна міс Джонквіл?

— Це вона.

— Ох... — після того, як переборов зростальну напругу в голосі, він продовжив дружнім тоном. — Це Джордж О'Келлі. Ти отримала мій лист?

— Так. Я знала, що ти прийдеш сьогодні.

Її голос, холодний та незворушний, схвилював його; він цього не очікував. Із ним говорила якась незнайомка — спокійна, безсторонньо ввічлива — не більше цього. Він хотів просто повісити слухавку й перевести дихання.

— Я не бачив тебе протягом... довгого часу, — йому вдалося виголосити цю фразу експромтом. — Понад рік.

Насправді він знав, скільки вони не бачилися, і навіть рахував години.

— Буду рада тебе зустріти.

— Я приїду через годину.

Він повісив слухавку. Кожна довга пора й кожна хвилинка його дозвілля була переповнена очікуванням цієї миті, і ось ця мить настала. Він думав, що застане її одруженою, зарученою, із кавалером — не уявляв лише того, що їй буде байдуже на його повернення.

За цей період він багато чого пережив. Як для молодого інженера Джордж добився значних успіхів — для нього відкрилися дві незвичайні справи, одна — у Перу, звідки він щойно повернувся, інша, як наслідок першої, — у Нью-Йорку, куди він направляється. За цей короткий час він зробив ривок із бідності до світу безмежних можливостей.

Він глянув на себе в дзеркало. Виглядав він дуже смуглим внаслідок такої подорожі, та ця засмага надіяла його романтизмом, і минулого тижня, коли в нього з'явився час подумати про це, він дійсно був задоволений собою. З деякою втіхою він оцінював своє міцне тіло. Частина однієї брови вигоріла, коліно обмотане еластичним биндом, і, завдяки молодості, пливучи на пароплаві, він розумів, з яким захопленням його первісність оцінюється багатьма жінками.

Одяг його насправді був жахливий. За два дні костюм йому виготовив кравець-грек у Лімі. Він також був досить юним, аби говорити Джонквіл про недоліки свого вбрання в лаконічній записці. Він обмежився лише проханням, аби вона не зустрічала його на вокзалі.

Джордж О'Келлі перебував у готелі понад годину, аби запевнитися, що сонце дісталось середини неба. Потім, ідеально поголений, припудрений тальком, аби все-таки не

бути схожим на кавказця, бо в останню хвилину марнославство перебороло романтизм, він викликав таксі й поїхав до будинку, який добре знав.

Його дихання ставало все важчим — він це помітив, проте говорив собі, що це лише радісне збудження, а не почуття. Він був тут; вона — не одружена, цього більш ніж достатньо. Джордж навіть не знав, про що й говорити з нею. Та врешті, нізачо б на світі не проміняв цієї події у своєму житті. Бо ж, у кінцевому підсумку, без жінок не було б триумфу, то якщо він не зможе скласти всі трофеї перед її ногами, то він бажав хоч на мить затримати їх у неї перед очима.

Будинок біля нього якось несподівано виріс, і першою думкою було, що він перебуває в нереальному, вигаданому світі. Нічого не змінилося — проте змінилося все. Хатинка — маленька, занедбана, не така, як раніше, та хмарина магії не літала понад дахом, не народжувалася з вікон другого поверху. На дзвінок у двері йому відчинила невідома темношкіра служниця. Міс Джонквіл через хвилину спуститься. Він нервово зволожив губи й пройшов у вітальню — відчуття паралельної реальності загострилося. Врешті він побачив, що це — лише кімнатка, а не зачароване коло, в якому він віддавався незабутньо солодким пристрастям. Він сів у крісло й здивувався, що це — лише крісло, згадуючи, як його уява спотворювала й розмальовувала всі прості знайомі речі.

Коли відчинилися двері й увійшла Джонквіл, у нього перед очима все поплило. Він забув, наскільки прекрасною вона була; відчув, як обличчя його блідніє, а замість голосу з горла виривається тонке зітхання.

Вона — у світло-зеленому, золота стрічка, як корона, зв'яже її пряме каштанове волосся. Знайомі оксамитові очі вловили його погляд, тільки-но вона з'явилася, і хвиля переляку прокотилася всередині нього, бо сила її краси ще й досі викликала біль.

Він привітався, обоє зробили декілька кроків назустріч і потиснули руки. Після цього сіли в окремі крісла в різних кутках кімнати й звідти туманно вдивлялися один в одного.

— Ти повернувся, — сказала вона, і він відповів таким самим тривіальним тоном: — Я тут ненадовго. Зупинився, щоб зустрітися з тобою.

Він намагався зменшити тремтіння свого голосу, дивлячись на будь-що, окрім її обличчя. Говорити належало йому, проте, здавалося, сказати йому було нічого, і він почав себе вихваляти. У їхніх колишніх стосунках не було звички балакати про пусте, а зараз й поготів, за таких обставин вони не згадають про погоду.

— Це просто смішно, — вирвалося в нього в нерішучому пориві. — Я справді не знаю, про що говорити. Моя присутність тобі заважає?

— Ні, — відповідь була водночас стриманою та безприсрасно сумною. Це засмутило його.

— Ти заручена? — запитав знову.

— Ні.

— Ти когось кохаєш?

Вона похитала головою.

— Он воно як, — він відкинувся на спинку крісла. Інша тема розмови вже вичерпана, а бесіда йшла не так, як він собі уявляв.

— Джонквіл, — почав він, цього разу лагідніше, — після всього того, що сталося між нами, я хотів приїхати й побачити тебе. Як би не склалося моє майбутнє, я ніколи не любитиму так, як любив тебе.

Ця маленька промова була з тих, які він підготував раніше. На пароплаві ці фрази здавалися йому вдалимими — у них він посилався на ніжність почуття, що ніколи не згасне в його серці й разом із тим ухилився від наявності цього почуття тепер. Та зараз, коли минуле оточувало його, поглинало, наповнювало кожну хвилину повітря важкістю, ці слова здавалися театральними й черствими.

Вона сиділа мовчки, без жодного руху, втупившись у нього, а вираз обличчя міг означати все, або нічого.

— Ти мене більше не любиш? — запитав він рівним голосом.

— Ні.

Коли місіс Кері пізніше зайшла в кімнату й заговорила з ним про його успіхи — про нього надрукували замітку

в місцевій газеті — він переповнився сум'яттям. Зараз він жадає цю дівчину, і минуле деколи стає теперішнім — це все, що він знав. А зараз він мусить бути сильним й обачним, а там далі все стане на свої місця.

— А зараз, — говорила місіс Кері, — я хочу, щоб ви відвідали одну леді, котра вирощує хризантеми. Вона мені говорила, що неймовірно прагне з вами зустрітись, бо прочитала про вас у газеті.

Вони пішли на зустріч із леді, що вирощує хризантеми. Поки йшли вулицею, він помітив, що на його великий крок припадають два її маленькі — ще одна бентежлива згадка з минулого. Леді виявилася милою, а хризантеми — надзвичайно великі й незрівнянно чарівні. Весь сад був заповнений ними — білі, рожеві, жовті, тож на хвилю вони перенеслися в серце спекотного літа. Леді володіла двома пишними палісадниками, що розділялися хврткою; коли вони обійшли перший, леді наблизилася до воріт, аби показати їм другий.

І тут сталася цікава річ. Джорж зупинився, аби пропустити Джоквіл, та замість того, аби пройти до іншої частини саду, якусь хвилю вона стояла, мов вкопана, і вперто дивилася на нього. Унікальним був не погляд, і не вираз обличчя, на якому цвіла байдужість, — унікальною була сама мовчанка. Вони побачили погляд один одного, й обоє швидко перевели дихання, а потім — просто ступили до іншого палісадника. Це все.

Вечоріло. Вони подякували леді й повільно, задумливо, пліч-о-пліч поплили додому. Протягом вечері вони мовчали. Джордж навів короткий опис про те, що з ним трапилося в Південній Америці, і дав зрозуміти, що перед ним розкриваються нові горизонти.

Вечера завершилася, він та Джонквіл залишилися самі в тій кімнаті, яка була свідком початку та завершення їхнього роману. Йому здавалося, що це було в минулому житті, що все тьмяніло в невиразній ностальгії. На цьому диванчику він відчував муку й горе, яких не зазнавав раніше. Уже ніколи він не буде таким слабким, втомленим, сумним та бідним. Проте п'ятнадцять місяців тому той хлопець мав щось більше, аніж він — тепло, довіру, що зникли назавжди. Рациональне рішення поборолو його чуттєвість. З молодості

він вирізьбив картину міці, із відчаю — полотно успіху. Та разом із юністю життя відібрало й цнотливість його любові.

— Виходь за мене, — тихо благав він.

Джонквіл похитала своєю темноволосою голівкою.

— Я ніколи не вийду заміж, — відповіла вона.

Він кивнув.

— Завтра зранку я вирушаю у Вашингтон, — сказав він.

— Он як...

— Я повинен. У Нью-Йорку маю бути до першого, а спочатку хотів зупинитись у Вашингтоні.

— Багато роботи?

— Ні-і,— сказав він так, ніби ця тема йому неприємна.— Мені слід зустрітись з людиною, яка була до мене дуже доброю, коли я був тоді... ти пам'ятаєш... на дні.

Він все вигадав. Ніхто у Вашингтоні на нього не чекав — та він пильно наглядав за Джонквіл і помітив, що вона ледь здригнулася, і на секунду її очі округлилися.

— Та перш ніж я піду, хотів би розказати тобі про події, які зі мною трапилися з того часу, як ми розлучилися, й оскільки ми, певно, більше не побачимося, я б хотів, аби... аби ти просто сіла мені коліна так, як ти завжди це любила. Я б не просив тебе, якби в тебе хтось був, проте... як хочеш.

Вона кивнула, і вже через мить сиділа в нього на колінах, як тої минулої весни. Він відчував її голову на своєму плечі, її знайоме тіло, і це накрило його теплими спогадами. Його руки, обіймаючи її, так хотіли звитися навколо неї, що він відкинувся назад і, дивлячись в неозорий простір, почав говорити, обдумуючи кожне слово.

Він розповів їй, як після двох депресивних неділь зайняв у Нью-Йорку цікаву, хоч і не дуже прибуткову посаду на будівельній фірмі у Джерсі-Сіті. Спочатку, коли випала можливість поїхати в Перу, то йому такий варіант здавався не зовсім перспективним. Він — молодший асистент інженера, проте лише десятеро зі всієї групи американських спеціалістів, із них вісім — геодезисти та землеміри, дісталися до Куско. Через десять днів очільник експедиції помер від жовтої гарячки. Тож це стало його шансом, перспективою, якою б не скористався лише дурень, блаженною перспективою...

— Перспектива, якою б не скористався лише дурень? — перепитала вона з невинним виразом обличчя.

— Навіть дурень, — продовжив він. — Це було прекрасно. Тож я телеграфую в Нью-Йорк...

— А звідти... — знову перервала його, — вони телеграфують у відповідь і дозволяють скористатися такою можливістю?

— Дозволяють? — вигукнув він, усе ще лежачи на спинці софи. — Вони наказують. Не можна втратити ані хвилини.

— Жодної хвилини?

— Жодної.

— Навіть на те, щоб... — і вона затнулася.

— На що?

— ...щоб глянути на мене.

Він несподівано повернув голову, а вона в цей момент притягнула його до себе, губи її розкрилися, як пуп'янок дозрілої квітки.

— На це, — прошепотів він їй в губи, — у мене завжди є час, безкінечність...

Вічність світу — його та її життя. Та цілуючи її, на коротку хвилю він усвідомив, що скільки не шукай, хоч віками, та тих втрачених квітневих годин йому вже не віднайти. Тепер він міг її обійняти з такою міццю, що мускули напружувалися на руках, — вона була тим рідкісним і бажаним трофеєм, за який він боровся і який тепер належить йому, — та більше ніколи не повернеться цей невловимий шепіт у сутінках, цей шепіт вітрової ночі.

Що ж, думав він, нехай буде й так; квітень вже зітлів, квітня вже нема. На світі так багато різної любові, але кохають по-справжньому лиш раз.

Крижана фортеця

- Їм яблуко.
- Не хочеш поплавати?
- Думаю, хочу.
- Може б ти поквапилася?
- Можливо.

Селлі Керол глибоко зітхнула й із важкістю піднялася з підлоги, на якій валялися фрагменти її діяльності — качан зеленого яблука й розмальовані для її молодшої сестри паперові ляльки. Вона підійшла до дзеркала, повільно й з утіхою оцінила своє привітне зображення; на губи нанесла помаду, припудрила носика й натягла солom'яний капелюшок, увінчаний трояндами, на русяву, коротко підстрижену голівку. Несподівано вона перечепилася через блюдце з фарбованою водою, почеркалася, й вилетіла з кімнати.

— Як справи, Кларку? — запитала вона через хвилину, спритно заскочивши до кабінки автомобіля.

— Чудово, Селлі Керол.

— Куди їдемо?

— На ставок, до Уоллі. Я обіцяв Мерилін заїхати за нею та Джо Юінгом.

Кларк був смуглим, сухорлявим й трохи сутулився при ходьбі. Він проймав колючим поглядом й зухвалим обличчям, та усмішка, що так часто з'являлася на його обличчі, робила його привітнішим. Дохід Кларка не був великим — грошей вистачало лише на себе й на бензин, а, закінчивши технічний коледж свого штату, він третій рік сонно тинявся бездіяльними вуличками свого міста, ділячись ідеями про вигідне інвестування свого капіталу.

Тинятися вуличками здалося йому не такою ж складною справою; маленькі пуп'янки дівчат розкривалися в чарівних леді й Селлі Керрол — найп'янкіша серед цих квіток; із ним вони насолоджувалися плаванням, танцями, милими бесідами цими літньо-духмяними вечорами — вони буквально обожнювали Кларка. А коли дівчата набридали, рятували товариші, котрі найшвидшим часом збиралися відкрити якусь справу, ну а тим часом вони радісно приєднувалися до Кларка, аби пограти з ним у гольф, більярд чи посидіти за чаркою «адамових сліз¹». Час від часу хтось із них перед від'їздом

¹ Адамові сльози (фразеол.) — горілчані напої.

у справах до Нью-Йорка, Філадельфії чи Пітсбурга робив прощальну вечірку, та більшість все-таки застрягла в цій небесній млявості, вогняних вечорах, шумі дріб'язкових ярмарків — особливо не могли вони покинути пристойних, м'якоголосих дівчат, виховували котрих традиції, а не гроші.

Форд завівся, «закипаючи від люті», а Кларк і Селлі Керол із тріском покотилися вниз із Валлей Авеню до Джеферсон Стріт, здіймаючи за собою куряву; проїхали повз дюжину могутніх й граційних особняків, що сонно здіймалися над Мілісент Плейс, і направилися до центру міста. Їхати тут було небезпечно — ця пора доби кишіла натовпом; бездіяльні перехожі недбало тинялися вуличками, байдужий трамвай, що тягнувся зі швидкістю черепахи, розганяв перед собою галасливе людське стадо, здавалося, що й універмаги поринуть у сон-дрімоту, бо так відверто позіхали їхні двері й кліпали вітрини під сонячним промінням.

— Селлі Керол, — несподівано піднявся голос Кларка, — скажи, ти дійсно заручена?

Вона жваво глянула на нього.

— Хто тобі сказав?

— Так це правда?

— Цікаве питання!

— Одна знайома розповіла, що ти заручилася з янкі, з яким познайомилася минулого літа в Ашвілі.

Селлі Керол зітхнула.

— Не місто, а стара пліткарка.

— Не виходь за янкі, Селлі Керол. Що ж ми без тебе тут робитимемо?

Селлі на мить затихла.

— Кларк, — несподівано запитала, — тоді хто з біса одружиться зі мною?

— Я до твоїх послуг.

— Любий, як ти збираєшся забезпечувати жінку? — запитала вона, розсміявшись. — Тим більше, навіщо тобі дружина, якщо ти кохаєш себе?

— Це однаково не є причиною для того, аби брати шлюб з янкі, — наполегливим тоном проказав він.

— Припустимо, я його кохаю.

Він похитав головою.

— Це неможливо, він повністю відрізняється від нас.

Розмова увірвалася, тільки-но авто зупинилося перед просторим старовинним будинком. На порозі з'явилися Мерилін Уейд і Джо Юінг.

— Вітання, Селлі Керол.

— Привіт.

— Як життя?

— Селлі-Селлі, — поспіхом заговорила Мерилін, тільки-но авто рушило з місця, — ти заручена?

— Святий Боже, з якого місця в цих пліток ноги вирости? Не встигнеш глянути на чоловіка, як місто загуде про «заручини».

Кларк втупився на гайку, що дріботіла над вітровим склом, і не зводив погляду з дороги.

— Селлі Керол, — з наполегливою допитливістю запитав він, — невже ти нас не любиш?

— Кого?

— Нас, місцевих.

— Кларку, ну чому ж. Ти ж знаєш, я вас всіх обожаю.

— Тоді навіщо виходити заміж за янкі?

— Я не знаю, Кларку. Я про це й не думала. Я б хотіла відвідати нові місця, побачити цікавих людей. Я б хотіла розвиватися. Я б хотіла відчутти всю повноту життя.

— Що ти таке говориш?

— Ох, Кларку. Я люблю вас усіх: і тебе, і Джо, і Бена Еррота, та попереду ви всі опинитесь...

— У глибокій безперспективній ямі?

— Так. Я зараз не говорю про багатство. Це щось на кшталт вашого стану — занепалий і сумний і... і, я не знаю, як це пояснити.

— Це все через те, що ми залишаємося в Тарлтоні?

— Так, Кларку. Це через те, що вам це подобається, ви не бажаєте змін й не думаєте про успіх.

Він кивнув, а вона дотягнулася до його руки й стиснула її.

— Кларку, — ніжно мовила вона, — я б і не уявляла тебе іншим. Ти прекрасний у своїй бездумності. Я завжди любитиму те, що веде тебе до занепаду — існування заради

минулого, безтурботні дні та п'янки вечори, і всю твою хаотичність й щедрість.

— Але ти їдеш.

— Так... тому що я ніколи не вийду за тебе. У моєму серці для тебе — особливе містечко, та, коли прив'яжу себе до цього бездумства, то втрачу спокій назавжди. Відчуватиму, що загубила частинку себе. Знаєш, у мені ніби борються дві істоти. Ти любиш ту стареньку, миролюбну, бо іншої не знаєш — жвавої, такої, що штовхає у вир. Ця істота може знадобитися тоді, коли я втрачу свою привабливість.

Спалах погас, вона несподівано увірвала монолог й сумно зітхнула:

— Солодка мите! — настрої її змінився.

М'яко опустивши свою голову на крісло й ледь замруживши очі, вона дозволила дикому вітру гратися з пухнастим коротким волоссям і тулитися до напіврозкритих вій. Вони вже виїхали з міста, з усіх боків їх оточили буйні чагарники та смарагдові хащі, високі дерева розпилювали милосердну прохолодну тінь. На шляху тут і там траплялися вбогі хатинки афроамериканців, біля яких, традиційно, старий сивоволосий дід, опершись на двері, курих кукурудзяну люльку, а зграя майже голих негрят лігала по некошеній траві у дворі, тримаючи в руках обірвані ляльки. Далі тяглися втомлені бавовняні поля, на яких і робітники здавалися безтілесними тінями, височіючи від землі до неба; а прийшли вони сюди не заради праці, а заради давнього ритуалу, присвяченого вереснево-золотавому врожаю на своїх землях. І навколо цього сонного королівства, понад деревами, халупами й брудними річками здіймалася спека, яка в жодному разі не була ворожо-пекельною. Це тепло дарувало небо, запліднюючи лоно цнотливої землі благословенним життям.

— Селлі Керол, ми приїхали!

— Вона спить, мов немовля.

— Люба, тебе зморили лінощі?

— Вода, Селлі! Прохолодна водичка чекає на тебе!

Її очі сонно розкрилися.

— Ну привіт, — усміхнувшись, пробурмотіла вона.

II

У листопаді зі свого північного містечка на чотири дні прибув Гаррі Белаї, — високий, широкоплечий, енергійний хлопець. Наміром його було з'ясувати одне питання, яке залишалося відкритим ще з липня, з того часу, як вони зустрілися влітку, в Ашвілі. І з'ясувалося все швидко: вистачило лише кілька вечірніх й ранкових годин, аби у світлі біля теплого каміна розгледіти, що Гаррі підходить їй за всіма параметрами; окрім цього, вона його любила — любила тою частиною душі, яка призначалася для любові. Як відомо, Селлі Керол визначала кілька сторін своєї особистості.

Того останнього вечора перед його від'їздом вони пішли гуляти, і вона зрозуміла, що кроки її несвідомо линуть в напрямку до одного з улюблених місць — кладовища. При західне бадьоре сонце кидало сріблясті й золотисті іскорки на поезію смерті, і вона розгублено зупинилася перед залізними воротами.

— Ти меланхолік, Гаррі? — запитала вона, ніжно усміхаючись.

— Меланхолік? Боже впаси.

— Тоді заходимо. Деяких кладовища вганяють у тугу, а мені — подобається.

Вони пройшли через ворота й доріжкою заглибилися у хвилясту долину могил; п'ятдесяті лежали в сіро запылюженій недбалості; сімдесяті чарували химерним різьбленням букетів й урн; дев'яності вмовкли в розкішній потворності — на кам'яних подушках непробудним сном лежали громіздкі мармурові херувими, звисали нарости безіменних гранітних квіток. Деколи на шляху їм траплялися статуї вкляклих жінок, що тримали живі квіти в руках, ніби данину, проте більшість могил залякла в мовчазній суворості, а зів'яле листя пробуджувало тінистий аромат спогадів, що надихав живі уми.

Вони вийшли на вершину пагорба, де зустріли високий круглий стовпець, зіпсований темними плямами вогкості й наполовину повитий повзучим плющем.

— Марджері Лі, — прочитала вона, — тисяча вісімсот сорок четвертого — тисяча вісімсот сімдесят третього. Хіба вона не прекрасна? Померла, коли їй виповнилося двадцять

дев'ять. Люба Марджері Лі, — м'яко додала вона. — Ти її уявляєш, Гаррі?

— Так, Селлі Керол.

Її рука знайшла його долоню.

— Думаю, вона була брюнеткою; завжди вплітала в коси стрічку й носила помпезні спідниці кольору небесної блакиті й рожевощогого заходу.

— Так.

— Господи, вона була такою милою, Гаррі! Марджері, мабуть, любила стояти на веранді з високими колонами й зустрічати гостей. Думаю, більшість чоловіків, повертаючись з війни, намагалася розділити з нею свою долю, та, мабуть, так і не застала її. Він ступив ближче до пам'ятника, шукаючи замітки про заміжжя.

— Тут про чоловіка не вказано.

— Звісно, так набагато краще. Просто «Марджері Лі» й ця красномовна дата. Вона пригорнулася до нього і, коли її волосся кольору стиглої пшениці торкнулося його щоки, йому перехопило подих.

— Скажи, ти дійсно бачиш її, ніби живу, Гаррі?

— Я бачу, — ніжно погодився він. — Вона — у твоїх безцінних очах. Ти зараз така прекрасна, тож вона, мабуть, теж такою була.

Прихилившись, вони тихо стояли, і він відчував ніжне тремтіння її плечей. З гори набігав грайливий вітерець, хвилював податливі криси її капелюха.

— Підемо туди!

Вона вказала на широку луговину, що тяглася з іншого боку пагорба, на якій вздовж смарагдової трави, склавши свою зброю, безконечним рядом вишиковувався батальйон сіро-білих хрестів.

— Це — мертві конфедерати, — пояснила Селлі Керол.

Вони ходили й читали епітафії, та там були лиш імена та дати, а дещо розібрати взагалі, здавалося, неможливим.

— Останній ряд, бачиш? Він найтужливіший. На кожному хресті — просто цифри й надпис «Невідомий».

Вона глянула на нього повними сліз очима.

— Не можу пояснити, наскільки це все для мене живе, любий.

— Твоє ставлення до цього передає всю глибину твоєї душі.

— Ні, це не моє ставлення, це все вони — той давній час, який я намагалася в собі воскресити. Це — звичайні чоловіки, і, очевидно, зовсім не вартують, аби бути «Відомими», та вони віддали життя за найпрекраснішу частину світу — приречений Південь. Розумієш, — голос її тремтів, а в очах мерехтіли сльози, — люди живуть із цими мріями, вони прив'язуються до речей, і я теж так виростала — з місцевою, твердою вірою. Це було так легко, тому що плоть не сповниться душею і не розчарує нас. Я так прагнула жити цим минулим, тягнулася до їхнього благородства — та розумієш, це все минає, поринає у вічність, мов троянди в древньому саду; лише спалахи чесності й лицарства ще десь тьмяніють у душах наших чоловіків, живуть історії із вуст сусіда-конфедерата та ходять по землі ще декілька темношкірих старців. Ох, Гаррі, у цьому щось було, було щось! І я не зумію тобі розтлумачити, та все це жило історією.

— Я все розумію, — знову запевнив він її.

Селлі Керрол всміхнулася й витерла сльози краєм носової хустинки, що стирчала із його нагрудної кишені.

— Коханий, ти ж не засмутився? Навіть коли я плачу, то щаслива — з цього місця я ніби наповнююся життям.

Тримаючись за руки, вони повільно линули назад. Знайшовши м'яку траву, вона потягнула його вниз; вони сіли бік о бік, притулившись до розвалин низької огорожі.

— Швидше б пішли собі он ті три бабусі, — поскаржилася вона. — Хочу поцілувати тебе, Гаррі.

— Я теж.

Вони ледь дочекалися, поки троє згорблених фігур не зникнуть з виду, і вона поцілувала його цілунком, що, здавалося, розчинив у собі небо, усю її радість та сльози, цілунком, що помістив у собі вічну мить блаженства.

Після цього вони неспішно поверталися додому, тим часом як по кутках сутінки вже розпочали свою заколисливу гру в шашки разом із залишками дня.

— Ти приїдеш десь всередині січня, — сказав він, — і повинна залишитися на місяць, не менше. Не пошкодуєш. Цієї пори ми організуємо зимовий карнавал, і, якщо ти ніколи не бачила снігу, то потрапиш у країну див. Катання

на лижах, ковзанах, санах та санчатах, паради з факелами різного кольору — усе це на карнавалі снігу. Ми не влаштували його вже кілька років, так що цього разу шоу буде особливим.

— Мені там холодно не буде, Гаррі? — несподівано запитала вона.

— Насправді — ні. Можливо, зацікавить твій носик, проте точно не тремтітимеш від морозу. У нас він суворий та сухий, сама знаєш.

— Знаю, що я дитя спеки. Ніколи не любила морозу.

Вона затихла, й обоє з хвилину мовчали.

— Селлі Керол, — протягнув він, — що ти думаєш про візит у березні?

— Думаю, що люблю тебе.

— Тож зустрінемося у березні?

— У березні, любий Гаррі.

III

Усю ніч у вагоні було дуже холодно. Вона викликала провідника, аби попросити ще одну ковдру, та зайвих не було, тому, скрутившись калачиком, вона тремтіла від холоду під ковдрою, яку склала вдвоє, та хоча б декілька годин намагалася поспати. Зранку прагнула виглядати краще.

Встала вона о шостій, ніяково вбрала свій холодний одяг і, хитаючись на нерівній підлозі, направилася до ресторану випити чашку кави. Снігу намело в тамбури вагону, він перетворив підлогу на слизький каток. Це було незвично, цей холод підкрадається до кожного кутка. Під час видиху з губ виринала хмаринка пару, тож вона дихала зі захопленням, просто так. Сидячи за столиком, вона розглядала за вікном білосніжні пагорби й долини, самотні сосни, котрі в зелених лапах подавали холодну страву для зимового бенкету. Часом повз потяг пролітала одинока ферма, потворна, непомітна, зледеніла й загублена в білім сніговім покрові; і кожного разу душа її сповнювалася милосердям до замуrowаних людей, котрі чекали на весну.

Коли Селлі поверталася з ресторану до свого вагону, то відчула несподіваний порив енергії та вирішила, що то,

мабуть, і є та життєдайна атмосфера, про яку говорив Гаррі.
Це — Північ, і він тепер теж її частинка серця.

Вітрище буйний дуй!

Блукай і все руйнуй,

— переповнена феєрією заспівала сама собі.

— Що ви сказали? — увічливо запитав провідник.

— Я попросила почистити пальто.

Довгі дроти телеграфу тепер затанцювали парами, збоку лягли дві колії — три — чотири; рядком потягнулися будинки зі засніженими дахами, промайнув трамвай із візерунками морозу на вікнах, вулиці — більше вуличок — місто.

Вона здивовано ступила на платформу студеного вокзалу й побачила три фігури в хутрах, що швидко линули до неї.

— Це вона!

— Ох, Селлі Керол!

Селлі впустила свою валізку з рук.

— Привіт.

Смутно знайоме, холодне обличчя прихилилося та поцілувало її, група інших лиць, здавалося, випромінювала великі важкі кільця сигаретного диму; вони всі тиснули їй руку. З Гаррі прийшли його брат Гордон — низький бадьорий тридцятилітній чоловік, не мистецька й дещо каламутна рольова модель молодшого брата, а жінка останнього, Майра, — апатична леді зі світло-русявим волоссям та в хутряному шоломі. Селлі Керол одразу ж відчула в ній щось скандинавське. Веселий водій захопив її валізку, Майра млосно вигукувала «Моя люба» й уривчасто раділа зустрічі, і, безглуздо теревенячи, вони дружньо вивалилися з вокзалу. Потім вони влізли в авто, що пробиралося крізь згорблену процесію засніжених вулиць, на яких у кожному кутку маленькі хлопці чіпляли санки до продовольчих вагонів та автівок.

— Ох, — вигукнула Селлі Керол, — Я теж хочу таким зайнятися! Можна, Гаррі?

— Забава — для дітей, проте, думаю, ми б могли...

— А було б весело, — жалісно мовила вона.

На білосніжному схилі розкинувся просторий каркасний будинок, і тут її познайомили з громіздким сивоволосим господарем, який їй одразу ж сподобався, та леді яйцеподібної форми, що поцілувала її — то були батьки Гаррі. У цілій галасливій годині змішалися метушливі ури-

вки фраз, гаряча ванна, ячня з беконом та відчуття спільної ніяковості; після цього вони з Гаррі опинилися одні в бібліотеці, і вона наважилася зізнатися, що хоче покурити. У просторій кімнаті з портретом Мадонни над каміном розтяглися великим рядом книги, обкладинки яких відблискували від світла каміна світло-золотавим, темно-мідним і яскраво-червоним мерехтінням. Усі спинки крісел біля узголів'я вкривалися мережевими серветками, де кожна голова могла відпочити, софа була дуже зручною, книги виглядали, ніби були читані-перечитані — і Селлі Керол раптом миттю згадала домашню стареньку пошарпану бібліотеку, громіздкі медичні фоліанти батька, три портрети її великих двоюрідних дядьків, мальовані олійними фарбами, і давній диванчик, який вже півсотні літ не перетягували, але ж як розкішно мріялося на ньому. Ця кімната вражала її тим, що вона не відзначалася ані привабливістю, ані безладністю. Просто галерея достатньо дорогих речей, яким не було більш як п'ятдесят.

— Що ти думаєш про нашу домашню атмосферу? — запитав енергійно Гаррі. — Вона тебе дивує? Маю на увазі, чи тебе нічого не розчарувало?

— Ні, Гаррі, — тихо відказала вона й протягнула до нього свої руки.

Та після короткого поцілунку він здавався стривоженим й знову розпочав допит:

— А місто? Тобі тут подобається? Ти відчуваєш це бадьоре повітря?

— Гаррі, — розсміялася вона, — я ще не встигла все оглянути. Не вимагай всього й одразу ж.

Затягнувшись сигаретою, вона полегшено зітхнула.

— Ще одна річ, про яку я б хотів тебе попросити, — розпочав він, ніби вибачаючись. — У вас, на Півдні, коріння життя проростає зі сімейної ідилії — і я не кажу, що це погано, проте в нас тут дещо по-іншому. Розумієш, спочатку ти помітиш безліч речей, які здаватимуться тобі трішки вульгарними, мабуть, Селлі Керол, та ти не повинна забувати, що наше місто триває лиш у трьох поколіннях. Кожен має батька, і половина з нас може похвалитися дідусями, проте далі наш родовід уривається.

— Звісно, — прошепотіла вона.

— Наші предки, бачиш, заснували місто, і чим тільки тоді вони не займалися. Наприклад, є одна жінка, що є серед привілейованих осіб нашої громади, тож, уявляєш, її батько був сміттярем, — ну, всякого бувало.

— Зачекай, — сказала спантеличено Селлі Керол, — ти гадаєш, я буду осуджувати людей?

— Не зовсім... — перервав Гаррі, — і я зовсім їх не соромлюся. Просто, знаєш, минулого літа до нас завітала одна дівчина з Півдня й дещо недоречно лягнула... тож я вирішив тебе попередити.

Селлі Керол несподівано обурилася — це виглядало нібито її несправедливо відшльопали — та Гаррі вирішив, що тема остаточно вичерпана, і продовжив бесіду з величезною жвавістю.

— Зараз у нас пора карнавалу. Вперше за десять років. Зараз будують справжню кришталеву фортецю, котра вперше з'явилася у вісімдесят п'ятому. Вона складатиметься з блоків справжнього добірного льоду — це грандіозно!

Вона піднялася й підійшла до вікна, відсунула важкі ворсисті порт'єри й виглянула на вулицю.

— Ох! — несподівано вигукнула вона. — Тут двоє маленьких хлопців роблять сніговика! Гаррі, як вважаєш, можна вийти й допомогти їм?

— Мрійниця! Краще підійди та поцілуй мене.

Вона неохоче відмовилася від своєї витівки.

— Не уявляю, як такий клімат може посприяти поцілункам. Маю на увазі, що спокійно тут не посидиш, чи не так?

— А ми й не збираємося сидіти на місці. Заради тебе я взяв відпустку на цей тиждень, і сьогодні нас запросили на вечерю і танці.

— Ох, Гаррі, — вирішила зізнатися вона, зручно вмоцнюючись у нього на колінах, — я впевнена, що відчуватиму себе не у своїй тарілці. Зовсім не уявляю, чи сподобається мені там, чи ні; і я не знаю, як поводитися з цими людьми. Ти повинен мені підказувати, любий.

— Із задоволенням, — ніжно промовив він, — якщо ти просто зізнаєшся, що тобі тут добре.

— Мені тут добре, невимовно рада бути з тобою! — прошепотіла вона, зненацька опинившись у його обіймах,

так, як лише їй це вдавалося. — Там, де ти — там і моя фортеця, Гаррі.

І тоді, вперше за все життя, вона усвідомила, що ці слова призначені для п'єси, а не для реальності.

Цього вечора, освіченого вогнями свічок за столом, за яким чоловіки, здається, гуділи, мов бджоли, а жінки дивували зарозумілістю й марнославною нетовариськістю, навіть Гаррі, що сидів із лівого боку від неї, не зумів повернути відчуття втраченого затишку.

— Вони непогано виглядають, ці люди, як гадаєш? — запитав він. — Подивися навколо. Он там — Спад Хаббард, минулого року був нападником у Принстоні, а цей — Джуні Мортон, він та його рудий сусід в Єлі були капітанами хокейної команди; Джуні — мій однокласник. Що й говорити, найкращі спортсмени народилися тут, на Півночі. Це — країна чоловіків, кажу тобі. Подивися на Джона Дж. Фішборна!

— Хто це? — ніяково запитала Селлі Керол.

— А ти не знаєш?

— Ім'я — відоме.

— Пшеничний король на Півночі, один із найбагатших меценатів країни.

Раптом залунав голос сусіда справа.

— Гадаю, нас із вами ще не познайомили. Мене звати Роджер Петтон.

— Селлі Керол Хеппер, — ввічливо озвалася вона.

— Так, я знаю. Гаррі оповідав мені про ваш приїзд.

— Ви його родич?

— Ні, я професор.

— Ох, — розсміялася вона.

— В університеті. Ви з Півдня, чи не так?

— Так, із Тарлтона, штату Джорджія.

Він їй одразу ж сподобався — мідного кольору вуса, зволожені блакитні очі, які дивилися на неї з такою уважністю, котра зовсім не личила цьому товариству. За вечерею вони обмінялися кількома фразами, і вона вирішила, що й надалі бачитиметься з ним. Після кави її познайомили з багатьма симпатичними юнаками, які церемоніально танцювали з нею й були певні того, що говорити вона бажає лише про Гаррі.

«Святі небеса, — подумала вона, — вони гадають, що коли я заручена, то це робить мене старшою за них, і що я з легкістю донесу на них їхнім матусям».

На Півдні заручена дівчина, навіть юна заміжня жінка могла розраховувати на таку саму кількість провокативних жартів й улесливих фраз, як і дебютантки, та тут усе це здавалося фривольним. Коли один юнак розпочав оспівувати очі Селлі й говорити про те, як вони перенесли його в бажаний світ мрій, тільки-но він зайшов до кімнати, то, дізнавшись про те, що вона гість Белама й майбутня дружина Гаррі, перелякався до чортиків. Йому здавалося, що він зробив огидну, неприпустиму помилку, одразу ж перетворився на черствого сухаря й, за першої ж нагоди, — щез із поля зору.

Вона навіть втішилася, коли її перехопив Роджер Петтон й запропонував на хвилику відпочити.

— Тож, — весело кліпаючи, поцікавився він, — як себе почуває Південна Кармен?

— Пречудово. А що скаже «небезпечний Ден Макгрю»¹? На жаль, це єдиний північанин, про якого я, з горем на половину, знаю.

Йому, здавалося, сподобалася відповідь.

— Я — викладач літератури, — зізнався він, — і лекції про «Небезпечного Дена Макгрю» не входять до моєї програми.

— Ви тутешній?

— Ні. Я з Філадельфії. Мене направили сюди з Гарварду навчати французьку. Та тут я живу вже десять років.

— На дев'ять років й триста шістьдесят чотири дні більше, аніж я.

— Вам тут подобається?

— Ха-ха. Звісно.

— Справді?

— А чому б і ні? Хіба я не схожа на дівчину, котра весело проводить час?

— Я бачив, як хвилину тому ви виглядали за вікно й... тремтіли.

¹ Тут автор згадує поезію канадського автора Роберта Сервіса «Вистріл Дена Мак-Грю»

— Це все мої вигадки, — усміхнулася Селлі Керол. — Я звикла, що навкруги завжди тихо, а тут така хурделиця, що нагадує виступ мертвих душ. Він схвально кивнув.

— Ви були перед тим на Півночі?

— Провела два липні в Ашвілі, у Північній Кароліні.

— Вони непогано виглядають, цей натовп, як гадаєш? — запитав Петтон, вказуючи на масу, що кружляла.

Селлі Керол остовпіла. Таку саму фразу кинув Гаррі.

— Звісно, непогано. Вони — собаки.

— Що?

Вона густо спалахнула.

— Вибачте; це звучить гірше, ніж означає. Я завжди поділяю людей на котів або собак, незалежно від статі.

— І якої породи ви?

— Я — кішка. Як і ви. Як і більшість чоловіків на Півдні й частина дівчат — тут.

— А хто Гаррі?

— Однозначно, собака. Усі чоловіки, яких я сьогодні зустріла, здалися мені собаками.

— Що приховується під значенням «собака»? Свідоме прагнення підкреслити маскуліність всупереч витонченості?

— Гадаю, так. Я ніколи над цим не замислювалася. Я лише дивлюся на людей і кажу собі: «ось це — собака, а он та — кішка». Знаю, це все маячня.

— Не зовсім. Я зацікавився. У мене склалася певна теорія про цих людей. Впевнений, вони рано чи пізно перетворяться в шматки льоду.

— Чому?

— У них все яскравіше виражається щось скандинавське, «ібсенівське», розумієте? Вони поступово стають похмурими й засмученими. Через ці довгі зими. Ви коли-небудь читали Ібсена?

Вона похитала головою.

— Так от. Його герої відзначаються деякою тужливою скованістю. Вони всі недалеко й безпристрасні святенники, для яких закритий світ безмірного суму й щастя.

— Вони не плачуть, не сміються?

— Саме так. Це моя теорія. У цих краях живе не одна тисяча шведів. Вони приїжджають, я впевнений, бо цей клімат

нагадує їм про власну домівку, і поступово вони змішуються з місцевим населенням. Цього вечора їх всього-на-всього декілька, та все-таки наш уряд збагачений чотирма губерна-торами. Я вам надокучив?

— Ні! Я надзвичайно зацікавлена.

— Ваша майбутня невістка — наполовину шведка. Особисто до неї я ставлюся непогано, проте, у цілому, я впевнений, що скандинави впливають на нас не найкращим чином. Не випадково, знаєте, вони займають перше місце серед народів-самогубців.

— Так чому ж ви живете тут, у такій печалі?

— Ох, вони на мене не мають впливу. Я вельми закрита людина, і книги для мене цікавіші, аніж люди.

— Дивно. Наскільки я знаю, усі письменники пишуть саме про трагізм Півдня. Розумієте, ці дикі іспанські брюнетки, кинджали й нав'язлива музика.

Він похитав головою.

— Ні. Саме північна раса освячена трагізмом. Їм не по-ніжитися в розкішних сльозах щастя.

Селлі Керол згадала своє кладовище. Вона зрозуміла, що приблизно такі самі думки приходили їй в голову, коли вона намагалася пояснити, що це все її зовсім не печалить.

— Італійці, мабуть, найвеселіші люди на світі — та все це, загалом, пуста теорія, — зупинився він. — Все-таки хочо сказати, що ви берете шлюб із прекрасним чоловіком.

Він змусив її відкритися.

— Знаю. Таким, як мені, рано чи пізно буде необхідна опора, і, здається, Гаррі точно подбає про мене.

— Ми можемо потанцювати ще? — продовжив він, тільки-но вони піднялися, — приємно поговорити з дівчиною, котра знає, що таке шлюб. Більшість із них вважає, що це привід для втечі в романтичну кінокартину на тлі призахідного неба.

Вона розсміялася, він подобався їй ще більше.

Через дві години, по дорозі додому, вона прилинула до Гаррі на задньому сидінні авто.

— Ох, Гаррі, — прошепотіла вона, — тут так хо-о-о-лодно!

— Але тут тепло, любя дівчинко.

— Та на вулиці вітряно; ця хуртовина так завиває.

Вона заховала своє обличчя глибоко в хутро його пальта й несвідомо затремтіла, коли його холодні губи торкнулися краєчка її вуха.

IV

Перша неділя її візиту пронеслася, мов вихор. Крижаного січневого вечора її, як і обіцяли, провезли на санчатах, причеплених до авто. Іншого разу, зранку, вона, закутана в хутро, уже спускалася з льодяної гірки біля замського клубу; дівчина навіть спробувала покататися на лижах та, насолоджуючись розкішним летом, заїхала в м'яку кучугуру снігу, що викликало нестримний дружній сміх. Їй сподобалися всі зимові забави, окрім хіба що післяобідньої прогулянки на снігоступах блискучою рівниною, котру ніжило золотаве сонце. Незабаром вона зрозуміла, що ці ігри — для дітей, і насправді весело лише їй, а інші просто сміються за компанію.

Вона почала відчувати збентеження ще в колі сім'ї Беламі. З чоловіками ще можна було ладнати, вони їй подобалися, особливо містер Беламі — срібноволосий, з почуттям власної гідності. Вона майже закохалася в нього, коли дізналася, що батьківщиною його є Кентуккі, оскільки це стало своєрідною ниточкою з її минулого життя. До жінок вона відчувала справжню неприязнь. Майра, її майбутня зовиця, здавалося, уособлювала млявість бездушної моралі. Мовлення її було настільки безхарактерним, що Селлі Керол, розпещена вдома бесідами чарівних й впевнених у собі співрозмовниць, майже її зневажала.

«Якби ж ці жінки не були красунями, — думала вона, — їх можна було б викинути на сміття. Коли подивишся на них, то бачиш лише мляву тінь. Пустоголові тваринки. Чоловіки дійсно зігрівають цю недолугу мерзлоту».

Зрештою, козирем стала місіс Беламі, персону якої Селлі Керол проклінала. Перше враження схожості з «яйцем» згодом підтвердилося, — надтріснутий, верескливий голос та хитка, розбовтана хода, — і Селлі Керол дійсно думала, що, коли вона, боже спаси, перекинеться, то шкарлупа розлетиться на всі боки. Окрім цього, місіс Беламі перетворилася

на символ ворожості міста до іноземців. Вона кликала Селлі Керол «Селлі», і була впевненою до чортиків, що подвійне ім'я — це нудне й сміховинне прізвисько. Скорочення імені для Селлі Керол було рівноцінним виходу на публіку напіводягнуеною. Вона любила своє ім'я, і від «Селлі» її просто нудило. Також матері Гаррі не подобалося її коротке волосся, і після першого дня, коли вона зайшла в бібліотеку, наполегливо приношуючись, Селлі Керол вже ніколи не наважиться покурити вниз.

Серед знайомих чоловіків вона виділяла Роджера Петтона, котрий часто до них навідувався. Він вже не повертався до своєї «ібсенівської теорії» опису місцевих жителів, проте коли одного разу він зайшов та застав її на дивані за читанням «Пер Гюнта», то розсміявся й попросив її забути про те, що він говорив — це все пустопорожній осад.

Другого тижня її візиту, вона та Гаррі ступили на гострий краєчок небезпечної сварки. Вона запевнилася, що причиною стала його цілковита нестримність, проте конфлікт спровокувала зовсім стороння людина, точніше — його неவிпрасувані штани.

Крізь високі снігові коридори вони поверталися додому, і в сонячному світлі Селлі Керол вбачала якусь загадкову таємницю. На шляху вони зустріли маленьку дівчинку — копію ведмежати, так на ній було багато шерстяного одягу, і Селлі Керол ледь не задихнулася хвилию материнського чуття.

— Гаррі! Глянь!

— Що?

— Ось ця дівчинка — ти бачиш її личко?

— Так. А що з ним не так?

— Воно порожевіло, як ягідка. Ох, вона така солоденька!

— У тебе приблизно такий самий рум'янець! Тут виглядають так усі. Як тільки ми навчимося ходити, нас випихають на вулицю. Здорове повітря!

Вона глянула на нього й не змогла заперечити. У нього був надзвичайно здоровий вигляд, у брата — теж. Та й сьогодні зранку вона сама помітила, що щічки її набувають незвичного рожевого кольору.

Несподіване видовище захопило їхню увагу, і деякий час вони отетеріло витріщилися на відкрите перед ними роздоріжжя. Там стояв якийсь чоловік: ноги він зігнув у колінах, очі блаженно підніс до холодного неба, — мабуть, готувався до божественного одкровення. І наступної хвили вони підійшли ближче й вже нестримно реготали, бо, як виявилось, з пантелику їх збили незвичайні штани, що мішкувато висіли на своєму господареві.

— Як же ж над нами подражнилися, — всміхнулася вона.

— Дивлячись на його новомодні штани, я заявляю, що це — південець, — вколов підступно Гаррі.

— Чому ти так говориш, Гаррі!

Її здивований погляд лише підкинув галузок в багаття.

— Ці чортові південці!

Очі її спалахнули гнівом.

— Не називай їх так!

— Вибач, люба, — сердито виправдовувався він, — але ти знаєш моє ставлення до них. Та це... це — дегенерати, і нічого спільного зі своїми предками вони не мають. Так довго каталися на рабах, що стали безпорадними.

— Притримай язика, Гаррі! — злісно крикнула вона. — Це неправда! Вони, може, трішки й ліниві, — глянула б я на тебе під нашим спекотним сонцем, та це — мої найкращі друзі, і не бажаю слухати, як хтось їх паплюжить. Серед них є справжні чоловіки.

— Знаю, я бачив. Дійсно, претензій я не маю до тих, хто приїжджає навчатися до наших коледжів, проте таких мерзенних, недбало одягнених нечупар, як у вашій ямі, мені ще не доводилося зустрічати.

Селлі Керол скандально стискала пальці в рукавицях та кусала губи.

— Ще б пак, — продовжував Гаррі, — у нашому класі в Нью-Гейвені вже такий навчався, ми всі свято вірили, що перед нами — справжній аристократ із Півдня, але виявилось, що він ніякий не аристократ, а син біржового спекулянта-півничанина, котрий там, у вас у Мобілі, прибрав до рук виробництво усїєї бавовни.

— Південець ніколи б не дозволив собі говорити так, як ти, — сухо сказала вона.

— Дійсно. Кишка тонка.
— Не те, що в тебе.
— Ти мене вибач, Селлі Керол, та ти сама говорила про те, що ніколи не вийдеш заміж за...

— Це зовсім інша справа. Я мала на увазі, що не хочу пов'язувати своє життя з хлопчиськами з Тарлтона, проте я б не наважилася робити якісь безглузді узагальнення.

Якийсь час вони йшли мовчки.

— Здається, я трішки перебільшив, Селлі Керол. Вибач мені.

Вона кивнула, проте не відповіла нічого. Через п'ять хвилин, коли вони вже стояли в передпокої, вона ривком накинулася на нього.

— Ох, Гаррі, — кричала вона крізь сльози, — одружімося наступного тижня. Я боюся такої метушні. Боюся, Гаррі. Якби ми одружилися, такого б не сталося.

Та Гаррі, відчуваючи провину, усе ще гнівався.

— Це маячня. Ми ж вирішили в березні.

Вона перестала плакати й одразу ж опанувала себе.

— Гаразд. Мабуть, даремно я це сказала.

Гаррі розтанув.

— Люба фантазерко! — вигукнув він. — Краще підійди, поцілуй мене та залиш те все в минулому.

Цього вечора, коли на завершення водевілю оркестр зіграв «Діксі», Селлі Керолл відчула щось міцне та невмируще, бо всі посмішки та сльози дня здалися несуттєвими. Вона витягнулася й вхопилася за ручки крісла, обличчя її почервоніло.

— Тебе щось розчулило, маленька? — прошепотів Гаррі.

Вона його не чула. Під жваву пульсацію скрипок й бенгежні удари литавр замаршували в морок її давні прима-ри-приятелі, і, здавалося, тільки-но флейти засвистять й зітхнуть у фінальному акорді, ті духи зникнуть разом зі звуком й вона ледь встигне з ними попрощатися.

На Південь мчи, додому,

У любий Діксіленд¹.

¹ Діксіленд — символічна назва південних штатів США, котра побутувала до початку Громадянської війни.

Ніч була особливо холодною. Вчорашня неочікувана відлига майже розчистила вулички, та зараз по них знову гуляли напудрені фантоми загубленого крижаного королівства, звиваючись хвилястим ланцюгом перед ногами вітру й наповнюючи його легені сипкою млою. Замість неба нависла густа зловісна темрява, що вкривала верхечки вулиць; наближалось дике військо хурделиці, нескінченний північний вітер остуджував тепло, що лилося коричнево-зеленавим блиском з освітлених вікон, приглушував упертий біг коня, що тягнув їхні санки: «Пригнічене місто, — думала вона, — такого годі й знайти». Деколи ночами їй здавалося, що немає жодної душі — що всі давним-давно померли, покинули світло у своїх будинках, аби їх врешті присипало купкою дрібненьких могилок мокрого снігу. Господи, невже і її надгробок теж вкриє сніг? Усю нескінченно люту зиму лежати тут, під цими заметами, і жодна світла тінь не просочиться над її могильним каменем. Ні, свій гробик вона уявляла уквітчаним рясними квітками й обласканим сонцем та дощем.

І вона знову задумалася про ці самотні ферми, повз які проїжджав її потяг, і про те, як там, всередині, зимується — сліпуча білизна за вікном, панцир льоду на пухкій заметілі, потім — нудна, повільна відлига, непривітна весна, про яку розповідав їй Роджер Петтон. І на це вона повинна проміняти свою весну — бузкову, змішану з млосною свіжістю її серця. Спочатку вона втратить весну, а потім щезне й млосна свіжість. Хурделиця ставала все сильнішою. Селлі Керол відчула, як на її очах тане сніжна крупа, Гаррі протягнув руку в хутрянній рукавиці та поправив її важку фланелеву шапку. Після цього сніг налетів колючим поривом й кінь одразу ж покірно та терпляче похилився, і ця смиренність нагадала долю цнотливих сніжинок, що приречені на смерть.

— Йому холодно, Гаррі! — швидко мовила вона.

— Кому? Коню? Та ні, йому це подобається!

Через десять хвилин вони повернули за ріг й досягли місця призначення. На високому пагорбі, виділеному яскраво-зеленим спалахом, на фоні зимового неба стояла

кришталева фортеця. Складалася вона з трьох поверхів, балюстрад та бійниць, вузьких прорізаних вікон, а величезна центральна зала була наскрізь освітлена морем електричних вогнів. Селлі Керол вчепилася за руку Гаррі, котру знайшла в хутровій кишені.

— Яка краса! — захоплено викрикнув він. — Боже, як же ж гарно! Такого тут не бачили ще з вісімдесят п'ятого!

А думка про те, що цього ніхто не бачив із вісімдесят п'ятого, наповнила її страхом. Лід — це примара, а, отже, цей маєток населений духами вісімдесятих років — жахливо блідими, із сірим волоссям, присипаним снігом.

— Люба, ходімо, — промовив Гаррі.

Вона вилізла за ним із санчат і почекала, допоки він не прив'язав коня. Почувся гучний брязкіт дзвіночків, і за ними під'їхали інші — Гордон, Майра, Роджер Петтон та ще якась незнайомка. Народу зібралася ціла купа — одягнені в хутра й овчину шкіру; усі вони кричали й перегукувалися, аби не загубитися в густій пелені снігу.

— Сто сімдесят футів висоти, — пояснював Гаррі невідомому супутнику, коли вже пробиралися до входу. — Загальна площа — шість тисяч квадратних ярдів. До неї долітали уривки фраз:

— Основний зал... Товщина стін від двадцяти до сорока дюймів... льодяний підвал — майже миля... Канадець, який це все побудував...

Потрапивши всередину фортеці, Селлі Керол зачарувалася магією високих напівпрозорих стін й несвідомо подумки повторювала два рядки із «Кубла Хана»¹:

Це було чудо рідкісних чудес

Із льоду — купол і печера теж.

У величезній мерехтливій печері, відгородженій від світу, вона присіла на дерев'яну лавочку, і недавній сум її покинув. Гаррі каже правду — це прекрасно; і її погляд мандрував по гладкій поверхні стін, складеній із блоків добірного, найчистішого льоду, що випромінював опалові й примарні іскорки.

— Дивися! Починається! — вигукував Гаррі.

¹ «Кубла-хан, або Видіння уві сні» — поема Семюела Тейлора Кольріджа.

У далекому кутку оркестр втнув «Сюди, сюди, на зборище друзів», а звуки налітали на них сумбурними хвилями, і раптом усе світло щезло; тиша, здавалося, розтопила всі льодові стіни й огорнула їх. У темряві Селлі Керол все ще помічала прозору пару свого дихання й смутні плями блідих облич, що стояли біля стіни навпроти. Музика обірвалася жалісливим плачем, а ззовні линув дзвінкий спів та ритмічні звуки кроків клубів. Хор наростав, ніби гімн племен вікінгів, що перетинав давні землі; він вибухав — вони підходили все ближче й ближче; потім у темряву ввірвався ланцюг факелів, за ним — другий, третій, і, відбиваючи суворий крок своїми мокасінами, втягнулася довга процесія чоловіків у міцних сірих пальтах, зі снігоступами, перекинутими через їхні плечі, а їхній спів підіймався до кришталевого купола, ніби закружені в танці мерехтливі язики вогню.

Сіра процесія чоловіків завершилася, і за нею пішла наступна, підхопивши приспів, вогненне світло розлилося понад червоними шоломами й багрово-вогняними куртками; потім пронеслися довгі загони голубого й білого, зеленого, просто білого, вугільного й жовтого світила.

— Білі — це Вакута Клуб, — збуджено прошепотів Гаррі. — З цими ти вже бачилася на танцях.

Гучність голосів наростала; у м'якому ритмі ледь чутних кроків величезна печера перетворилася на фантазмагорію факелів, що коливалися над кольоровими й вогняними берегами. Основна колона розвернулася і зупинила хід, загни поділилися на шеренги, допоки вся процесія не створила суцільне знамено вогню, і потім тисячоголосий крик вибухнув блискавками грому, розірвав повітря й захвилював вогняне знамено. Ця велична й могутня мить! Селлі Керол здавалося, що дика Північ несе офіру до вітваря язичницького Бога Снігу. Коли клич завмер, знову залунав оркестр і знову заколихався спів, після цього клуби довго й розкописто обмінювалися привітаннями. Вона тихо сиділа, вслухаючись у мішанину разючих вигуків; раптом вона здригнулася — град вибуху здійняв й поширив величезні хмари диму всією печерою. До роботи приступили фотографи — і так завершився обряд. Разом з оркестром на чолі, загони

сформувалися в одну колону, затягнули свою пісню й почали виходити.

— Йдемо! — вигукнув Гаррі. — Допоки ще світло, нам треба розгледіти всі лабіринти в підвалі.

Усі піднялися й рушили в бік коридору, що похило вів донизу — Гаррі із Саллі попереду, її маленька рукавичка сховалася в його великій хутровій. Внизу коридор закінчувався довгою кришталевою камерою, де стелі були так низько, що вони повинні були зупинитися й роздійняти руки. Вона ще не встигла усвідомити, що в кімнату входять декілька блискучих галерей, коли Гаррі занурився в одну із них і почав швидко танути в маревно-зеленому мерехтінні.

— Гаррі! — кликнула вона.

— За мною! — почула у відповідь.

Вона озирнулася навколо пустої камери; очевидно, що інші учасники дійства вирішили піти додому, і зараз вони вже на поверхні, блукають серед снігових заметів. Після хвилинного вагання вона стрімголов кинулася за Гаррі.

— Гаррі! — кричала вона.

Вона пробігла тридцять футів — зворот. Здається, що зліва, десь далеко, долинула приглушена ледь чутна відповідь, запанікувавши, вона побігла вліво. Пройшовши ще один поворот, наткнулася на два глибоких тунелі.

— Гаррі!

Мовчання. Вона почала бігти прямо, та, охоплена раптовим крижаним жахінням, зі швидкістю блискавки вирішила повернути назад.

Перед нею з'явився поворот — та чи той? Вона побігла вліво, зараз повинна бути та довга низька кімната, та замість неї — ще один мерехтливий коридор із п'ятю кімнатами в кінці. Вона крикнула знову, та стіни глухо й безпристрасно, без жодного відгомону, відкинули від себе звук. Повернувшись назад, вона ще раз звернула за кут й потрапила в ширший коридор. Вона стояла на зеленій смузі між розділеними водами Червоного моря, мов у вологому склепі, що з'єднає пусті усипальні.

Взуття її заледеніло, тому вона не йшла, а ковзала, і, аби не впасти, Селлі Керол розкинула руки й впиралася в слизькі та липкі від волого слизу стіни.

— Гаррі!

І знову замість відповіді — глуха мовчанка. Її звук глумливо відбився рикошетом і зник у темряві непрохідного лабіринту.

Після цього несподівано зникло все світло й перед нею постала суцільна тьма. Вона моментально скрикнула й, вмираючи від страху, спіткнулася об маленький льодяний горбок. Відчула, що розбила ліве коліно, проте зараз це було дрібничкою, і навіть страх загубитися відступив перед тим жахом, котрий льодяними кігтями здавив її. Вона — одинока, на самоті з похмурою присутністю Півночі, що хмуρο підкрадалася зі затертих кригою вельботів, із холодною безладністю пустель, земля яких була всяяна білими кістками подорожніх. Це був холодний подих смерті, що спускався нижче й нижче, і, як хижий птах намагався схопити її у свої крижані кігті.

З божевільною, відчайдушною рішучістю вона підстрибнула й навпомацки кинулася в п'тьму. Вона повинна вибратися. Якщо її не знайдуть через кілька днів, вона замерзне до смерті і так і лежатиме, замурована в кристалі льоду, як трупи, про яких вона десь читала, а тіло її збереже своєю ідеальною формою, допоки не розтопиться сам льодовик. Гаррі думає, що вона разом з іншими відправилася додому — він теж, мабуть, уже пішов; ніхто навіть не шукатиме її до завтрашнього дня. Вона жалібно торкнулася стіни. Сорочок дюймів товщини, казали вони — сороч дюймів!

— Ох!

З обох боків вздовж стін підкрадалися холоднокровні духи в'язнів цієї фортеці, міста, всієї Півночі.

— Ох, прийдіть на допомогу — на допомогу! — голосила вона.

Кларк Дарроу — він би її почув, і Джо Юїнг — теж, вони б не покинули її тут, приречену на вічне скитання, не дали б їй заморозити серце, тіло й душу. За що їй це — Селлі Керол? Вона була такою щасливою, маленькою дівчинкою. Вона кохалася в теплі, у літі, любила рідний Діксі. Для неї ці речі ніколи не помруть.

— Ти не плачеш, — хтось мовив гучно.

— Ти більше ніколи не заплачеш. Твої сльози — зледеніють; тут леденіють усі сльози.

Вона безсило витягнулася на кришталевій підлозі.

— Господи! — простогнала вона.

Довгим самотнім колом крутилися хвилини, і, піддавшись важкій втомі, вона відчула, як повіки її злипаються. Раптом хтось присів біля неї та взяв її обличчя в теплі й ніжні руки. Вона відповіла вдячністю.

— Марджері Лі, — заспокоєно пробурмотіла вона. — Я знала, що ти прийдеш, — і справді — це Марджері Лі, така, якою її собі уявляла Селлі Керол, — юне, білосніжне чоло, широкі, привітні очі та пишна спідниця з якоїсь м'якої тканини. Так приємно опустити голову на неї.

— Марджері Лі.

Темрява так швидко насувається — усі ці могилки давно очікують на відновлення, хоч після цього ці зміни їх зіпсують. Але треба, щоб їх бачили.

Потім секунди склалися у хвилини, пришвидшувалися та час від часу уповільнювалися; здавалося, що час стягується в пучок розмитих променів, котрі сягають сумно-золотого сонця, та, зрештою, вона почула сильний хрускіт, що розламав її віднайдений упокій.

Це — сонце, світло! Факел, багато факелів і голоси; обличчя проясніло під вогнями, міцні руки підняли її, і вона щось відчула на щоці — це волога. Хтось схопив її та розтирав обличчя снігом. Як чудно — снігом!

— Селлі Керол! Селлі Керол!

Це Небезпечний Ден Макгрю, та ще якихось два обличчя, яких вона не знала.

— Маленька! Ми шукаємо вас уже дві години. Гаррі ледь не з'їхав із глузду!

Пам'ять різко повернула все на свої місця: співи, факели, шалені вигуки й загони клубів.

Вона скорчилася в руках Петтона й зсередини виривався глибокий протяжний крик.

— Заберіть мене звідси! Я хочу додому. Заберіть мене додому, — її голос здійнявся вереском, від котрого в Гаррі, котрий вибігав із сусіднього коридору, похоліла кров у жилах. — Завтра ж! — несамовито й нестримно кричала вона. — Завтра! За-автра! За-автра!

VI

Багатство золотистих променів переливалося безсиллям, а довгий день продовжував терпіти запліжжену дорогу та мрійливе тепло, що здіймалося над будинком. Дві неспокойні пташки намагалися віднайти прохолодне місце серед гілок на дереві біля сусіднього будинку, а внизу темношкіра жінка мелодійно пропонувала полуницю. Був квітневий полудень.

Селлі Керол Хеппер, витягнувши руку на підвіконні й поклавши на неї підборіддя, сонно дивилася на мерехтливі під сонцем пилинки, на теплі хвилі тепла, що випромінювала новонароджена весняна земля. Вона побачила старенький добрий Форд, що вигулькнув з-за небезпечного повороту і, грюкаючи й сопучи, ледве доїхав до пункту призначення й ривком зупинився. Вона не вимовила й слова, а через хвилину різкий знайомий свист розірвав повітряну тишу. Селлі Керол усміхнулася й примружила очі.

— Доброго ранку.

З-під даху авто визирнула вигнута голова.

— Пізнього ранку.

— А, дійсно, — сказала вона з вдаваним здивуванням.
— Гадаю, що не знаю.

— Що поробляєш?

— Їм зелений персик, очікую на смерть.

І Кларк з останніх сил вивернув свою голову, аби побачити її обличчя.

— Вода така тепла, як парне молоко, Селлі Керол. Не хочеш поплавати?

— Ненавиджу звиватися, — зітхнула ліниво Селлі Керол, — проте щось таки захотілося.

ЗМІСТ

Загадкова історія Бенджаміна Баттона	3
Коштовний камінь завбільшки з готель «Ріц»	35
«Багатий хлопець»	81
Гаряча і холодна кров	127
Волосся Вероніки	143
Раціональне рішення	173
Крижана фортеця	191

Літературно-художнє видання

Серія «Зарубіжні авторські зібрання»

ФІЦДЖЕРАЛЬД Френсіс Скотт

**ЗАГАДКОВА ІСТОРІЯ
БЕНДЖАМІНА БАТТОНА**

Переклад з англійської

Головний редактор *О. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *І. В. Мазінг*
Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешкова*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Коректор *А. Р. Коник*

Підписано до друку 18.06.2019. Формат 84×108^{1/32}.
Умов. друк. арк. 11,76. Облік.-вид. арк. 10,73.
Тираж _____ прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21 А, Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016.

Сайт та інтернет-магазин видавництва: www.folio.com.ua
Електронна адреса: market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21 А, Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016.